

2018

DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI

**TR90 BÖLGESİ
ENGELLİ PROFİLİ VE İHTİYAÇ ANALİZİ
RAPORU**

BYS GRUP

TR90 BÖLGESİ ENGELLİ PROFİLİ VE İHTİYAÇ ANALİZİ RAPORU

Proje Yöneticisi

Kemal SÖZER

Proje Akademik Danışmanları

Doç. Dr. İlknur MEŞE

Dr. Osman Tolga KASKATI

Proje Ekibi

Gülsüm GÖCEN

Ayşe ZERE

Berna YOLDAŞ

İlayda UĞURLU

Meryem DEMİRTAŞ

Muharrem SÜSLÜ

Selma ERGÜL

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
ÇAYKUR	Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü
DOKA	Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı
EDES	Engelliler Destek Programı
FEV	Fiziksel Engelliler Vakfı
İŞKUR	İş ve İşçi Bulma Kurumu
İZEV	İstanbul Zihinsel Engelliler için Eğitim ve Danışma Vakfı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
OKA	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı
ÖDES	Özürölüler Destek Programı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SWOT	Strengths Weaknesses Opportunities Threats (Güçlü yanlar Zayıf yanlar Fırsatlar Tehditler)
TDK	Türk Dil Kurumu
THY	Türk Hava Yolları
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
WHO	World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

İçindekiler

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Rapor Tanımı.....	1
1.2. Rapor Kapsamı.....	1
1.3. Engellilik Kavramı.....	1
1.4. Engel Çeşitliliği.....	3
1.5. Yöntem.....	3
1.6. Saha Çalışması.....	4
2. ANALİZ.....	5
2.1. Literatür Taraması.....	5
2.1.1. Strateji Belgeleri.....	5
2.1.2. Erişilebilirlik ve Ulaşılabilirlik.....	6
2.1.3. Eğitim ve Rehabilitasyon.....	11
2.1.3.1 Kaynaştırma Eğitim.....	18
2.1.4. İstihdam.....	20
2.1.5. Farkındalık.....	27
2.2. Anket Çalışması.....	31
2.2.1. Anket Çalışma Bilgisi.....	31
Bilgi 1. Anket kim tarafından cevaplandırılmıştır?.....	31
Bilgi 2. Engelli bireyin yaşını belirtiniz.....	32
Bilgi 3. Engelli bireyin engel çeşidi.....	32
2.2.2. Anket Soruları ve Yanıtları.....	33
A1. Engelli bireyler faydasına gerçekleştirilen sosyal imkanlardan yararlanma durumu.....	33
A2. Yaşadığınız şehirde engelli bireylerin erişebildiği sosyal imkanları değerlendiriniz.....	33
A3. Yaşadığınız şehirde ve bölgede engelliler yararına yapılan bir etkinliğe katıldınız mı?.....	34
A4. Etkinlik haberini/bilgisini nereden aldınız?.....	34
A5. Katıldığınız etkinlik ile ilgili düşüncelerinizi belirtiniz.....	35
A6. Yapılan etkinlik kim tarafından düzenlenmişti?.....	35
B1. Rehabilitasyon merkezine gidiyor musunuz?.....	36
B2. Rehabilitasyon merkezleri genel memnuniyet durumunuzu belirtiniz.....	36
B3. Rehabilitasyon merkezleri fiziksel ortamını değerlendiriniz.....	37
B4. Rehabilitasyon merkezleri eğitim kalitesini değerlendiriniz.....	37
B5. Rehabilitasyon merkezlerine gelmeniz engelli bireye ne seviyede katma değer sağlıyor?.....	38
C1. Devletin size tanıdığı engelli hakları konusunda bilgi seviyenizi nasıl tanımlarsınız?.....	38
C2. Devletin size tanıdığı engelli haklarının sosyal yaşantınızda size faydasını nasıl değerlendirirsiniz?.....	39
C3. Engelli haklarınızın uygulanabilirliği ile ilgili sorunlar yaşıyor musunuz?.....	39
D1. Engel durumunuz kamu bina/yaşam alanlarında ve kamu görevlileri ile olan diyaloglarınızda sizi ne seviyede etkilemektedir?.....	40

D2. Kamu ve temel hizmet birimlerindeki personelin size karşı tutumunu değerlendiriniz.....	40
E1. Ulaşım ağında engelli bireyler için sağlanan hizmetleri değerlendiriniz.	41
E2. Ulaşım ağı personelinin tutum ve yardım / destek durumunu belirtiniz.	41
F1. Kültürel alanlarda engelli bireyler için sağlanan hizmetleri değerlendiriniz.	42
F2. Yaşadığınız şehirde engelli bireylere yönelik gerçekleştirilen çevre düzenlemelerini değerlendiriniz.	42
F3. Yaşadığınız şehir parklarında engelli çocuklar için yapılan çevre düzenlemelerini değerlendiriniz.	43
G1. Teknolojiden faydalanabilme seviyenizi belirtiniz.	43
G2. Teknolojinin engelli bireyler için getirdiği yeniliklerden ne seviyede haberdarsınız?.....	44
H1. Kaynaştırma yoluyla eğitim projesini biliyor musunuz?	45
H2. Uygulamadaki kaynaştırma yoluyla eğitim projesini değerlendiriniz.	45
H3. Kaynaştırma yoluyla eğitimde öğretmen ve öğrencilerin engelli öğrencilere karşı genel tutumunu değerlendiriniz.	46
2.3. SWOT Analizi.....	47
a.Güçlü Yanlar.....	47
b.Zayıf Yanlar	48
c.Fırsatlar	50
d.Tehditler.....	51
2.3.1. Artvin SWOT Analiz Notları.....	52
2.3.2. Giresun SWOT Analiz Notları	54
2.3.3. Gümüşhane SWOT Analiz Notları	56
2.3.4. Ordu SWOT Analiz Notları.....	58
2.3.5. Rize SWOT Analiz Notları	61
2.3.6. Trabzon SWOT Analiz Notları.....	64
3. SONUÇ ve ÖNERİLER	67
3.1. Eğitim.....	73
3.2. Rehabilitasyon Merkezleri.....	75
3.3. Teknoloji.....	76
3.3.1. Engelli Bireyler Veri tabanı.....	76
3.3.2. Engellilik Farkındalık Endeksinin Oluşturulması	77
3.3.3. Web Portalı	78
3.3.4. Mobil Yazılımların Geliştirilmesi.....	79
3.4. İstihdam	79
3.5. Ulaşım	80
3.6. Ortak Alanlar.....	80
EK 1: Anket Soruları.....	84
Kaynakça.....	85

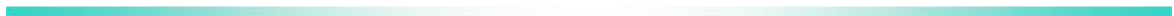
Şekiller

Şekil 1-İllere Göre Belediye Hizmetlerinden Hasta ve Yoksullara Yardım, Yeşil Alanların Miktarı ve Engellilere Yönelik Düzenleme Hizmetlerinden Memnuniyet (2013)	6
Şekil 2-Türkiye Bölgelere Göre Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Sayıları	12
Şekil 3-Rize hobi atölyesinden fotoğraflar.	15
Şekil 4-Rize yaşam atölyesi bünyesinde bulunan spor salonundan fotoğraflar.	16
Şekil 5-Fiziksel çevre düzenlemelerinin özürlü bireyin kullanımına uygun olmadığını düşünenler, 2010 (http://www.tuik.gov.tr).....	23
Şekil 6- İstihdam Edilen Engelli Memurların Çalıştığı İllere Göre Dağılımı	27
Şekil 7- Bilgi 1: Anketin kim tarafından cevaplandırıldığı bilgisi.	31
Şekil 8 - Bilgi 2: Engelli bireyin yaş bilgisi.	32
Şekil 9 - Bilgi 3: Engelli bireyin engel çeşidini bilgisi.	32
Şekil 10 - Soru 1: Engelli bireyler faydasına gerçekleştirilen sosyal imkanlardan yararlanma durumu.	33
Şekil 11 – Soru 2: Yaşanılan şehirde engelli bireylerin erişebildiği sosyal imkanların değerlendirilmesi.	33
Şekil 12 – Soru 3: Yaşanılan şehirde ve bölgede engelliler yararına yapılan bir etkinliğe katılım bilgisi.	34
Şekil 13 - Soru 4: Etkinlik haberinin nereden alındığı bilgisi.	34
Şekil 14 - Soru 5: Katılmış olunan etkinliğin değerlendirilmesi.....	35
Şekil 15 - Soru 6: Katılmış olan etkinliğin kim tarafından düzenlendiği bilgisi.	35
Şekil 16 - Soru 7: Rehabilitasyon merkezlerine katılım bilgisi.	36
Şekil 17- Soru 8: Rehabilitasyon merkezleri genel memnuniyet durumunun değerlendirilmesi.	36
Şekil 18 - Soru 9: Rehabilitasyon merkezleri fiziksel ortamının değerlendirilmesi.	37
Şekil 19 - Soru 10: Rehabilitasyon merkezleri eğitim kalitesini değerlendirilmesi.	37
Şekil 20 - Soru 11: Rehabilitasyon merkezlerine gelmeniz engelli bireye sağladığı katma değer değerlendirilmesi.....	38
Şekil 21 - Soru 12: Engelli hakları hakkındaki bilgi seviyesinin değerlendirilmesi.	38
Şekil 22 – Soru 13: Engelli haklarının sosyal yaşantıya etkisi.	39
Şekil 23 – Soru 14: Engelli haklarının uygulanabilirliği ile ilgili sorun yaşama bilgisi.	39
Şekil 24 - Soru 15: Engel durumunun kamusal alanlarda ve personel iletişiminde etkisi.	40
Şekil 25 - Soru 16: Engel durumunun kamusal alanlarda personelin tutumuna etkisi.....	40
Şekil 26 - Soru 17: Ulaşım ağında engelli bireyler için sağlanan hizmetlerin değerlendirilmesi.....	41
Şekil 27 - Soru 18: Ulaşım ağı personelinin size karşı tutum ve yardım / destek durumunun değerlendirilmesi.	41
Şekil 28 - Soru 19: Kültürel alanlarda engelli bireyler için sağlanan hizmet değerlendirmesi.	42
Şekil 29 - Soru 20: Yaşanılan şehirde engelli bireylere yönelik gerçekleştirilen çevre düzenlemelerinin değerlendirilmesi.	42
Şekil 30 - Soru 21: Şehir parklarında engelli çocuklar için yapılan çevre düzenlemelerinin değerlendirmesi.	43
Şekil 31 - Soru 22: Teknolojiden faydalanabilme seviyesi.	44
Şekil 32 - Soru 23: Teknolojinin engelli bireyler için getirdiği yeniliklerden haberdar olma seviyesi.	44
Şekil 33 - Soru 24: Kaynaştırma yoluyla eğitim bilgi durumu.....	45

Şekil 34 - Soru 25: Kaynaştırma yoluyla eğitim projesi değerlendirmesi.	45
Şekil 35 - Soru 26: Kaynaştırma yoluyla eğitimde öğretmen ve öğrencilerin engelli öğrencilere karşı genel tutum değerlendirmesi.	46
Şekil 36-Engelli Birey Memnuniyet Etkenleri Kılçık Diyagramı	70
Şekil 37- Web Portal Projelendirme Akışı	77
Şekil 38-Web Portal Oluşturulması	78

Tablolar

Tablo 1-TR90 Bölgesi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri Sayısı	12
Tablo 2-Kamu kurum ve kuruluşlarından beklentilerinin özür türüne göre dağılımı, 2010 (http://www.tuik.gov.tr)	22
Tablo 3-Engellilik bilinç endeksi projelendirme örnek tablosu	78

1. GİRİŞ

1.1. Rapor Tanımı

Bu doküman içeriği rapor, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA)'nın faaliyet gösterdiği bölge şehirlerinde (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon) engelli bireylere yönelik hizmet veren kuruluşların hizmet kapasitelerinin artırılması, ilgili hizmetleri sunan sosyal hizmet, sağlık ve eğitim merkezlerinde görev alan eğitimci ve diğer görevlilerin kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik eğitim faaliyetleri, engelli ve ailelerinin yasal ve sosyal haklarına ilişkin eğitimler düzenlenmesi, sosyal hizmetler alanında örnek yenilikçi (ulusal ve uluslararası) uygulamalar incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Bölge şehirlerindeki kamu kurum / kuruluş ve engelli birey, aileleri ile yapılan görüşme notları ile derlenmiştir.

1.2. Rapor Kapsamı

Rapor kapsamı hedefler, engelli gruplarına göre sorunların tespiti, engelli birey ve ailelerin karşılaştığı (kültürel, eğitimsel, finansal vb.) sorun tespiti, engellilere yönelik faaliyet gösteren eğitim merkezlerinin (rehabilitasyon merkezleri ve okullar) eğitici kalitesi ve fiziksel mekan yeterliliği yönünden tespiti, kamu ve STK'ların engellilere yönelik politika, programları ve desteklerinin engelli duyarlılığı açısından incelenmesi ve değerlendirilmesi, engelli bireylerin sağlık, ulaşım, eğitim, sosyal imkânlar vb. alanlarda devlet tarafından tanınan yasal haklar konusunda bilinirlik düzeyinin tespiti, engelli bireylerin iş gücüne katılım imkânlarının geliştirilmesi yönünde kamu ve özel sektörden beklentilerinin belirlenmesi olmuştur. Bu hedefler doğrultusunda yapılan araştırma ve bilinç durumu ölçüm çalışmaları birebir, odak grup görüşmelerinde kayda alınan SWOT analizi ve anket çalışması ile gerçekleştirilmiştir. Rapor kapsamı analiz sonuçları ilgili bölümlere dağıtılmış ve okuyucunun dikkatine sunulmuştur.

1.3. Engellilik Kavramı

Farklı kuruluşlar ve ülkeler engelli kavramını çeşitli şekillerde yorumlamaktadırlar. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yapılan tanım; "noksanlık, özürlülük ve maluliyet olarak yaptığı tanımlarda genel olarak bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerden belirli bir oranda ve sürekli olarak fonksiyon ve görüntü kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu kişinin normal yaşam gereklerine uyamama" şeklinde yapılmıştır (1). WHO (World Health Organization), engelliliğe ilişkin terimlerin standart hale getirilmesi ve verilerin karşılaştırılabilmesi için özürlülüğe ilişkin ilk sınıflandırmayı 1980 yılında yapmış ve bu sınıflama 1993 yılında ICIDH (International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps) "Bozukluklar, Yeti Yetimi ve Engellilerin Uluslararası Sınıflandırması" olarak düzenlenmiştir. Son olarak 2003 yılında bu rapor kapsamında engellilikle ilgili aşağıdaki kavramlardan oluşan bir sınıflandırma yoluna gidilmiştir (2).

-
- **Bozukluk (Impairment):** Sağlık bakımından psikolojik, fizyolojik ve anatomik (fiziksel) yapı ve fonksiyonlarındaki eksiklik ve anormallik,
 - **Özürlülük (Disability):** Bir yetersizlik sonucu normal tarzda veya normal kabul edilen sınırlar içinde bir aktiviteyi gerçekleştirme becerisinde kısıtlılık veya yetersizlik,
 - **Engellilik (Handicap):** Bozukluk veya engellilik nedeniyle, kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması veya yerine getirilememesi olarak sınıflandırılmış ve tanımlanmıştır.

Birleşmiş Milletler 'in Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmesinde engelli tanımı; “Engelli Kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir.” biçiminde tanımlanmıştır (3).

Amerika Birleşik Devletleri Engelliler Yasasında engellilik tanımı; “bireyin bir ya da birden fazla ana yaşamsal aktivitesini sınırlayan fiziksel veya zihinsel bozukluk” şeklinde yapılmıştır (4).

Türkiye’de ise engelli tanımı; Engelliler Hakkında Kanun metninde “Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak yapılmıştır (5).

Hemen hemen herkes yaşamının bir noktasında geçici veya kalıcı olarak engel yaşayabilir. Sağlıklı bireyler de yaşlılığa bağlı sorunların etkisi ile gündelik yaşamlarında giderek artan zorluklarla karşılaşabilirler. Engellilik kavramı karışık, dinamik, çok boyutlu ve tartışmalıdır. Son yıllarda engelli bireyler için erişilebilirlik kavramı, sosyal ve sağlık bilimleri araştırmacıları yorumuyla, bireylerin bedenleri tarafından değil, toplum tarafından engellenmedikleri bir sosyal modele geçiş olarak tanımlanmıştır. Engellilik ne tamamen medikal ne de tamamen sosyal bir tanım olarak ele alınmalıdır. Engelli bireyler günlük hayatlarında sağlık durumlarından kaynaklanan dış problemlerle karşılaşmaktadırlar. Bu açıdan, engel durumunun etkileri göz önünde bulundurularak oluşturulacak dengeli yaklaşımlar önem kazanmaktadır. Engellilik kavramı, evrimleşen bir durum olup engelli bireyin çevresi, engelliliğin çeşidi ve boyutu ile etkilerinin farklılaştığı bir yapıya sahiptir. Bireyin erişemediği ortam, katılım sağlayamadığı aktivite ve kavramsal olarak önündeki engeller aşılamadığında, engellilik durumu yaşam sınırlayıcı bir sosyal olgu haline gelmektedir. Sosyal çevrenin olumsuz etkileri erişilebilirliği azaltmaktadır. İşaret dili tercümanı olmayan bir işitme engelli birey, engelli bir banyo ve asansörü bulunmayan bir binada tekerlekli sandalye kullanan fiziksel engelli birey, ekran okuma yazılımı olmayan bir bilgisayar kullanan görme engelli birey bu sorunları gündelik hayatında bizzat yaşamaktadır. Bu sorunlar karışık engele sahip bireylerde ise büyük olumsuz etkiler oluşturmaktadır.

1.4. Engel Çeşitliliği

Sağlık koşullarının, kişisel faktörlerin ve çevresel faktörlerin etkileşiminden kaynaklanan engellilik farkındalığı büyük ölçüde değişim göstermektedir. Engelli bireyler farklı ve geri planda kalanlardır; engellilikle ilgili basmakalıp düşünceler, tekerlekli sandalye kullanıcıları, görme engelli, duyma engelli bireyler gibi birkaç bilinen grubu vurgulamaktadır. Ancak engellilik çok geniş bir kapsamdır. Sakatlıkta engellilik sınıfı içerisinde yer almaktadır. Sakatlık; serebral palsi gibi doğuştan gelen bir durumla doğan çocuğu, mayına basması sonucu bacağını kaybetmiş bir askeri ya da yaşlılıktan kaynaklı doğan uzuv kaybı yaşamış bireyi de kapsamaktadır.

Sağlık koşulları görülebilir veya görünmez; geçici veya uzun vadeli, statik, epizodik veya dejeneratif; acı verici veya tutarsız olabilir. Engelli bireyler genellikle sağlıklı olduklarını düşünmemektedir. Örneğin; 2007-2008 Avustralya Ulusal Sağlık Araştırması'na yanıt veren şiddetli ağır sakatlığı olan kişilerin %40'ı sağlıklarını iyi, çok iyi ve mükemmel olarak değerlendirmişlerdir (6).

Engelli bireylerin cinsiyet, yaş, sosyoekonomik statü, cinsellik, etnik köken veya kültürel kimlik farklılıklarına sahip farklı kişisel özellikleri vardır. Her bir engelli bireyin kendi kişisel tercihleri ve engel durumlarını kabul standartları olabilir. Ayrıca sakatlık dezavantaj ifadesi ile açıklanabilirken, engelli bireyler için dezavantaj durumu farklılık göstermektedir. Engel çeşitlerine göre bu durum değişkenlik göstermektedir. Engelli kadınların, engelli olmanın yanı sıra, cinsiyet faktöründen kaynaklı sosyal etkiler altında kaldığı düşünüldüğünde, engelli kadın bireylerin eğitim, giyim ve istihdam konularında da zorluk çektikleri bir gerçektir. Zihinsel engel taşıyan bireyler, aile bakımına ihtiyaç duyan, fiziksel engel durumu ile birleştiğinde sadece bireyi etkilemekten öte, tüm ailenin yaşam standartlarını değiştiren bir olgu haline gelebilmektedir. Burada ortaya çıkan konu, sadece engel durumu değil psikolojik sorunlarla çevrelenmiş bir sosyal sorun haline gelebilmektedir. Engel durumunun derecesi arttıkça dezavantaj da artmaktadır.

1.5. Yöntem

Rapor hazırlık sürecinde temel veri girdisi sahada bireyler ile yapılan görüşmeler ile sağlanmıştır. Yerde tespit önemsenmiş ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri başta olmak üzere, şehir genel yapısı gözlemlenmiştir. Kamu kurum yetkili personelleri ve dernekler ile gerçekleştirilen görüşmeler ile desteklenerek şehir ve bölge notları tutulmuştur.

İstatistiki veriler TÜİK online veri tabanından ve diğer ilgili kamu kurumlarından temin edilmiştir. Veri kaynakları, ilgili tablo ve grafiklerin referanslarında belirtilmiştir.

Sahadan iki tip veri girdisi sağlanmıştır. İlki online platformda kayıtlı anket soru formları ile sağlanan veri girdisi olup, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine giden engelli birey ve/veya engelli bireylerin ailelerinin yanıtları ile sağlanmıştır. Online anket çalışmaları kişilerin dijital ortamda ulaşabilecekleri ve hazırlanmış anket sorularını bilgisayar veya mobil cihazlarından

cevaplayabilecekleri platformlardır. Anket katılımcıları veri girdilerini açılan menüler ve yönlendirici bilgiler ile yapabildikleri için veri girişinde olabilecek hatalar çoğunlukla azaltılabilmektedir. Bu duruma rağmen, saha personeli kâğıt kalem usulü¹ ile anket girdilerini gerçekleştirmiştir. Gün sonu raporu oluşturarak veri girdileri dijitalleştirilmiştir. Veri girdileri dijital ortamda işlenmiş ve cevapların tablo ve görselleştirmesi rapora aktarılmıştır.

Diğer veri girdisi SWOT analizi notları ile kaydedilmiştir. SWOT analizi, konuya ait güçlü ve zayıf yönleri anlamak ve karşılaşılabilecek tehditlere açık fırsatları tanımlamak için yararlı bir tekniktir. Sürdürülebilir projelerin oluşturulmasında, bölgesel yeteneklerden ve bu yeteneklerin fırsatlara en iyi şekilde dönüştürülmesinde katkı sağlayacaktır. SWOT kısaltması 'Strengths', 'Weaknesses', 'Opportunities', 'Threats' İngilizce kelimelerinin kısaltması olup, 'Güçlü yanlar', 'Zayıf yanlar', 'Fırsatlar' ve 'Tehditler' olarak literatürde yer almaktadır. Görüşme notları ve katılımcılara yöneltilen sorular bu dört başlık altında kurgulanmıştır. Birebir görüşmelerde alınan notlar ve bu analiz sonucunda kaydedilen yanıtlar özetlenmiş, işlenmiştir. Detaylı sonuçlar 'Analiz bölümü' altında yer almaktadır.

1.6. Saha Çalışması

Saha çalışması 2018 yılı haziran ayında Doğu Karadeniz Bölgesinde DOKA sorumluluğunda olan altı ilde (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon) gerçekleştirilmiştir. Saha çalışmasında temel hedef, DOKA bölgesi şehirlerinde yer alan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde, engelli aileleri ve özellikle engelli birey anneleri ile görüşmek olmuştur. Engelli bireylerin ailelerinin karşılaştıkları sorunları tespit etmek ve kendilerinden öneriler almak için sohbet niteliğinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Rehabilitasyon merkezleri telefon ile çalışma öncesinde bilgilendirilmiştir. Kabul edilen durumlarda okullara ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Ancak, bazı okulların belirtilen adreslerde yer almadığı ve birçok okulun telefona cevap vermediği görülmüştür. Özel okulların web üzerinden kendilerini tanımlayıcı sayfaları çoğunlukla kullanmadıkları ve bilgilerini güncel olarak bu platformlarda tutmadıkları gözlemlenmiştir. Ziyaret edilen okulların fiziksel ortamları ve ailelerin bu okullar ile olan ilişkisi, devlet desteği ve ek olarak kendi katılım oranları da gözlemler arasında yer almıştır.

Bölge şehirlerinde kamu kurumları ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Sağlık, yardım ödenekleri ve maaş, istihdam, ulaşım ve temel ihtiyaç temini konularında görüşmeler sağlanmıştır. Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Valilik Birimleri, vakıflar ve belediyelerin ilgili alt birimleri ile görüşmeler sağlanmıştır. Derneklere ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Kamu kurumlarının çalışma ve projeleri var ise dinlenmiştir. Karşılaşılan zorluk ve destekler bölge koşulları göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

¹ Anket soru formlarının basılı olması ve katılımcıların soruları kâğıt üzerinde cevaplama durumu.

2. ANALİZ

2.1. Literatür Taraması

Analiz çalışmasının temelini literatürün taranması, akademik kaynakların incelenerek rapor sürecine yansıtılması oluşturmaktadır. Öyle ki, anket sorularının hazırlanması ve birebir görüşmelerde görülecek konuların saptanması için bu kaynaklardaki çalışmalardan faydalanılmıştır.

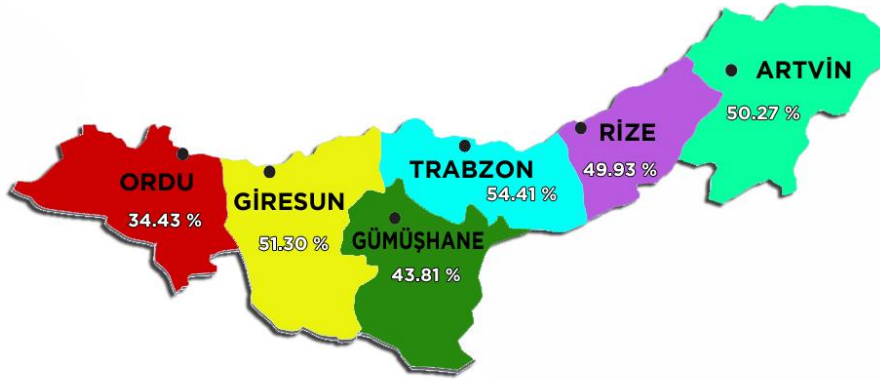
Ülkemiz ve dünyada engelliler için gerçekleştirilen projeler başarıları olduğu kadar başarısızlıkları yönünde de büyük dersler barındırmaktadır. Gönüllülük ve profesyonelliğin birleştiği bu yapının iyi tasarlanması, uygulamada ve doğru hedeflere ulaşılmasında başarı getirecektir.

2.1.1. Strateji Belgeleri

Rapor kapsamında, bölge şehirleri belediye strateji raporları incelenmiş olup, engelli bireyler için gerekli bölgesel amaç ve hedeflere Artvin, Giresun, Ordu, Rize, Trabzon belediyelerinin strateji raporlarında yer verildiği gözlemlenmiştir. Gümüşhane Belediyesinin strateji raporunda ise engellilere yönelik amaç ve hedefler yer almamaktadır. Genel olarak strateji raporlarında kamu hizmet binalarında düzenlemelere gidilmesi, erişilebilirlik konusunda gerek ulaşım araçları gerekse yol ve kaldırım çalışmalarındaki eksikliklerin giderilmesi ve bakım hizmetleri verilmesi üzerinde durulmuştur. Engelli bireylerin temel ihtiyaçlarına ve sıkıntı yaşadıkları konulara bu içerikler de dahil olmak üzere, engelli bir bireyin toplum içinde yaşadığı en büyük zorluk bir birey olarak toplum içinde var olamaması; toplumsal katılım sağlayamamasıdır. Avrupa Engellilik Strateji Raporu'nda da (2010- 2020) belirtildiği gibi, katılım konusunda çalışmaların yapılması önem taşımaktadır. Katılım kavramının içeriğine bakıldığında "engelli insanların vatandaşlığın tüm faydalarından yararlanmasını sağlamak; kamu hayatına ve boş zaman etkinliklerine eşit katılımın önündeki engelleri kaldırmak; kaliteli toplum temelli hizmetleri sağlamak ve teşvik etmek" olarak tanımlandığı gözlemlenmiştir (7). Strateji raporlarının da bu amaç ve hedefler doğrultusunda oluşturulması fayda sağlayacaktır.

Dünya Engellilik Raporu'nda bir milyardan fazla insanın veya (2010 dünya nüfus tahminlerine göre) dünya nüfusunun yaklaşık 15% 'inin bir tür engellilik ile yaşadığının tahmin edildiği belirtilmiştir (8). Yaşlı nüfusun giderek artması engelli nüfusun da artışına sebep olmaktadır. Kronik hastalıklar ve yaşlılığa bağlı zihinsel hastalık semptomlarının ilerleyen yaş ile belirginleşmesi bu durumu arttırmaktadır.

TR90 bölgesinde Türkiye İstatistik Kurumunun yaptığı ilgili araştırmalara bakıldığında engelli bireylerin nüfustaki oranlarının yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Yüksek oranlar ile ifade edilen engelli ve özürlü bireyler için tespit çalışmaları yapılmış olup, TÜİK bu alanda “İllere Göre Belediye Hizmetlerinden Hasta ve Yoksullara Yardım, Yeşil Alanların Miktarı ve Engellilere Yönelik Düzenleme Hizmetlerinden Memnuniyet” analizi çalışmasını 2013 yılında yayınlamıştır.

Şekil 1-İllere Göre Belediye Hizmetlerinden Hasta ve Yoksullara Yardım, Yeşil Alanların Miktarı ve Engellilere Yönelik Düzenleme Hizmetlerinden Memnuniyet (2013)

Bu çalışmada, bölge şehirlerinde engelliler faydasına yapılan belediye faaliyetlerinden memnuniyet oranları ortalama seviyede kalmaktadır. Trabzon, 54.41% oranla en yüksek memnuniyet oranının gözlemlendiği şehirdir. Trabzon’u sırasıyla Giresun ve Artvin şehirleri takip etmektedir. Son yıllarda Doğu Karadeniz Bölgesinde bu yönde yapılan çalışmaların arttırıldığı ve daha çok önem verildiği saha çalışmalarında ve literatür araştırmalarında gözlemlenmiştir.

2.1.2. Erişilebilirlik ve Ulaşılabilirlik

Erişilebilirlik “Engelliler Hakkında Kanun” metninde; “Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması” şeklinde tanımlanmıştır. Erişilebilirlik standartları ise; “Türk Standartları Enstitüsünün erişilebilirlikle ilgili yayımladığı standartları” şeklinde ifade edilmektedir (9).

Erişilebilirlik engelli bireylerin toplumdaki diğer bireyler gibi bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın her alanında tam ve etkin katılım sağlayabilmelerini ifade eder. Fiziki çevreye ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemlerini kullanabilmede diğer bireylerle eşit şartlara sahip olmalarını sağlar. Erişilebilirliğin arttırılması için bölgede çalışmalar yapılmaktadır.

Artvin Belediyesi’nin strateji raporunda “Ekonomik, sosyal ve sağlık yönünden yoksulluk içinde bulunan dezavantajlı kişi ve grupların (yoksullar, yaşlılar, kadınlar, zihinsel ve bedensel

engelliler, kimsesizler ve sokakta yaşayan-çalışan çocuklar) kimlik bilgileri, adresleri, dezavantaj durumları ve gereksinimleri belirlenerek gerekli yardımlar yapılacaktır” ibaresi yer almaktadır (10).

Ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik birbirine bağlı kavramlardır. Türkiye’de son dönemde yasal olarak zorunlu hale getirilmiş olan kamu kurumlarında engellilere yönelik yapılacak düzenlemeler başlatılmış ancak düzenlemeler tüm kurumlarda tamamlanmamıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan 2013 Yılı Ulaşılabilirlik Destek Projesi (UDEP) kapsamında Türkiye genelinde birçok şehirde ulaşılabilirlik ile ilgili projeler desteklenmektedir. Destekten faydalanan şehirler arasında Artvin, Giresun, Ordu ve Trabzon da bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında bu konudaki proje ve çalışmalarda aynı zamanda hedefler ve amaçlar konusunda geri planda kalan şehirlerin Gümüşhane ve Rize olduğu görülmektedir. Özellikle Gümüşhane’de gerek ulaşım konusunda gerek hizmet binalarının ulaşılabilirliği konusunda eksikliklerin mevcut olduğu gözlemlenmektedir.

Avrupa Birliği ülkelerinde gerçekleştirilen erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik projeleri incelenmiştir. Aşağıda örnek nitelikteki bazı projeler belirtilmektedir.

Amerika’da düzenlenen “ACCESSIBILITY FOR ALL (HERKESE ERİŞİM İMKANI)” projesi fiziksel, duyuşal ve zihinsel engellilerin haberleşme dahil olmak üzere teknolojik imkanlar ölçüsünde hayatlarını nispeten kolaylaştırabilmek amacı ile, tekerlekli sandalyeli kişilere özgü merdiven ve koridor inşası ya da kaldırım yüksekliği ile telefon kulübeleri ve diğer kioskların daha alçak seviyede yapılmasının ve telekomünikasyon cihaz ve sistemlerinden engelli bireylerin de yararlanabilmelerinin hedeflenmektedir. Ayrıca görme ya da işitme engellilerin telekomünikasyon alanındaki ihtiyaçlarına çözüm sağlamak üzere söz konusu tüm sistem ve cihazlardaki standartların belirlenmesi için de çalışılmaktadır.

Almanya’da düzenlenen “ASMONC” projesinin amacı görme engelli vatandaşların tanımadıkları ortamlarda yol bulmalarına ve buldukları yeri belirlemelerine yardımcı olmak için taşınabilir bir sistem geliştirmektir. Yakın mesafe algılayıcıları, uydu yer belirleme sistemleri ile iletişim sağlayan cihazlar, yüksek hıza sahip bir işlemci ve kullanıcı arabiriminden oluşacak taşınabilir bir sistem sayesinde, kullanıcılar buldukları yeri kendileri güvenli bir biçimde belirleyebileceklerdir.

Hollanda’da düzenlenen “CAPTION LIFE” projesinin amacı işitme özürü vatandaşların kendilerine yönlendirilen konuşmalara, taşınabilir bir ekran aracılığıyla metin halinde erişimlerini sağlamaktır. Gerçek zamanlı ses-yazı çevrim işlemi, telefonla ulaşılabilen özel “velotype” operatörleri aracılığıyla gerçekleşecek metinle kullanıcının taşınabilir ekranında yazı olarak görünecektir.

Hollanda’lı Alva adlı bir firma MPO (Mobile Phone Organizer-Mobil Telefon Yardımcısı) adında özel bir yazılım geliştirmiştir. Bu yazılım sayesinde görme engelliler,

Braille alfabesi fonksiyonlu cep telefonu ile mesaj alıp gönderebilmekte ya da bu mesajları sesli olarak alabilmektedir.

İngiltere’de düzenlenen “ARIADNE” projesinin amacı engelli vatandaşların özellikle büyük binalarda karşılaştıkları yer ve yön bulma problemlerine “akıllı kart” teknolojisi ile çözüm getirmektir. Normal vatandaşların algılayabildikleri uyarı ve yön levhalarını algılamakta zorluk çeken kullanıcılar, bina girişlerinde edindikleri akıllı kartlar sayesinde görsel, işitsel ve elektronik uyarılarla yönlendirilecektir.

İspanya’da düzenlenen, “GANAS” Indra (teknoloji firması), Castilla-La Mancha Üniversitesi ve Adecco Vakfı ile ortaklaşa yürüttüğü, GANAS Projesi (İşaret Dili İçin Otomatik Animasyon Üretimi) kapsamında işitme engelliler için metinleri işaret diline dönüştüren bir çevirmen geliştirmektedir.

Kanada’da düzenlenen “BARRIER” projesinin amacı Avrupa çapında, tekerlekli sandalye kullanıcılarının erişimine uygun, kamuya açık merkezler hakkındaki bilgileri kapsayan bir veri tabanı oluşturmaya yöneliktir. Bu veri tabanının CD-ROM ve online servisler aracılığıyla ticari bir ürün haline getirilmesi de planlanmaktadır.

Yunanistan’da düzenlenen “SENARIO” projesinin amacı fiziksel veya zihinsel özürlü vatandaşlara yabancı ortamlarda tekerlekli sandalye kullanma olanağı sağlamaktır. Algılayıcılar, merkezi işlemci, yer bulma sistemi, kontrol paneli ve güç kontrol sistemiyle donatılmış bir tekerlekli sandalye sayesinde, kullanıcılar tanımadıkları yerlere bile güvenli bir biçimde hareket edebileceklerdir.

Avrupa’da başarılı bir şekilde yürütülmekte olan ve Türkiye’de de pilot bölgelerde uygulaması yapılan “Engelsiz Turizm” uygulamalarına çeşitli ülkelerdeki örnekler aşağıdaki gibidir;

Almanya: Almanya Demiryolları engellilerin erişilebilirliği açısından büyük gelişmeler kaydetmiştir. Bütün büyük garlarda ve birçok küçük kent istasyonunda asansörlü platformlar oluşturulmuştur. Otomobil kullanabilen engelliler için çok ucuza otomobil temin edebilecekleri bir otomobil havuzunun bulundurulmasını sağlayan kurumlar oluşturulmuştur. Bir veri tabanına dayanan sistemde aynı tarihlerde otomobille tatile çıkmak isteyen engelliler tatilleri için otomobilleri paylaşabilmektedir.

Belçika: Belçika’nın Flemish bölgesindeki turist otoriteleri birkaç yıldan beri Mobility International’e üye engelli örgütlerden biri olan Mobility International Flanders ile iş birliği yapmaktadır. Bu iş birliği, geleneksel turist ofisi broşürlerine engelli sembollerini koymadan önce tesis ve işletmelerin kontrolünü içermektedir.

Danimarka: Kopenhag'ın kuzeyindeki Zealand sahilinde bulunan ve 1958 yılında inşa edilmiş Louisiana Güzel Sanatlar Müzesi eski bir binayı engellilere açmanın güzel bir örneğini oluşturmaktadır. Bina, yükselen zeminlerde rampalara ve tekerlekli sandalye kullanıcılarının kullanabileceği asansörlere sahiptir. Üstelik bunları yaparken binanın genel görünüşüne zarar verilmemiştir.

Fransa: Fransa'da son dönemde özellikle de müze ve kültürel cazibe merkezlerinin engellilere açılmasında olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Örneğin, Paris'teki 'Cit  des Sciences et de l'Industrie' fiziksel ve duyuşal engelliler için uygun şartlara sahip hale getirilmiştir.

Hollanda: Hollanda engellilere yönelik hizmetler konusunda iyi bir geçmişe sahiptir. 'Royal Dutch Touring Derneği' adındaki kurum, tesislerin ve turizm cazibe merkezlerinin denetlenmesinden, yaygın broşürlerin basımına kadar bir dizi faaliyette bulunmaktadır.

İngiltere: İngiltere'de engellilerle ilgili olarak, İngiltere, Galler ve İskoçya Turizm Örgütlerine kayıtlı tüm tesis ve işletmeleri içine alan bir Uluslararası Engellilere Uyumluluk Programı kurulmuş bulunmaktadır. Bu programa göre bütün işletmeler denetlenerek uyumlulukları derecesinde kategorilere ayrılarak sınıflandırılmakta ve bu sınıfların sembolleri tüm turizm katalog ve broşürlerinde yayımlanmaktadır.

İrlanda: European Access Ödülü'nü de alan Rosslare Limanı engellilere açık bir liman örneğidir. Dublin'de bulunan şehir kırsalındaki hafif trenler de engellilerin kullanımına uygundur.

İspanya: Tenerife Adası'ndaki The Los Christianos Mary Sol tesisi bütün engellilere açık bir tesis olarak inşa edilmiştir. Adada havaalanı transferleri ve kişisel yardım istemekte mümkün olmaktadır.

İtalya: İtalya her kesim için turizm konusunda oldukça ileri bir yasal zemine sahiptir. Bu ülkede tesisler ve turizm aktiviteleri hakkında engelliler için oldukça aktif bilgi sağlayan bölgesel kuruluşlar bulunmaktadır. İtalya'da ki engellilere tam olarak açık tesislerden biri Belluno'daki 'San Paolo Holiday Centre'dir. İtalya'nın tren istasyonlarında Sala Amica adında bir özel hizmetler departmanı kurulmuş ve yeni trenlerde engellilere uyum artırılmıştır.

Lüksemburg: Bu ülkede hükümetin ve engelli derneklerinin iş birliği ile ülkede yaşayan veya turist olarak bulunan engellilerin yararlanabileceği 'Info Handicap Luxemburg' adı altında bir enformasyon servisi oluşturulmuştur.

Yunanistan: Özellikle Girit ve Rodos'ta engellilere açık otel ve pansiyonların oluşturulması tren istasyonlarında engellilere uygun rampaların ve tuvaletlerin olması yapılan olumlu işler arasındadır. Aynı zamanda Hermes Derneği konaklama tesislerinin engellilere uyumluluğunu denetlemek için bir program hazırlamaktadır.

Türkiye’de de ulaşım projelerine yenilikçi örnekler bulunmaktadır.

Ankara ilinde bulunan Hacettepe Üniversitesi Teknokent tarafından hazırlanan “Akıllı Otobüs Durakları – Görünen Duraklar” projesi erişilebilirlik açısından önemli projelere örnek olarak gösterilebilir. Görme engellilerin eğitime, öğretime, sosyal yaşama ve kültürel alanlara eşit şekilde katılmalarına destek olmayı amaçlayan proje Ankara’da yaşayan görme engelli bireylerin, toplu taşıma araçlarına ulaşabilmeleri ve kullanımları sırasında ortaya çıkan ulaşım sorunlarını en aza indirgeyecek ve eşit kullanım hakkı tanınmasını sağlayacaktır. Proje kapsamında geliştirilen yazılım ve donanım sistemiyle birlikte görme engelli birey, duraklar üzerinde yer alacak elektronik etiketler sayesinde sesli olarak yönlendirilecek ve gitmek istediği durağı başka bir yardım almadan bulabilecektir. Ayrıca, bu sistemle görme engelli birey, ulaştığı durağa ait otobüslerin hat bilgilerini, durağa mesafelerini ve tahmini varış sürelerini de sesli olarak dinleyebilecektir. Sistem, kişinin durağa geldiğini otomatik olarak algılayacak ve durakta otobüse binmek isteyen bir görme engelli kişinin bulunduğu uyarısını şoföre iletacaktır. Proje otobüs duraklarıyla birlikte görme engelli kişilerin Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinde sıklıkla kullanılan noktalara da ulaşımını sağlayacaktır.

Ulaşım alanında sunulan hizmetlere bölgede ki örneklerden biri Artvin Belediyesi tarafından “Engelli Nakil Aracı” adıyla sunulan hizmettir. Verilen bu hizmet sayesinde engelli bireylerin gitmek istedikleri noktalara rahat ve ücretsiz ulaşımı sağlanmaktadır.

Saha çalışması sırasında Gümüşhane’de faaliyet gösteren dernekler ve kamu kurumları ile yapılan görüşmelerde en çok karşılaşılan sorunun engelli bireylerin haklarından haberdar olmaması olduğu saptanmıştır. Gümüşhane’de hizmet veren “Gümüşhane Anadolu Engelliler Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği”, Ayvalık Belediyesi’nin “Farklılıktan Farkındalığa Engelli Hakları” isimli kitapçığından faydalanarak engelli ailelerde engelli hakları konusunda farkındalık çalışması gerçekleştirmiştir. Engelli haklarının yer aldığı el kitapçığı güncel örnekler ve devletin yeni dönem kanun içerikleri ile desteklenerek güncellenebilir. Küçük ölçekli derneklerin katılımı ile daha fazla bireye ulaşması sağlanabilir.

Gümüşhane’de bir diğer çalışma Gümüşhane Belediyesi’nin AB Proje biriminin yürüttüğü “Kent Estetiği Projesi” dir. Proje kapsamında engelli bireyler yurt dışı ziyaretlere götürülmektedir. Böylece, engelli bireylerin sosyal kazanım sağlaması amaçlanmaktadır. Diğer ülkelerde yaşayan engelli bireylerin yaşam standartlarının görülmesi ve ülkemizdeki durum karşılaştırılmalarının yapılması hedeflenmiştir.

Ordu ilinde Altınordu Belediyesi’nin engelli vatandaşlar için özel olarak dizayn ettiği araç hizmete girmiştir. Altınordu Belediyesi tarafından ‘Engelsiz Araç’ ile engelli bireylere ücretsiz hizmet sağlamaktadır. Uygulanabilirliği açısından basit ama etkili bir çalışma olan “Engelsiz Araç Projesi” birçok engelli bireyin erişilebilirlik konusunda yaşadığı sıkıntıyı ortadan kaldıracaktır.

Erişilebilirlik konusunda Ordu Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ve Memur Sen Ordu Şubesinin ortak çalışması ile engelli bireylerin sosyal yaşamını kolaylaştıracak 500 konut yapılması planlanmıştır.

Ordu Büyükşehir Belediyesi tarafından, aynı zamanda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı olarak Ordu Engelli Bakım Merkezi 2015 yılında kurulmuştur.

Rize Valiliği tarafından özel bir ekip oluşturularak engelli bireylerin bilgilerini içeren bir veri tabanı oluşturma çalışması yapılmıştır. Bu çalışma doğrultusunda Rize iline bağlı tüm ilçe, kasaba ve köylerde yaşayan engelli bireylerle ve aileleri ile görüşme sağlanarak tüm bilgileri kayıt altına alınmıştır. Bu anlamda yapılacak çalışmalara fayda sağlayacak bir veri tabanı oluşturulmuştur. Oluşturulan veritabanı sayesinde yapılan etkinlik ve yardımların engelli bireylere iletilmesi oldukça kolaylaşmıştır.

Trabzon Valiliği tarafından düzenlenen Özürlü Destek Programına (ÖDEP) Vakıfkebir İMKB Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi tarafından destek verilerek 2012 yılında “Engelsiz Yaşama Engelsiz Destek” projesi yürütülmüştür. Bu proje ile 17 ilçe ve köylerinde yaşayan engelli bireyler ziyaret edilerek sorunları dinlenmiştir. 150 kişinin katılım gösterdiği bir çalıştay yapılarak çalıştayın sonuçları raporlaştırılıp dergi haline getirilmiştir.

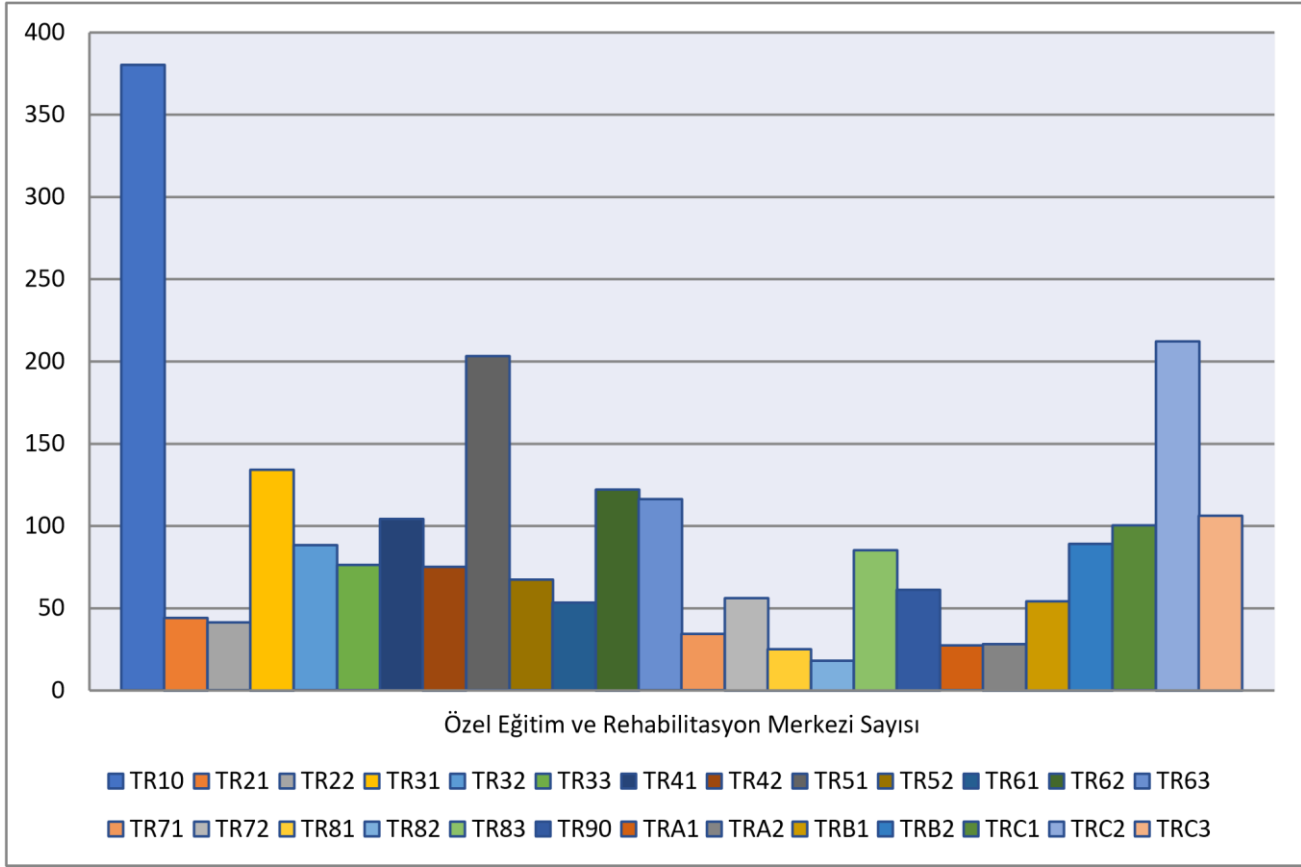
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından finanse edilen, Trabzon Valiliği koordinasyonuyla İl Sağlık Müdürlüğü tarafından yürütülen ve AGED (Anadolu Görme Engelliler Derneği) ortaklığıyla gerçekleştirilen "SAĞLIKLI GÖZLER GÜLEN YÜZLER PROJESİ" ile 17 ilçe, köy, mahalle ve beldelerde yaklaşık iki bin çocuğa erişim sağlanarak anne ve babaları da dahil olmak üzere psikolojik destek almaları ve diğer hizmetlerden faydalanmaları amacıyla doğru ve zamanında yönlendirmeler yapılması hedeflenmiştir. Ayrıca yeni doğan bebekten altı yaşına kadar kişinin ve ailelerin demokratik yapısının yer alacağı Trabzon ili Göz Sağlığı Haritası çıkarılması planlanmıştır.

2.1.3. Eğitim ve Rehabilitasyon

“*Engelliler Hakkında Kanun*” metninde rehabilitasyon tanımı; “Rehabilitasyon: Herhangi bir nedenle oluşan engelin etkilerini mümkün olan en az düzeye indirmeyi ve engellinin hayatını bağımsız bir şekilde sürdürebilmesini sağlamayı amaçlayan fiziksel, sosyal, zihinsel ve mesleki beceriler geliştirmeye yönelik hizmetler” şeklinde yapılmıştır (11). Eğitim tüm bireylerin gelişimi için önemlidir. Engelli bireylerde ise engel çeşidi ne olursa olsun engel durumunun azaltılması ya da engel durumundan kaynaklı yaşanan sorunların en aza indirilmesi için vazgeçilmez bir konudur. TR90 bölgesinde özel faaliyet gösteren rehabilitasyon okulları bulunmaktadır. Farklı engel çeşitlerindeki bireyler, aileleri ile bu merkezleri devlet desteğinden de faydalanarak kullanmaktadır.

	Trabzon	Rize	Gümüşhane	Giresun	Ordu	Artvin
Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Sayısı ²	19	6	3	10	20	3

Tablo 1-TR90 Bölgesi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri Sayısı

Şekil 2-Türkiye Bölgelere Göre Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Sayıları

TR10 = İstanbul	TR71=Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
TR21= Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	TR72=Kayseri, Sivas, Yozgat
TR22= Balıkesir, Çanakkale	TR81= Zonguldak, Karabük, Bartın
TR31= İzmir	TR82= Kastamonu, Çankırı, Sinop
TR32= Aydın, Denizli, Muğla	TR83= Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
TR33= Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	TR90= Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
TR41= Bursa, Eskişehir, Bilecik	TRA1= Erzurum, Erzincan, Bayburt
TR42= Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	TRA2= Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
TR51= Ankara	TRB1= Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli
TR52= Konya, Karaman	TRB2= Van, Muş, Bitlis, Hakkâri
TR61= Antalya, Isparta, Burdur	TRC1= Gaziantep, Adıyaman, Kilis
TR62= Adana, Mersin	TRC2= Şanlıurfa, Diyarbakır
TR63= Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	TRC3= Mardin, Batman, Şırnak, Siirt

² <http://ookgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-ve-rehabilitasyon-merkezleri/icerik/1092>

TR90 bölgesinde bulunan altı ilde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi sayıları incelendiğinde, diğer bölgelere kıyasla alt sınırdaki olduğu görülmektedir. Engelli nüfus sayısı göz önüne alındığında ihtiyaçları karşılayacak yeterli sayıda merkez bulunmamaktadır.

Engellilerin eğitimi ve rehabilitasyon faaliyetleri ile gündelik hayatlarının iyileştirilmesi çalışmaları, başta engelli birey istihdamı olmak üzere, sosyal hayata katılımları ve kamu yararına projelerden faydalanmalarında büyük önem taşımaktadır. Engelli bireylere verilen özel eğitim ve kaynaştırma yoluyla eğitim takibi, projelerin temellerinin bu platformlardan alınan fikir ve düşünceler ile atılması başarı sağlayacaktır. Üniversitelerde örgün eğitim gören engelli öğrenci sayısının artırılması önemlidir. Bina ve yaşam alanlarının uyumu konusuna ön yaklaşımı oluşturacak, bu sebep ile engele uyumlu kampüslerin oluşturulması gerekmektedir. Uzaktan eğitim veren kurum ve platformların engelli bireyler için kullanılabilir olması konusunda eksiklikler görülmektedir. Engelli bireyler, diğer bireyler ile aynı şartlar altında eğitim görmelidir. Diğer yandan, ülkemizde ve Dünya’da eğitim geliştirilmesi hedefi ile birçok çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmaların birbiri ile etkileşimde olacak şekilde ve uzun vadede ortak hedeflerde kesişecek platformlara dönüşmesi gerekmektedir.

Almanya’da engelli bireylerin rehabilitasyonu için engellilerin bitkisel yollarla terapisi ve eğitimine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan çalışmaların ayrıntıları aşağıda belirtilmiştir.

“Bibelgarten Im Karton” Kutu İçinde İncil Bahçesi anlamına gelen Almanca bir ibaredir. Almanya’nın Ottendorf kentinde faaliyet gösteren Werk-und Betreuungsstätte für Körperbehinderte GmbH (Bedensel Engelliler İçin Çalışma ve Bakım Merkezi) isimli oluşum bünyesindeki Gartengruppe “Flowerpower” (Bahçe Grubu) ekibinin, engellilerin bitkisel yollarla terapisi ve eğitimine yönelik yaptıkları çalışmaların bir ayağı olan “*Bibelgarten im Karton*” aynı zamanda bu çerçevede yapılan diğer çalışmalara çatı niteliği de taşıyan bir uygulama projesidir. Bibelgarten im Karton, temelde İncil’de geçen bitkilerin engelliler tarafından yetiştirilmesi ve yetiştirilen bu ürünlerin satışına dayanmaktadır. Proje, aynı zamanda okullar, dini cemaatler ve din eğitimi enstitüleri gibi kurumları hedeflemekte ve yapılan çalışmaları bu noktalara kanalize etmektedir. Ortopedik engelliler başta olmak üzere farklı engel gruplarından oluşan bireyler, kapalı mekânlarda ve doğayla iç içe olarak bitki yetiştirmeyi ve bakımını öğrenmekte, uygulama zemini içerisinde sosyalleşme ve dayanışma yoluyla hayatın içerisinde yer almaktadırlar. Aynı zamanda engelliler, yetiştirdikleri bitkilerin pazarlanması yoluyla da bir iş sahibi olup emeklerinin hem doğada hem de toplum zemininde geri dönüşüne şahit olmaktadır. Bütün bu çalışmalar, engelli bireyin hayatı anlamlandırma ve engelleriyle başa çıkma yolunda büyük bir bağımsızlık ve kendi başına hareket etme becerisi kazanmasına yardımcı olmaktadır.

“GARTEN & THERAPİE” Garten & Therapie ismiyle internette faaliyet gösteren Almanya kaynaklı bu oluşum da engellilerin bitkilerle terapisini öngören pek çok fikir ve projeyi buluşturan önemli bir örnektir.

Bölgede de eğitim ve rehabilitasyon konusunda çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalara örnekler aşağıda verilmiştir.

Artvin Belediyesi tarafından hayata geçirilen “Engelsiz Yaşam ve Sanat Merkezi” engelli bireylere hizmet vermektedir. Merkezde engelli bireyler çeşitli el becerileri öğrenerek uygulamalar yapabilmektedir. Ürettikleri ürünler Artvin Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından açılmış olan “Sevgi Mağazası” içerisinde hem sergilenmekte hem de satışa sunulmaktadır. Buradan elde edilen gelir ile yeni malzeme temini yapılmakta ve öğrencilere cüzi miktarda harçlık verilmektedir.

Artvin’de bulunan “Artvin Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi” sayesinde engelli bireylerin becerileri ortaya çıkarılmakta ve gelişme göstermeleri hedeflenmektedir. Bu becerileri elde eden öğrencilere istihdam sağlanmaktadır. Artvin Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi özel eğitim gerektiren bireylere Millî Eğitim Bakanlığı’nın belirlediği standartlarda eğitim vermektedir.

Giresun Üniversitesi öğrencileri tarafından ders kitaplarının gönüllü öğrencilerin iş birliği ile seslendirilmesi çalışması yapılmıştır.

Ordu Aile ve Sosyal Politikalar EDES programınca finanse edilen, Ordu Valiliği Koordinasyonluğunda Altınordu Belediye Başkanlığı tarafından yürütülen “Sanat İle Gülen Yüzler” projesi kapsamında çeşitli enstrüman aletleri eğitimleri, halk oyunu gibi dokuz branşta kırk sekiz öğrenciye eğitimler verilmiştir. Bu sayede öğrenciler temel beceriler kazanmakta aynı zamanda sosyalleşmektedir. Öğrencilerin güvenli ulaşımını sağlamak için öğrenciler servis ile evlerinden alınarak tekrar servis aracılığıyla evlerine bırakılmaktadır.

Ordu Büyükşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirilen “Engel Tanımıyoruz” projesi kapsamında engelli bireylere spor alanında eğitimler verilerek kendilerini geliştirmeleri için tüm destekler sağlanmaktadır.

Ordu ilinde Ordu Genç Düşler Atölyesi Derneği tarafından bedensel ve zihinsel engellilerin topluma adaptasyonu amacıyla hazırlanan ve İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı tarafından desteklenen “Ben Her Gün Varım” projesi kapsamında 60 zihinsel engelli öğrenciye sosyal, kültürel ve sportif alanlarda eğitimler verilmiştir. Ayrıca, engelli bireylerin aileleri için “zihinsel engelli ailelerinin yaşadıkları sorunlar ve bu sorunların aşılması” ile ilgili eğitimler düzenlenmiştir. Bu proje kapsamında Ordu Barosu avukatları tarafından da aileler için sosyal ve sağlık hakları, sosyal kabul görme ve uyum süreci, iletişim yöntemleri, davranış değiştirme ve günlük hayata adaptasyon gibi konularda seminerler düzenlenmiştir.

Ordu'da bulunan "İlküvez Engelliler Okulu ve Spor Kompleksi" Çaybaşı Belediyesi tarafından oluşturulmuştur. Kompleksin içinde spor salonu, oyun odaları, tüm hobi odaları, yüzme havuzu, sauna, spor salonu, tuz odası, buhar odası, eğitim alanları, görme engellilere özel görme odaları ve 3 yıldızlı, 35 yataklı bir oteli bulunmaktadır.

Ordu Ünye Belediyesi tarafından bedensel engelliler için okçuluk kulübü kurularak engelli bireylerin hobi edinmeleri amaçlanmıştır.

Saha çalışmaları sırasında, Rize'de faaliyet gösteren Rize Otizmle Mücadele ve Eğitim Derneğinin, ÇAYKUR ve Rize Belediyesi'nin desteğiyle açmış olduğu hobi atölyesi ziyareti gerçekleştirilmiştir. Burada otizmlili çocukların temel el becerilerinin gelişimi için yaptıkları çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmaların aynı zamanda engeli olmayan akranları ile ikili çalışmalar yapılarak farkındalık oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Atölyede engelli bireylerin üretmiş olduğu ürünler ile bir sergi düzenlenmektedir. Bu sergilerden elde edilen maddi gelir ile yeni materyallerin alımı sağlanmaktadır. Materyal harcamalarından artan bütçe ile öğrencilerin temel ihtiyaçları karşılanmaktadır. Üretim ve harcama döngüsü bu sayede küçük örnekler ile engelli ailelerine gösterilmektedir. Üretkenlik teşvik edilmekte ve engelli bireylerin gün içinde aktif olmaları sağlanmaktadır.

Şekil 3-Rize hobi atölyesinden fotoğraflar.

Otizmlili mücadele bünyesinde bulunan engelli birey aileleri ile 15 günde bir toplantılar düzenlenmektedir. Bu toplantılarda ailelere sahip oldukları haklar ve yararlanabilecekleri hizmetler ile ilgili bilgi verilmektedir. Bu sayede aileler kendilerine sunulan tüm imkanlardan rahatlıkla faydalanabilmektedir. Benzer uygulamaların engelli bireylere beceri kazandırma ve gelişimlerini destekleme açısından tüm illerde uygulanması gerekmektedir. Ziyaret edilen bu hobi atölyesi sadece otistik bireyler için kurulmuştur. Diğer engelli bireyler için de benzer atölye çalışmalarının kurulması örnek teşkil edecektir.

Rize Belediyesi ve Rize Otizmle Mücadele ve Eğitim Derneğinin birlikte yürütmüş olduğu “Sevgiyle, Sporla Farklı Hayatlara” projesi kapsamında engelli bireylerin kullanabileceği fiziksel yeterliliklere sahip yaşam atölyesi açılışı yapılmıştır. İçinde spor salonu da bulunduran yaşam atölyesinde engelli bireylerin hem rehabilitasyon eğitimleri yapılmakta hem de engelli bireylerin ve ailelerinin sosyalleşmesi sağlanmaktadır.

Şekil 4-Rize yaşam atölyesi bünyesinde bulunan spor salonundan fotoğraflar.

Rize’de engelli bireyler, il merkezinde bulunan ‘Zehra Usta Eğitim Merkezi’nden de faydalanabilmektedirler. Zehra Usta Eğitim Uygulama Merkezi zihinsel öğrenme yetersizliği olan bireylere öz bakım, psikomotor, dil, akademik ve sosyal becerileri kazandırırken; bireysel farklılıkları dikkate alarak, öğrenemeyen birey yoktur ilkesiyle, uzman personellerce başta bireysel eğitim olmak üzere özel eğitim yöntem ve tekniklerini uygulayarak eğitim vermektedir.

Trabzon’da, Trabzon Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından hizmete açılan, Trabzon Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi kreş ortamında engelli çocukların eğlenerek öğrenmelerini, aynı zamanda ailelerin kendi aralarında iletişim kurup sosyalleşmelerini sağlayacak bir ortam oluşturulmuştur.

Trabzon Beşikdüzü Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından 16 otizmli çocuğa yüzme eğitimi verilmiştir. Bu eğitime katılacak öğrenciler engel düzeyine göre belirlenmiştir. Her engelli bireye üniversiteden bir öğrencinin yüzme dersi vermesi sağlanarak farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır. Bu durum ikili etkileşimleri kuvvetlendirerek farkındalık oluşturmuştur.

Trabzon Vakıfkebir Kaymakamlığı tarafından hazırlanan “Özürlülere Daha İyi Bakım İçin El Ele” projesi kapsamında özürülülerin sosyal yaşama bağımsız olarak katılımlarının ve evde özürülü bireyin bakımını üstlenen kişilerin nitelikli bakım konusundaki bilgilerin artırılması için eğitimlerin verilmesi amaçlanmıştır.

Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nün Valilik koordinesinde yürüttüğü “Eğitime Renkli Adımlar” isimli EDES birimi projesi ile ilk ve ortaokul düzeyindeki engelli öğrencilere eğitim

materyalleri geliştirerek sosyal yaşama bağımsız biçimde katılımını sağlamak ve eğitsel çevrelere adaptasyonu kolaylaştırmak amaçlanmıştır.

Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından EDES programı kapsamında yürütülmüş olan “Engele Engel Ol” projesi ile; Trabzon il ve ilçelerinde bulunan eğitim kurumlarının 11. sınıflarında eğitim gören engelli öğrenciler ve ailelerine; engelliliğe neden olan, “Hamilelik sırasında yaşanan sorunlar, genetik nedenler, akraba evlilikleri, yetersiz ve kötü beslenme, ilaç kullanımı, zehirlenme, madde bağımlılığı, hastalıklar, kazalar, çevresel faktörler” konularında üç saatlik eğitimler yapılmıştır.

Trabzon Valiliği Koordinasyonunda, İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından yürütülmüş olan “Kitaplar Konuşuyor Karanlıklar Aydınlanıyor” projesi ile görme engelli bireylerin kaynaklara erişimini kolaylaştırmak için beş ilçe ve beş merkezde bulunan 10 ortaöğretim kurumunda okuma kabinleri kurulmuştur. Bu okuma kabinlerinde bin eser, lise ve üniversite öğrencileri tarafından görme engelli bireyler için seslendirilmiştir. Ayrıca Türkiye’de yaşayan diğer engelli bireylerinde bu eserlere ulaşımını sağlamak için bir web sitesi tasarlanmıştır. Trabzon ilinde görme engelliler için sesli kütüphane oluşturulması için de çalışmalara başlanmıştır.

Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından yürütülmüş olan “Ver Bana Elini Kaldırım Engelleri” projesi ile 610 engelli ve 60 normal gelişim gösteren öğrenciye fotoğrafçılık, drama, dans kursları düzenlenmiştir. Projede engelli öğrenciler ve normal gelişim gösteren öğrencilerle karma sınıflar oluşturularak her normal gelişim gösteren öğrenci ile engelli bir öğrencinin takım arkadaşı olması sağlanmıştır. Bu sayede öğrenciler üzerinde farkındalık ve empatinin artırılması amaçlanmıştır.

Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından yürütülmüş olan “Limit Sızsınız” projesi kapsamında da 400 engelli çocuk ebeveynine çocuklarının engelleri konusunda bilinçlendirmek için seminerler düzenlenmiştir. Ayrıca 600 normal gelişim gösteren çocuk ailesine de engelli bireylere karşı davranış ve tutumlar konusunda eğitimler düzenlenmiştir. Ortaokul öğrencilerine engelliliği tanıtan çizgi filmler izletilmiştir. Yine bu proje kapsamında 15 görme engelli çocuğa Braille, 15 konuşma ve duyma engelli öğrenciye işaret dili eğitimi verilmiştir.

Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından yürütülmüş olan “Bize de Yer Açar mısınız?” projesi kapsamında 2012 yılında Akçaabat ilçesinde engelli çocuklara marketten, mağazadan alışveriş yapmak, asansöre binmek, restoranda yemek yemek gibi sosyal yaşam becerilerini kazandırmak için eğitimler verilmiştir. Ayrıca el becerilerini güçlendirmek için ahşap boyama, takı tasarımı, halk oyunları gibi eğitimler de verilmiştir.

2.1.3.1 Kaynaştırma Eğitim

Engelliler için en önemli uygulamalardan biri “Kaynaştırma Eğitim” projesidir. Kaynaştırma eğitim, 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de, “Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimleri, hazırlanan bireysel eğitim planları doğrultusunda, akranları ile birlikte her tür ve kademedeki okul ve kurumlarda uygun yöntem ve teknikler kullanılarak sürdürülür.” şeklinde tanımlanmıştır. MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nin (2006) 23. maddesinde ise Kaynaştırma yoluyla eğitim; “özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte resmî ve özel; okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamaları” olarak tanımlanmıştır (12). Değişen ve gelişen Dünya’da son zamanların tartışmalı ancak kabul görmüş eğitimde eşitlik ilkesi gereği engelli bireyin kendini en kısıtlayıcı ortamda bulunarak yaşlılarıyla birlikte eşit koşul ve ortamlarda eğitim alması gerekmektedir. Kaynaştırma eğitim öğrencilerinin diğer öğrenciler gibi düşünülerek akranlarıyla aynı sınıfta ders alması eğitimi için yeterli değildir. Yönetmelikte de belirtildiği gibi kaynaştırma eğitim uygulamasından özel eğitim desteği ile birlikte yararlanılmalıdır.

Kaynaştırma eğitim sayesinde engelli öğrenciler akranlarıyla birlikte toplum ile bütünleşmeleri kolaylaşır. Kaynaştırma eğitim ile ileride bir birey olarak toplumda var olacak çocuklara, temelden farkındalık eğitimi verilerek, geleceği daha sağlam bir toplum oluşturulmaktadır. Kaynaştırma eğitimi, engelli çocukların özel eğitime gereksinimi olmayan çocuklarla birlikte eğitim görmesini ve uyumlarının arttırılmasını sağlar. Onların toplumda var oluşu anne babalara moral verir. Bu durum, onları çaba göstermeleri yönünde teşvik eder.

Kaynaştırma eğitim uygulamalarında destek eğitim hizmetleri uygulanmaktadır. Destek eğitim hizmetleri kapsamında:

- Sınıf içi yardım
- Kaynak oda
- Gezici özel eğitim öğretmeni desteği hizmetleri bulunmaktadır.

Kaynaştırma eğitimin başarılı ve sağlıklı olması için okullarda ön hazırlıkların ve düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Birçok ülkede kaynaştırma eğitim uygulaması gerçekleştirilmektedir.

Örnek kaynaştırma eğitim sistemini kullanan ülkeler:

- Almanya’da mümkün olduğunca özel eğitim öğrencilerinin aşırı himaye ve izolasyonundan kaçınılmaktadır. Bunun için kaynaştırma eğitim oldukça destek gören bir uygulamadır. Ayrıca, normal eğitim kurumlarında başarılı olamayan, özel eğitim alma zorunluluğu olan çocuklar için özel okullar bulunmaktadır.

-
- Amerika'da kaynaştırma eğitim, özel eğitim alan çocuklarının ailelerinin etiketlenmelerine ilişkin protestolarından sonra ortaya çıkmıştır. Tüm engelliler için eğitim yasası çıkarıldıktan sonra kaynaştırma eğitimin önemi vurgulanmış ve uygulamaya geçilmiştir.
 - Belçika'da kaynaştırma eğitim, özel eğitim desteği ile yürütülmektedir. Yani kaynaştırma öğrencisi istediği ölçüde normal temel eğitim okulunda derslere ve faaliyetlere katılabilmektedir.
 - Fransa'da kaynaştırma eğitim okul öncesi dönemle başlamaktadır. Kaynaştırma eğitimde başarılı olamayan çocuklar normal okulların özel sınıflarından eğitim almaya devam etmektedirler.
 - Hollanda'da kaynaştırma eğitim diğer ülkelere göre yaygın değildir. Bunun nedeni ise Hollanda'nın özel eğitim alması gereken çocuğun tüm özel eğitim masraflarını karşıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum ailelere daha cazip gelmektedir. Ayrıca, özel eğitim alan bir öğrencinin kaynaştırma eğitime yönlendirilmesi çok zordur. Ancak son zamanlarda yapılan eğitim reformlarıyla kaynaştırma eğitim daha yaygın hale getirilmeye çalışılmaktadır.
 - İngiltere'de özel eğitim alacak çocukların birçoğunun normal eğitim ortamlarında eğitim alması sağlanmaktadır. Kaynaştırma eğitim, İngiltere'de çok destek alan bir uygulamadır ve çok yaygın olarak uygulanmaktadır. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin zorunlu olunan durumlar haricinde normal eğitim kurumlarında eğitim almaları zorunlu hale getirilmiştir. Kaynaştırma uygulaması yapılan okullarda engelli öğrencilere psikolog, özel eğitimci ve çocuğun gelişimden sorumlu uzman desteği verilmektedir. Bu ekip okul doktor ve öğretmenleriyle eş zamanlı çalışmalar yapmaktadırlar.
 - İsveç'te kısa bir sürede özel eğitim ve kaynaştırma alanında büyük adımlar atılarak birçok özel eğitim okulu kapatılarak kaynaştırma eğitim yaygınlaştırılmış ve zorunlu hale getirilmiştir.
 - İsviçre'de engellilerin eğitimiyle ilgili tüm ödenekler Federal Maluliyet Sigortasından karşılanmaktadır. Bu durum engellilere yönelik yapılan hizmetlerin gün geçtikçe daha da gelişerek devam etmesini sağlamaktadır. İsviçre'de kaynaştırma eğitim değil ayrıştırma eğitim vardır. Özel eğitim alması gereken çocuklar özel sınıflar veya özel okullara yönlendirilmektedir. Normal sınıflarda eğitim alma hakları bulunmamaktadır.
 - İtalya'da engelli olan ve olmayan tüm çocuklar aynı okul ve sınıflarda eğitim almaktadırlar. İtalya'da engelli çocukların %99'u normal okullarda yaşitlarıyla birlikte eğitim almaktadır.

-
- Kaynaştırma eğitim, Japonya’da 1973 yılından beri uygulanmaktadır. Uygulama başladığı ilk yıllarda çoğu kesimden olumsuz tepkiler almasına rağmen şu an kaynaştırma eğitim alan öğrenci sayısı ve kaynaştırma eğitim veren okul sayısında büyük bir artış vardır.
 - Portekiz’de özel eğitim ve kaynaştırma eğitim birlikte yürütülmektedir. Diğer ülkelere göre kaynaştırma eğitim yaygın değildir.

Ülkemizde kaynaştırma eğitim tartışmalı bir konu olmasına rağmen yaygınlaştırılması için çalışmalar sürdürülmektedir. Saha çalışmalarında kaynaştırma eğitim ile ilgili gözlemlenen sorunlardan biri, ziyaret edilen okulların uygulama okulu olmasına rağmen fiziki şartlarındaki eksikliklerdir. Kaynaştırma eğitimin uygulanabilir olması için mutlaka özel eğitim desteğiyle devam etmesi ve öğrencilere normal okullarda psikolog danışman hizmeti verilmesi gerekmektedir. Ayrıca sadece engelli birey ve ailesinin kaynaştırma eğitim hakkındaki bilgisi yeterli olamamakla birlikte öğretmen ve diğer öğrenci velilerinin bilgi eksiklikleri kaynaştırma eğitimde sıkıntılar doğurmaktadır. Öncelikle öğretmenlerin bu konudaki eğitimleri sağlanmalı ve okullarda özel eğitim öğretmeni bulundurma zorunluluğu olmalıdır. Saha çalışması sonuçlarında ise kimi aileler kaynaştırma eğitimin faydalı olduğunu savunurken kimi aileler yanlış ve eksik bulunduğunu belirtmiştir.

2.1.4. İstihdam

Engelli bireylerin yaşadığı önemli problemlerden biri istihdam sorunudur. Engelli bir birey maddi tüm yardımları alıyor ve yaşamını rahat bir şekilde devam ettiriyor olsa da bu durum mutlu olmasına yetmeyebiliyor. Yapılan saha çalışmaları, engelli bireylerin beklentilerinin maddiyattan çok bağımlılıktan kurtularak toplumda bir birey olarak yer alabilmek olduğu göstermektedir.

Engelli bireyin engel durumundan ve çevresel faktörlerin etkilerinden kaynaklanan hareket sınırları, yaşam alanlarını daraltmaktadır. Özellikle iş yerlerinde fiziksel şartların olumsuz yönleri engelli istihdamının önündeki engelleri kaldırmakta zorluklara sebep olmaktadır. Çalışma yetkinliğine sahip olsa da engelli bireyler psikolojik olarak bu zorlukları aşma yolunu seçememektedir. Diğer yandan, engelli bireylerin diğer bireylerle aynı ortamda çalışamayacak engel durumuna sahip olması da mümkündür. Bu konu ile ilgili “Engelliler Hakkında Kanun” metninde korumalı iş yeri tanımı; “İş gücü piyasasına kazandırılmaları güç olan zihinsel veya ruhsal engellilere mesleki rehabilitasyon sağlamak ve istihdam oluşturmak amacıyla devlet tarafından teknik ve mali yönden desteklenen ve çalışma ortamı özel olarak düzenlenen iş yeri” olarak yapılmıştır (13). Bu tanıma uygun olarak oluşturulacak iş yeri, iş gücü piyasasına kazandırılması güç olacak engelli bireylerin dahi mesleki rehabilitasyon ile birlikte beceri edinimini ve istihdamını sağlayacaktır. Bazı ülkeler, engelli birey çalıştırma zorunluluğu olmasına rağmen engelli birey çalıştırmayan işyerlerine ağır maddi cezalar vermektedir. Bu konudaki denetimler

sıklıkla yapılarak hiçbir ceza indirimi yoluna gidilmemektedir. Bu cezalar ile elde edilen bütçe ise iş gücü pazarında korumalı iş yerleri oluşturabilmek için kullanılmaktadır.

Engelli birey, önündeki istihdam fırsatları çoğaltılarak aynı zamanda çalışacağı işyerlerindeki fiziki koşullarda düzenlemeler yapılarak, iş gücü pazarına dahil edilmelidir. Engelli bireyin iş gücü pazarında yer alması hem maddi olanaklarının düzelmesini hem de ailesine olan bağımlılığından kurtulmasını sağlayacaktır. Ayrıca, engelli bireylerin üretime katılımının sağlanması ile ekonomik açıdan topluma destek sağlayacaktır.

İstihdamda yaşanan sorunların temeli eğitime dayanmaktadır. Engelli bireyin eğitim programlarına katılım sağlayarak, beceri ve meslek edinme olanağının azlığı; iş pazarında kendilerini konumlandırabilecekleri bir alan bulamamalarına sebep olmaktadır. Meslek sahibi olamayan engelli birey istihdam edilememekte veya niteliksiz işlerde çalıştırılmaktadır.

Engelli bireylerin iş gücü piyasasında yer alamamasından kaynaklanan toplum içi dışlanmışlık dolayısıyla yoksulluk problemi ortaya çıkmaktadır. Bu durum, engelli bireyin bağımlı olarak hayatını devam ettirmek zorunda ve üretim dışı kalmasına neden olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde genellikle engelli bireyler istihdam edilmeden önce yeterince korunmakta ve özel yeteneklerinin geliştirilmesi sağlanmaktadır. Bu sayede edindikleri beceriler doğrultusunda istihdam sağlanması daha kolay ve uygulanabilir olmaktadır. Engelli bireyin iş gücünün verimsiz olacağı konusundaki önyargılar istihdamın önündeki engellerden biridir. Özellikle özel sektörde engelli bireylerin istihdamı sağlanamamaktadır. Uygunsuz imar koşulları işveren için maddi yük olmaktadır. Bu nedenle işverenler engelli birey çalıştırma konusunda olumsuz tepkiler vermektedirler.

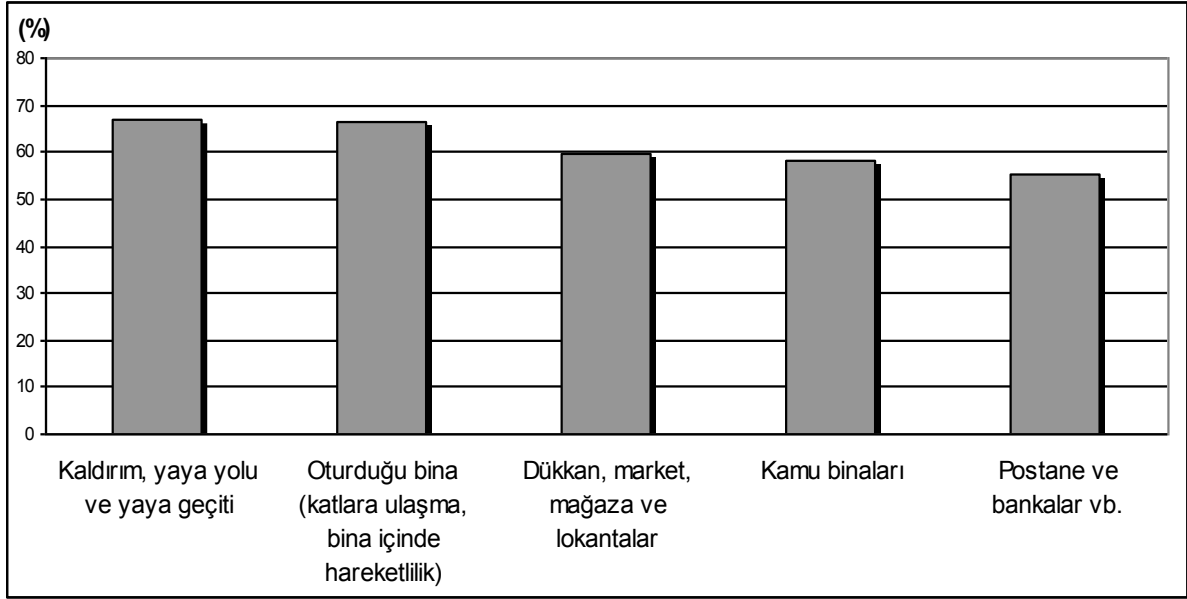
(%)									
<i>Kamu kurum ve kuruluşlarından beklentiler</i>	<i>Toplam</i>	<i>Görme Özürlü</i>	<i>İşitme Özürlü</i>	<i>Dil ve konuşma özürlü</i>	<i>Ortopedik Özürlü</i>	<i>Zihinsel Özürlü</i>	<i>Ruhsal ve Duygusal Özürlü</i>	<i>Süreğen Hastalık</i>	<i>Çoklu Özürlülük</i>
<i>Sosyal yardım ve desteklerin artırılması</i>	85,7	85,1	85,3	74,1	84,4	85,0	84,9	86,7	87,0
<i>Sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi</i>	77,0	74,4	73,5	66,3	73,8	74,1	75,0	82,0	79,2
<i>Bakım hizmetlerinin iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması</i>	40,4	33,8	25,4	23,4	38,0	35,4	41,4	48,0	47,0
<i>İş bulma olanaklarının artırılması</i>	28,7	45,5	43,5	31,0	40,5	21,9	28,7	27,0	23,5
<i>Eğitim olanaklarının artırılması</i>	25,6	17,4	33,3	54,4	17,4	43,0	17,6	13,4	21,4
<i>Fiziksel çevre ve ulaşım imkanları konusunda düzenlemelerin yapılması</i>	17,7	23,0	15,1	13,2	23,0	12,3	14,3	19,6	20,4
<i>Hiçbir beklentisi olmayanlar</i>	2,2	1,8	2,5	4,3	2,0	2,6	5,0	1,8	1,9
<i>Diğer</i>	8,6	7,0	8,5	16,0	8,0	11,6	10,4	6,1	7,7

Tablo 2-Kamu kurum ve kuruluşlarından beklentilerinin özur türüne göre dağılımı, 2010 (<http://www.tuik.gov.tr>)

Not: Bir kişi birden çok seçenek işaretleyebildiği için toplam 100'ü vermemektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu 2010 yılında özür lülerin sorun ve beklentileri araştırması gerçekleştirmiştir (14).

Bu çalışma sonucunda devlet tarafından çalışma ve teşvikler gerçekleştirilmiştir. Farklı özur çeşitlerinde beklentiler kaydedilmiştir. Tablo verileri yoruma açıktır. Engelli bireylerin %28,7 si iş bulma olanaklarının arttırılması gerektiğini düşünmektedir. Bireylerin istihdam olanaklarının arttırılması yerine yüksek oranla sabit yardım desteklerini istemeleri önlenmesi gereken bir sorundur. Bireylerin cesaret ve becerilerinin arttırılması çalışma özgüvenini de getirecektir. Engel durumunun dışarıda çalışmaya engel olduğu durumlarda da bu sorun uzaktan çalışabilirlik ile giderilebilmektedir.

Şekil 5-Fiziksel çevre düzenlemelerinin özürlü bireyin kullanımına uygun olmadığını düşünenler, 2010 (<http://www.tuik.gov.tr>)

Kayıtlı olan özürlü bireylerin 66,9%'u kaldırımların, yaya yollarının ve yaya geçitlerinin özürlü bireyin kullanımına uygun olmadığını düşünmektedir. Yaşadıkları yerdeki fiziksel çevre düzenlemeleri ile ilgili olarak, kayıtlı olan özürlü bireylerin 66,3%'ü oturdukları binanın, 59,5%'i dükkân, market, mağaza ve lokantaların, 58,4%'ü kamu binalarının, 55,4%'ü postane ve banka benzeri yerlerin özürlü bireyin kullanımına uygun olmadığını belirtmiştir (15).

İstihdam konusunda örnek AB projeleri şu şekildedir:

Almanya'da Görme Engelli Öğretmenler: Almanya'da yasalara göre, tam görme engelli biri lise mezunu olması ve daha sonra üniversitede ilgili bölümü bitirmesi kaydıyla normal liselerde öğretmenlik yapabilmektedir. Yaşanabilecek zorluklara destek olmak amacıyla çoğunlukla %100 görme engelli öğretmenlere bir asistan tayin edilmektedir.

Brezilya'da Görme Engellilere Özel Bale Okulu: Kendisi de doğuştan görme engelli bir fizyoterapist olan Fernanda Bianchini tarafından kurulan görme engellilere özel bale okulunda engelli bireyler profesyonel dans eğitimi almaktadırlar.

İsveç'te Sam Hall Projesi: İsveç'te İstihdam konusunda 'Sam Hall' Projesi 35 yıldır uygulanmaktadır. Devlete başvuran engelli bireyler 'Sam Hall'e' yönlendirilmektedir. Engelli bireyin yetenek ve isteklerine göre nasıl bir iş gücü pazarında çalışacağı belirlenmekte ve kendisine bu alanda eğitim verilmektedir. Engelli bireyin tüm meslek gruplarında çalışma imkânı bulunmaktadır. Çalışma saatleri engel durumuna göre belirlenmektedir. Eğitim giderlerinin yarısı devlet tarafından karşılanmaktadır. Projenin en önemli amacı her yıl en az bin kişiyi 'Sam Hall' dışında normal bir iş yerinde çalışabilecek duruma getirmektir.

İsveç'te Zihinsel Engelliler Talk Show Yapıyor: Engelli bireylerin her konuyu konuşabileceği ve herkesin izleyeceği bir format tasarlanmıştır. Sorulacak sorular önceden belirlenmekte ve yönetmen program sırasında kulaklıktan yardım etmektedir. İlk bölümlerde engellilere yönelik önyargıdan dolayı konuk bulmakta güçlükler yaşanmış olsa da şu sıralar oyuncular, pop starlar, politikacılar hatta başbakanın bile konuk olduğu bir televizyon programı haline gelmiştir.

İtalya'da Sosyal Kooperatifler: İtalya'daki sosyal kooperatif uygulaması da engellilerin iş hayatına kazandırılması ve çalışanların şartlarının iyileştirilmesi bakımından önemli bir farklılık olarak dikkat çekmektedir. Buna göre, engelliler tarafından kurulan kooperatiflere vergi muafiyeti tanındığı gibi, bu kooperatiflere özellikle ihalelere katılma ve kamu ihalelerini alma hususunda özel bir teşvik sistemi de ihdas edilmiştir. İtalyan Hukuku'na göre, toplam bedeli 200.000 Euro'nun altındaki işlerde, ihale yapılmaksızın engellilere ait sosyal kooperatiflere iş verilebilmektedir. Böylece, engellilerin istihdam olanakları artırılmaktadır.

İngiltere Hypit Uygulaması: Bu proje ile, özürlü vatandaşların tele-çalışma yöntemiyle iş dünyasına uyumlu hale gelmelerine ve iş bulma olanaklarının artırılmasına çalışılmaktadır. Tele-çalışma sürecine uyumlu işlerin belirlenmesi, kullanıcılar ve organizasyonlar arasında koordinasyon sağlanması ve kullanıcıların çeşitli iletişim teknikleri ve sistemleri konusunda eğitilmeleri konularında yazılımlar geliştirmekte ve denenmektedir.

Son zamanlarda Türkiye'de engelli birey istihdamı konusunda çeşitli çalışmalar ve projeler yapılmaya başlanmıştır. Bu proje ve çalışmalara örnekler aşağıda listelenmiştir.

Down Sendromu Derneği tarafından kurulan +BiDown Kariyer ve Bağımsız Yaşam Akademisi 2014 yılından beri çalışmalarına başarı ile devam etmektedir. Akademi, Down sendromlu gençler için ücretsiz hizmet vermektedir. Akademi, davranış yönetimi, para yönetimi, öz bakım ve güvenlik, cinsellik, dijital beceriler, hizmet kullanımı, iletişim, iş hayatı, organizasyon ve sosyal yaşam planlaması, öz benlik ve kimlik bilinci, bağımsız seyahat ve zaman yönetimi gibi bizlerin de günlük hayatımızı minimum yardımla sürdürmemizi sağlayan beceriler üzerine hem teorik hem pratik çalışmalar yapılmaktadır. Bu model, İtalya'dan gelen müfredat ve uygulamanın, Türkiye'ye adapte edilmesiyle oluşturulmuştur. Ayrıca akademi tarafından verilen eğitimleri tamamlayan ve başarılı olan gençlerin istihdamı sağlanmaktadır.

Online Eğitim ile Engelleri Aşıyoruz projesi T.C. Kalkınma Bakanlığı, İstanbul Kalkınma Ajansı ve İstanbul Valiliği ile ortaklaşa Türkiye Beyazay Derneği tarafından yürütülmektedir. Projenin hedefi İstanbul'da yaşayan ve bedensel engeli nedeniyle okuldaki eğitime erişemeyen ya da eğitimini yarıda bırakmış olan fiziksel engellilerin evden online eğitim görmelerini, böylece eğitim sistemine dahil olmalarını ve istihdam süreçlerinde sahip oldukları konumun engelli olmayanlarla eşitlenmesine katkı sağlamaktır. Teknolojik gelişmelerin engellilerin eğitimi yönünde

kullanılması hem engellilerin eğitim görmesini sağlayacak, bilgi teknolojilerine yakınlığını artıracak, hem de toplumsal konumlarının iyileşmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca İstanbul'da yaşayan engellilerin nitelikli iş gücüne dahil edilmesinin önünü açacak ve potansiyellerini gerçekleştirmelerine imkân sağlayacaktır. Projeden İstanbul'da yaşayan ve fiziksel engeli nedeniyle okuldaki eğitime erişemeyen ya da eğitimini yarıda bırakmış olan 7-18 yaş aralığındaki 431 fiziksel engelli yararlanacaktır.

Türkiye Beyazay Derneği, 2010 yılında engelli bireylerin istihdam olanaklarını arttırmak için İŞKUR ve Bağcılar Belediyesi iş birliği ile "Engelli Kariyeri" projesini faaliyete geçirmiştir. Engelli Kariyeri, engelli tanıyıp, ona uygun işi bulup, işe uyumunu sağlayıp, iş takibini yapmaktadır. Hedef kitlesi; 14 yaş üstü bedensel, hafif zihinsel, işitme, konuşma, görme ve süregelen hastalar olan Engelli Kariyeri, 40% ve üzeri oranda Engelli Raporu olan herkese hizmet vermektedir. Engelli kariyeri öncelikle mesleki ilgi testini yaparak kişinin kendini tanımasını sağlamaktadır. Şirketinde engelli çalıştırmak isteyen işverenlerin rehberliğini yapmaktadır. İş veren ile iş arayanı buluşturarak açık iş pozisyonuna en uygun elemanı seçer. Engelli eleman arayan şirketler için CV bankası oluşturmuştur. Eş zamanlı olarak istihdam seminerleri düzenleyerek engellinin işe bakış açısını pozitif yönde değiştirmektedir.

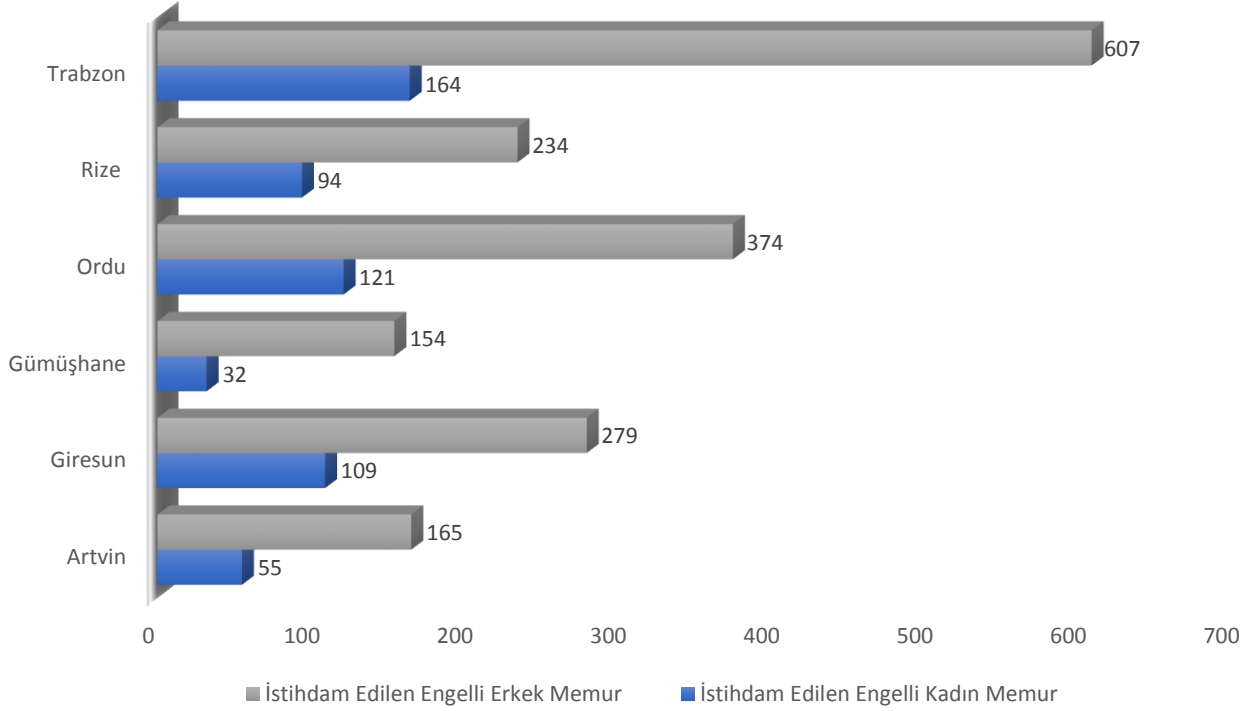
Ee-ticaret (engelsiz e-ticaret) engelli gruplar için oluşturulmuş bir sertifikalı e-ticaret uzmanlığı programıdır. Proje, "600 Girişimci Engelli Aranıyor" sloganı ile 2011-2012 yılları arasında Kalkınma Bakanlığı ve İstanbul Kalkınma Ajansı ile ortaklaşa, Türkiye Beyazay Derneği tarafından yürütülmüştür. En az lise ve dengi bir okuldan mezun olan toplam 600 görme, işitme ve bedensel engellinin eğitim aldığı projede, alanında uzman eğitimciler tarafından engel gruplarına göre oluşturulmuş toplam 30 kişilik sınıflarda eğitim programı uygulanmıştır. Günde 6, haftada 48 saat olmak üzere uygulanan eğitim programını tamamlayan engellilere, iş yaşamında karşılaştıkları sorunlara yardımcı olmak amacıyla eğitimciler tarafından ücretsiz danışmanlık hizmeti de verilmiştir.

Çatalca Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından yürütülen ve Çatalca Kaymakamlığı, Trakya Serbest Bölge Müdürlüğü, Çatalca Halk Eğitimi Merkezi, Çatalca Sanayici ve İş Adamları Derneği, Çatalca Mesleki Eğitim Merkezi tarafından desteklenen "Engelleri Kaldırılım İş Hayatına Atılım" projesi kapsamında 15-25 yaş aralığında bulunan Çatalca'da yaşayan engelli gençlere mesleki beceriler kazandırmak, bu gençlerin istihdam edilebilirliklerini artırmak ve istihdam yoluyla toplumda maruz kaldıkları risklerden korunmalarını, mutlu ve üretken bireyler olarak toplumun diğer bireyleriyle eşit koşullarda yaşamalarını sağlamak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda projede toplumsal işgücüne katılabilecek özelliklere sahip engellilerin rehberlik ve psikolojik destek alabilecekleri, evlerinden araçla alınıp evlerine araçlarla bırakılacakları, öğle yemeklerinin verileceği, iş piyasasının da beklentileri göz önünde tutularak

engellilere uygun mesleki eğitim alabilecekleri bir “Engelli İstihdamı Rehberlik ve Mesleki Eğitim Hizmetleri Merkezi” kurulmuştur. Proje süresince merkezde 35 engelliye toplumsal alanda çalışma konusunda psikolojik destek ve rehberlik hizmeti verilmiştir. 35 engellinin tamamı açılan mesleki eğitim kurslarından faydalanmıştır. Engelliler konusunda ilçe halkında farkındalık yaratmak, halkı bu projenin içine çekmek ve işverenleri engelli istihdamı konusunda bilinçlendirmek için Çatalca’daki 40 işverenle bilinçlendirme seminerleri düzenlenmiştir. Proje süresince kurulan merkez bünyesinde engelliler ve işverenlerle yapılan faaliyetler sonucunda 35 engellinin 20%’sinin istihdam edilmesi sağlanmıştır.

Fiziksel Engelliler Vakfı tarafından yürütülen “Beyaz Kelebekler” projesi ile istihdamında büyük zorluklar yaşanan zihinsel engellilere, engel durumlarına uygun verilecek mesleki eğitimler sonunda istihdam fırsatı tanınması amaçlanmıştır. Vasıf ve kriterleri uygun zihinsel engelli bireylerin projede öngörülen eğitim programından geçirilmesi ve eğitim sonunda başarılı olacak 20’sinin İstanbul’da bulunan McDonald’s Restoranlarında istihdamı, hedeflenmiştir. Beyaz Kelebekler projesi kapsamında 37 engelli birey 8 hafta süreli mesleki ve kişisel gelişim eğitim programına tabi tutulmuştur. Projede istihdamı öngörülen engelli sayısı 20 olarak belirlenmiştir. Eğitim sonunda yapılan sınavda bu sayı artmış, başarılı olan 23 engelli birey McDonald’s Restoranlarında istihdam edilmiştir.

FEV, İŞKUR ve THY iş birliğinde hayata geçirilen FEV-THY Çağrı Merkezi Engelli Eğitim Ve İstihdam Projesi ile son yıllarda hızla gelişen ve engelli adaylar için önemli bir potansiyel iş alanları olan çağrı merkezlerine engelli adayların istihdamı hedeflenmiştir. 2006 yılında hayata geçirilen FEV-THY Çağrı Merkezi Engelli Eğitim ve İstihdam Projesi kapsamında 3 ay süreli Temel Çağrı Merkezi, Troya Rezervasyon, Taft Biletleme, İş Başı eğitimlerinden geçirilen 95 engelli adayın THY Çağrı Merkezi’nde istihdamları gerçekleştirilmiştir.

Şekil 6- İstihdam Edilen Engelli Memurların Çalıştığı İllere Göre Dağılımı
([Http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/istatistik/istihdam-edilen-engelli-memurlarin-182](http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/istatistik/istihdam-edilen-engelli-memurlarin-182))

T.C Devlet Personel Başkanlığı güncel olarak çalışan engelli memur istatistiklerini internet sayfasında yayımlamaktadır. Yukarıdaki grafik, T.C Devlet Personel Başkanlığı'nın internet sayfasında Mart 2018 tarihli "İstihdam Edilen Engelli Memurların Çalıştığı İllere Göre Dağılımı" başlıklı veri setinden yararlanarak oluşturulmuştur. Grafik incelendiğinde; bölge genelinde çalışan engelli erkek memur sayısının, çalışan kadın engelli memur sayısından oldukça yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Grafik değerleri, istihdam edilen engelli memur sayısında bölge birinciliğinin Trabzon ilinde olduğunu ve Trabzon ilini sırasıyla; Ordu, Giresun, Rize, Artvin ve Gümüşhane illerinin takip ettiğini göstermektedir.

2.1.5. Farkındalık

İnsan, akıl yürütme yetisine sahip, sosyal bir canlıdır ve bir araya gelerek toplum halinde yaşamaktadır. Böylece kendisini ve yaşadığı sosyal çevreyi düzenlemekte ve geliştirmektedir (Aristoteles, 2000). İnsanların bir araya gelerek oluşturduğu toplumda, doğuştan ve sonradan oluşacak değişiklikler meydana gelmektedir. Toplumdaki her bireyin bu değişikliklere ayak uydurması ve bilinç kazanması gerekmektedir. Toplumların gelişim sağlayabilmesi ancak değişikliklere uyum sağlamaları ile mümkün olacaktır. Toplumda oluşturulacak farkındalığın önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Toplum içerisinde yer alan her kişinin kendini bir birey olarak adlandırabilmesi toplumda var oluşunun temelidir. Engelli bireyler için bu süreç destek ve

yönlendirmeler ile devam etmektedir. Engelli birey çoğu zaman toplumda dışlanmışlık veya izolasyon problemi ile karşılaşmaktadır. Bu dışlanmanın en büyük sebebi ise diğer bireylerin farkındalık ile ilgili eksiklikleridir. Engelli bireylerin varlığının kabul edilmesi ve tanınması gerekmektedir. Türkiye’de ve Dünya’da engellilere yönelik birçok farkındalık çalışması yapılmaktadır. Bölge dinamikleri göz önünde bulundurularak farklı çalışmaların bir paydada kesişmesinin önemi büyüktür.

Türkiye’nin ulusal anlamdaki ilk farkındalık projesi İZEV Vakfı tarafından düzenlenmiştir. İZEV Vakfı’nın yürütmüş olduğu projede dünyanın en ünlü müzik gruplarından Pink Floyd’un solisti Roger Waters, tarihin en ünlü şarkılarından biri olan “Another Brick In The Wall” şarkısının kullanım hakkını İZEV’li gençlere vermiştir. Müzik, sinema, tiyatro, komedi, tıp, edebiyat ve spor alanlarının önde gelen 14 ünlü ismi, “Another Brick In The Wall”u sosyal mesajlar içeren şekilde yeniden seslendirerek yorumlamıştır. Böylece “Yaşam Hakkı – Duvar” şarkısı ve klipi aracılığıyla gençler, seslerini ilk kez tüm dünyaya bir manifesto niteliğinde duyurmayı başarmıştır. Bu klipten elde edilen gelir ile ‘Yaşam Köyü’ kurulması planlanmıştır.

Türkiye Beyazay Derneği tarafından yürütülen “Aşmak İçin Hareket” projesi kapsamında engelli bireyler ile engelsiz bireyler tanıştırılarak, 100.000 engelli ile 100.000 engelsiz bireyin spor yaparak birlikte olmaları amaçlanmıştır. Bu proje ile engelli ve engelsiz bireylerin sosyal uyumları güçlenmiş, yaşam standartları gelişmiş, engelli bireylerin, toplumdan uzaklaştırılmasına izin verilmeden, toplumun merkezinde hayatla iç içe olmaları sağlanmıştır. Engelli ve engelsiz bireyler düzenlenecek etkinlikler ile bir araya getirilmiştir ve birlikte düzenli spor yapmaları sağlanmıştır. “Spor Eğitim Programı” ile engelli bireylere hareketlilik, oyun ve spor aktiviteleri oluşturulmuştur. Uygulama sırasında engelli çocuk ve gençler yeteneklerine göre çeşitli spor branşlarına yönlendirilmiş, temel teknik ve becerileri doğrultusunda ilgili spor alanına kanalize edilmiştir. Spor eğitimini yürütecek spor eğitmenleri özel bir eğitimden geçirilmiştir. Engelsiz bireylerle de engelliler ile spor yapmak konusunda ön bilgilendirme çalışması yapılmıştır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Türkiye Beyazay Derneği iş birliği ile gerçekleştirilen “Birlikte Yürüyoruz” projesi ile engellilerle birlikte yaşama kültürünü arttırmak konusunda ülke genelinde 5%’lik değişim sağlanması, başta okullar olmak üzere pek çok kurum ve kuruluşta gerçekleştirilecek etkinlikler ile farklılıklarımıza rağmen birlikte yaşama kültürünü geliştirmek adına bir farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır.

Balıkesir’in Ayvalık ilçesinde yirmi beş yıldır “Engelliler Şenliği”, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye Sakatlar Konfederasyonu ve Ayvalık Belediyesi tarafından düzenlenmektedir. Şenlikte, engelliler hem eğlenmekte hem de engelli bireylere yönelik farkındalık çalışması yürütülmektedir.

İstanbul'da hizmet veren "Engelliler Sarayı" 2006 yılında Bağcılar Belediyesi tarafından İSTKA desteğiyle kurulmuştur. Bu merkez sadece engelli bireylere yönelik bir bina değil aynı zamanda engelli birey ailelerinin de hizmet alabileceği bir merkez şeklinde tasarlanmıştır. Merkezde tüm engel gruplarına yönelik ayrı çalışma odaları bulunmaktadır. Ayrıca bina içerisinde oluşturulan alanda mantar yetiştiriciliği yapılarak buradan gelen ek gelir ile merkezin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır.

Sakarya'da Hendek Belediyesi tarafından Hendek ilçesinde "Görme Engelliler Empati İstasyonu" kurulmuştur. Bu sayede herhangi bir engele sahip olmayan bireyin, engelli bir bireyin yaşadığı sorunları anlaması sağlanarak toplumda farkındalık yaratılmıştır.

Samsun'da Samsun Büyükşehir Belediyesi tarafından engelli bireyler için Mavi Işıklar Eğitim, Dinlenme ve Rehabilitasyon Merkezi/Kampı kurularak engelli bireylerin rahat hareket edebileceği ve eğlenebileceği bir ortam oluşturulmuştur. Bu merkezde 17 adet bungalov ev, rehabilitasyon merkezi, restoran ve özel havuzdan oluşmaktadır. Engelli STK'ların ve engelli bireylerin konaklayabildiği, eğitimlerini yaptığı bu merkez OKA tarafından da desteklenmektedir.

Artvin Belediyesi yılda bir kere engelli birey ve ailelerinin servis hizmetlerini de sağlayarak sosyal tesislere götürmektedir. Böylece aileler ve engelli bireyler hem eğlenmekte hem de birbiriyle tanışıp sosyalleşebilmektedir.

Giresun "Engelsiz Kamp" projesine ev sahipliği yapmıştır. Giresun Üniversitesi ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından desteklenen projenin amacı engelli birey ve ailelerinin bu kamp içerisinde çeşitli aktivitelerde bulunması ve sosyalleşmesini sağlayabilmek olmuştur.

Giresun'un Eynesil ilçesinde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca finanse edilen, Giresun Valiliğinin koordinasyonunda, Eynesil Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğüne yürütülen "Engelimiz Üretime Katılmaya Engel Değil" projesi kapsamında engelli vatandaşlar tarafından lale, çuha, sıklamen ve papatya dikilerek farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır.

Ordu Üniversitesi tarafından yürütülen "Fındık Dalları Engelsiz Yeşeriyor Projesi" kapsamında Sağlık Bilimleri fakültesi engelli çocuklar ile bayramlaşma görüşmesi düzenlemiştir.

Ordu, Ordu Üniversitesi tarafından yürütülen "Elimiz Elinizde Projesi" ne ev sahipliği yapmıştır. Projenin kapsamında zihinsel engelli olan bireylerin her kademedeki eğitimlerini gerçekleştirmek, beden sağlığını koruyup geliştirmek ve yeteneklerini arttırmak günlük yaşamlarını kolaylaştırmak, maddi ve manevi istismarı önlemek için halkın da sorumluluklarının hatırlatılması adına konferans ve eğitimler düzenlenmiştir.

Ordu Büyükşehir Belediyesi "Evde Temizlik Hizmeti" projesi kapsamında yaşlı, engelli, hasta ve bakıma muhtaç vatandaşların evlerinde detaylı temizlik hizmeti vermektedir. 19 ilçede bu kapsamda ihtiyaç sahibi bireylere evde kuaför hizmeti de verilmektedir.

Ordu Cumhuriyet Başsavcılığı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü ile Ordu Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından başlatılan “İyilik Hareketi” projesi kapsamında ise gönüllü vatandaşlar yardımı ile dezavantajlı kimselere temizlik, yemek, tamir konusunda yardımlarda bulunmaktadır.

Rize’de bulunan Rize Otizmle Mücadele ve Eğitim Derneği tarafından farkındalık yaratmak için her yıl engelli bireylerle koşu düzenlenmektedir.

Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nün yürüttüğü “Engelsiz Empati” projesi ile kamu kurumunda görevlendirilmiş görevlilere “Engellilere Karşı Tutum ve Davranışlar” konulu 5 seminer düzenlenmiştir. Eğitim devamında drama etkinlikleri yapılarak engelli bireylere yönelik farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır. Ortaöğretim kurumlarında engelliler ile birlikte karma takımlar kurulmuş, futbol ve tenis turnuvaları düzenlenmiştir. Ayrıca, özel eğitim sınıfı öğrencileri için ritim aletlerinin kullanılması konusunda eğitimler verilmiş eğitimlerin sonunda ise meydan parkında gösteri düzenlenmiştir.

2.2. Anket Çalışması

Anket çalışması ile DOKA bölgesindeki şehirlerde yer alan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden faydalanan engelli birey ve aileleri ile görüşme sağlanmıştır.

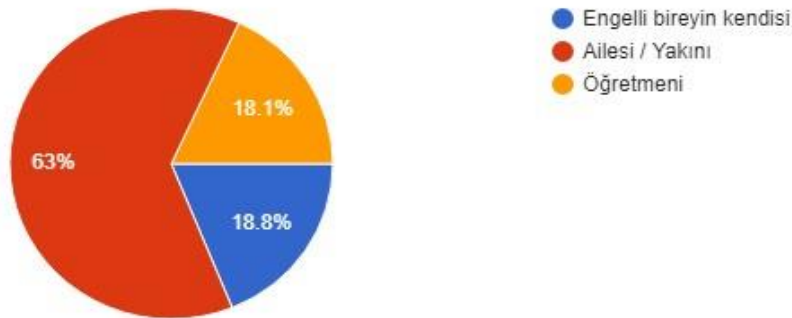
Toplam 26 sorudan oluşan anketin hedefi bölge ve şehirde yaşayan engelli bireylerin görüşlerinin kayda alınmasıdır. Kâğıt-kalem usulü ile gerçekleştirilen anket, anketörler tarafından dijital ortama geçirilmiştir. Anketörler bölgede ikamet eden sosyoloji öğrencilerinden seçilmiştir. Kendilerine saha çalışması öncesi, anket yapma ve bire bir görüşme tekniklerinde eğitim verilmiştir. Toplamda 138 anket girdisi kaydedilmiştir. Anket yanıtlarının değerlendirmesi aşağıda yer almaktadır. (bkz. Anket soruları *EK1*)

2.2.1. Anket Çalışma Bilgisi

Sahada, anket çalışmasının bölgedeki engelliler faydasına gerçekleştiği ve yeni projelerin oluşmasında yapılacak bu görüşmenin önemi vurgulanmıştır. Gönüllülük esası ile katılımlar rica edilmiştir. Etik değer ve olgulara bağlı kalarak, görüşülen kişinin ve ailesinin engel durumu detayından değil, genel karşılaşılan sorunlar ve olumlu durumlar ile ilgilenilmiştir. Engelli bireyin ve/veya ailesinin isim, meslek, maddi durum, adres vb. kişisel bilgileri istenmemiştir. Bu hassasiyet görüşülen bireylere anket öncesi aktarılmıştır.

Rehabilitasyon merkezlerine gelen engelli bireylerin yaş ortalamasının düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bireyler okulların sağladığı servis araçları ile okullara getirilmektedir. Çoğunlukla servis personelinin refakatinde ders sonunda evlere tekrar geri götürülmektedirler.

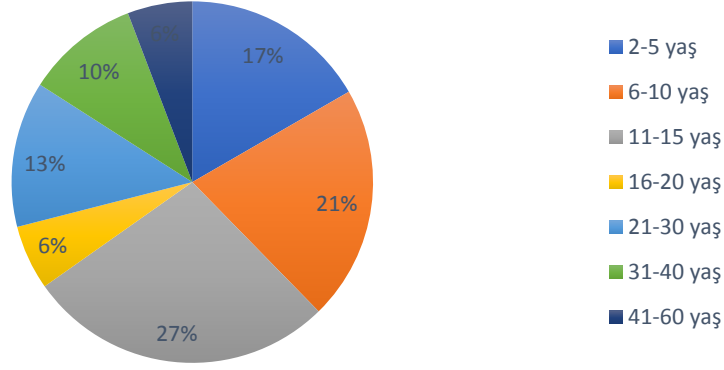
Bilgi 1. Anket kim tarafından cevaplandırılmıştır?

Şekil 7- Bilgi 1: Anketin kim tarafından cevaplandırıldığı bilgisi.

Anket çalışmasına %63 oranla engelli bireylerin ailesi / yakını (çoğunlukla annesi) katılım sağlamıştır. Katılımcıların 18.8% 'i engelli bireyin kendisidir. Ailenin olmadığı, engelli bireyin ise iletişim kuramadığı durumlarla da karşılaşmıştır. Bu durumda eğitmenin görüşlerine başvurulmuştur. Bu oran 18.1% 'dir.

Bilgi 2. Engelli bireyin yaşını belirtiniz.

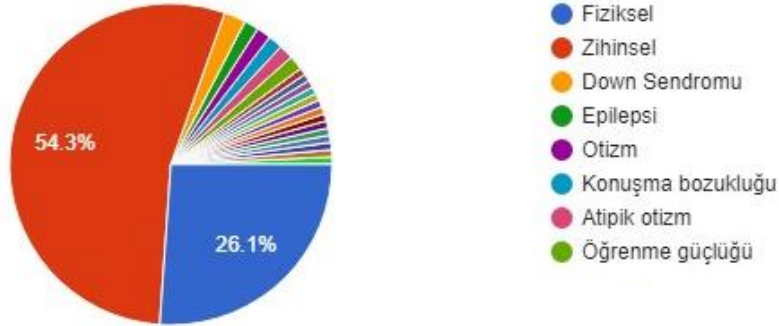

Şekil 8 - Bilgi 2: Engelli bireyin yaş bilgisi.

Özel rehabilitasyon merkezlerinde 2 ile 60 yaş arası engelli birey ile görüşme sağlanmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 17 'dir.

Bilgi 3. Engelli bireyin engel çeşidi

Gerçekleştirilen rapor çalışmasında engel türleri ve kişilerin sosyal hayatta karşılaştıkları sorunlar göz önünde bulundurulmuştur. Bu kapsamda, belli engel türleri konu alınarak çalışmanın tamamlanması planlanmıştır. Buna rağmen, engel türlerinin alt kırılımlarının fazla oluşu bu durumu zorlaştırmıştır. Belirtilen durumlar için katılımcıların engel durumları kayda geçirilmiştir.

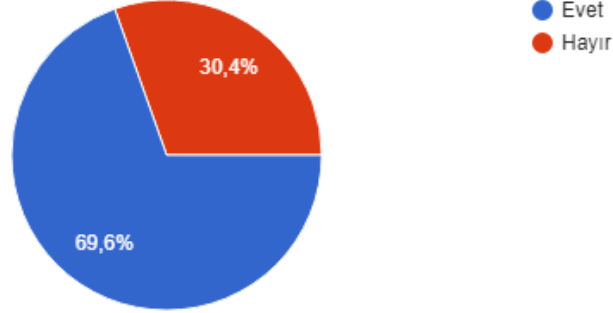

Şekil 9 - Bilgi 3: Engelli bireyin engel çeşidini bilgisi.

54.3% oranla zihinsel engel durumu ile karşılaşılmıştır. 26.1% ise fiziksel engel durumuna sahiptir. Down sendromu, epilepsi, otizm, konuşma bozukluğu, görme bozukluğu, öğrenme güçlüğü, bedensel gelişme eksikliği gibi engel durumları da katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

2.2.2. Anket Soruları ve Yanıtları

A1. Engelli bireyler faydasına gerçekleştirilen sosyal imkanlardan yararlanma durumu

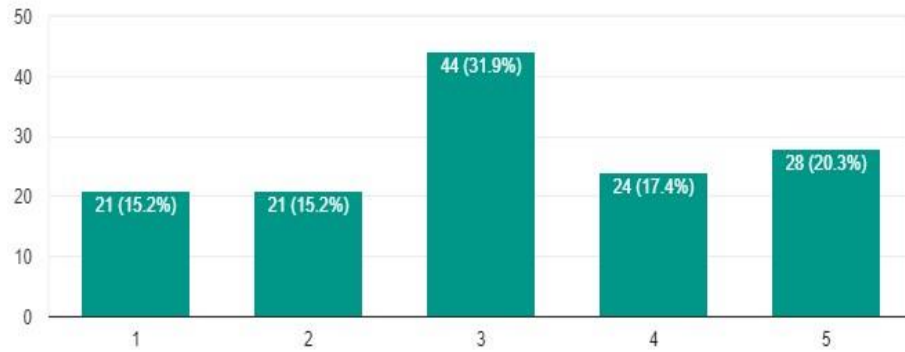

Şekil 10 - Soru 1: Engelli bireyler faydasına gerçekleştirilen sosyal imkanlardan yararlanma durumu.

Katılımcılar, 69.6% evet yanıt oranı ile devlet tarafından sağlanan sosyal imkanlardan faydalandıklarını belirtmişlerdir. Geriye kalan 30.4% 'lük katılımcı grubu her ne kadar hayır yanıtı ile imkanlardan faydalanmadıklarını belirtse de bu durum göreceli sonuçlar içermektedir. Zira, yapılan sohbetlerde hassasiyet içinde olunan konularda karşılık görmediklerinde böyle bir çıkarımda buldukları düşünülebilir. Bu husus, farkındalık konusuna içinde değerlendirilmiştir.

A2. Yaşadığınız şehirde engelli bireylerin erişebildiği sosyal imkanları değerlendiriniz

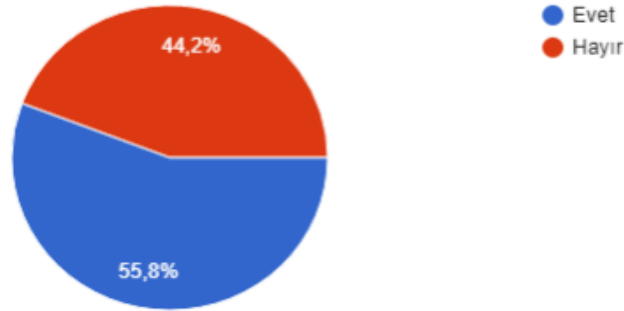
Katılımcılardan 1 ile 5 arası hazırlanmış ölçekte, 1 çok yetersiz, 5 çok yeterli olmak üzere, bu soruya yanıt vermesi istenmiştir.

Şekil 11 – Soru 2: Yaşanılan şehirde engelli bireylerin erişebildiği sosyal imkanların değerlendirilmesi.

Katılımcılar, 31.9% oranla yaşadıkları şehirdeki sosyal imkanların durumunu normal olarak nitelendirmiştir. Şekilde de görüldüğü üzere, genel yayılım birbirine yakın oranlar sergilemektedir. Özelleştirilmiş etkinlikler ile uç noktalarda yığılma gösteren bireylerin memnuniyet durumları yükseltilebilir.

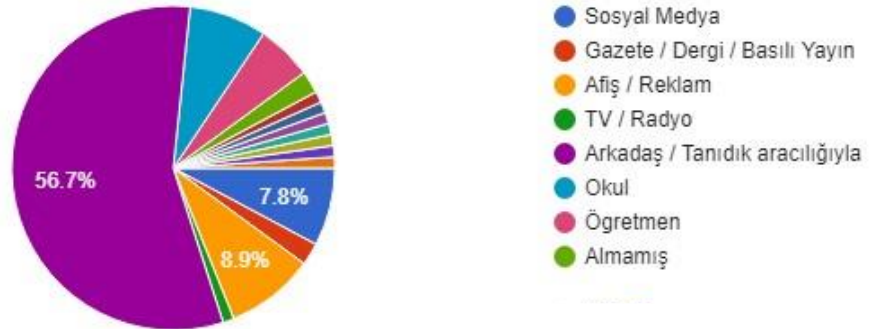
A3. Yaşadığınız şehirde ve bölgede engelliler yararına yapılan bir etkinliğe katıldınız mı?

Şekil 12 – Soru 3: Yaşanılan şehirde ve bölgede engelliler yararına yapılan bir etkinliğe katılım bilgisi.

Katılımcıların 55.8% 'i bu soruya evet yanıtını vermiştir. Katılım göstermediğini belirten 44.2% oranına sahip katılımcılar, bu etkinlikleri nerede bulabileceklerini bilmediklerini, haberdar olmak için kimsenin kendileri ile iletişime geçmediğini belirtmişlerdir. Etkinlik haberlerine erişim noktalarının azlığından memnuniyetsizliklerini belirtmişlerdir.

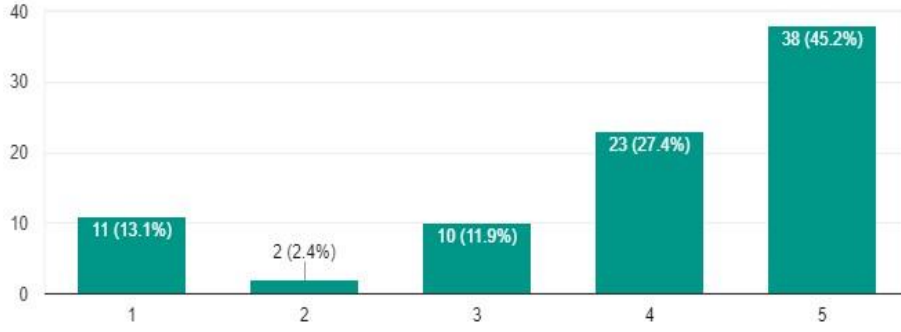
A4. Etkinlik haberini/bilgisini nereden aldınız?

Şekil 13 - Soru 4: Etkinlik haberinin nereden alındığı bilgisi.

Etkinliklere daha önce katıldıklarını belirten katılımcılar ise 56.7% oranla bu haberlere arkadaş/tanıdık aracılığıyla ulaştıklarını belirtmişlerdir. Ardından en yüksek oran sosyal medya, afiş/reklam, okul ve öğretmenlerin yönlendirmesi cevaplarında gözlemlenmiştir. Engelli bireyler ile ilgilenen yakın akraba ve kişilerin buluşabilecekleri iletişim platformlarının bulunmayışı ya da azlığı üzerine isteklerini belirtmişlerdir.

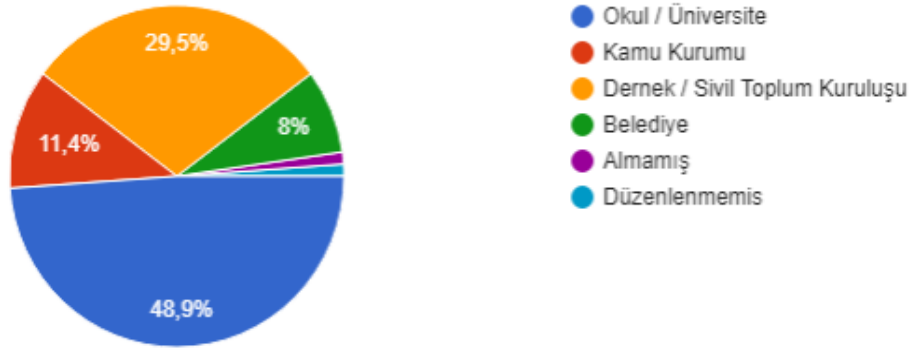
A5. Katıldığınız etkinlik ile ilgili düşüncelerinizi belirtiniz.

Şekil 14 - Soru 5: Katılmış olunan etkinliğin değerlendirilmesi.

Katılımcılar etkinlik değerlendirmesini 45.2% oran ile çok yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. 13.1% oranla çok yetersiz yanıtı kayda geçmiştir. Genel ortalama başarı oranının yüksek olduğunu belirtir niteliktedir.

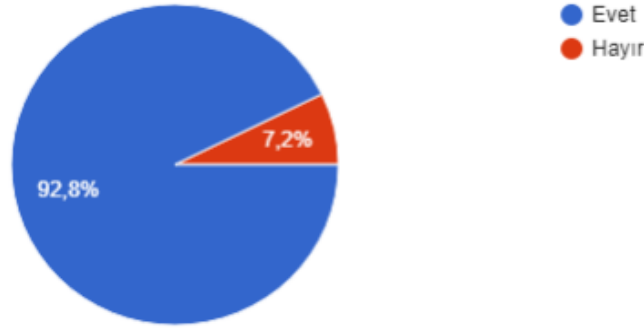
A6. Yapılan etkinlik kim tarafından düzenlenmişti?

Şekil 15 - Soru 6: Katılmış olan etkinliğin kim tarafından düzenlendiği bilgisi.

Katılımcılar 48.9% oran ile etkinliğin okul/üniversite tarafından düzenlendiğini belirtmiştir. 29.5% ile dernek/sivil toplum kuruluşları, 11.4% oran ile kamu kurumları, %8 oran ile belediye verilen yanıtlar olmuştur.

B1. Rehabilitasyon merkezine gidiyor musunuz?

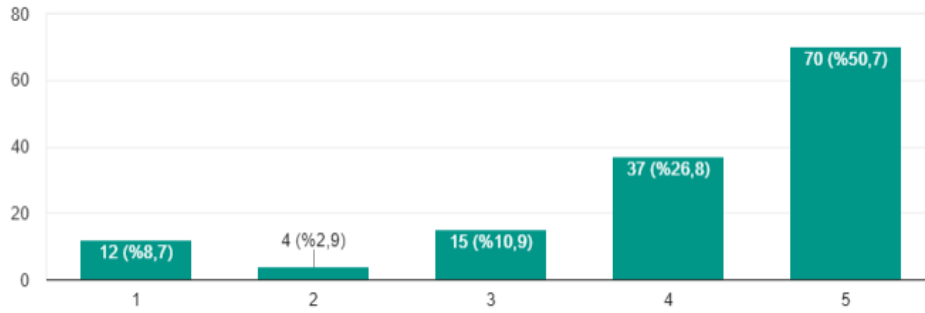

Şekil 16 - Soru 7: Rehabilitasyon merkezlerine katılım bilgisi.

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerin çoğunluğu bu merkezlerde gerçekleştirilmiştir. Bu noktada, yüksek oranla evet yanıtı alınmıştır. Rehabilitasyon merkezlerine gitmediğini belirten katılımcılar, sebep olarak ulaşım ve maddi imkansızları göstermiştir.

B2. Rehabilitasyon merkezleri genel memnuniyet durumunuzu belirtiniz.

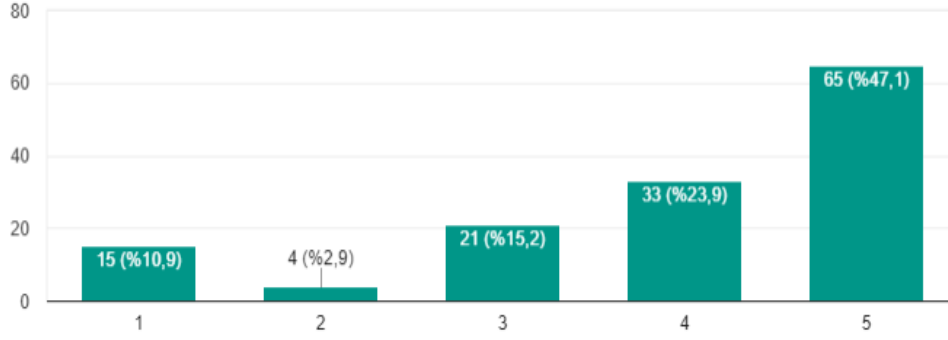
Katılımcılar rehabilitasyon merkezlerini seçerken tanıdık ve tavsiye yolu ile bu okulları tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Şekil 17- Soru 8: Rehabilitasyon merkezleri genel memnuniyet durumunun değerlendirilmesi.

Yüksek oranla çok memnunum yanıtı kayda geçmiştir (50.7%). 8.7% 'lik oranla katılımcılar hiç memnun değilim yanıtını vermiştir. Kayıt dışı sohbetlerde ise bu durumun hızlı gelişim süreci beklentisi ve engel durumu gelişim sürecinin aileler tarafından yeterli düzeyde bilinmemesi olduğu gözlemlenmiştir.

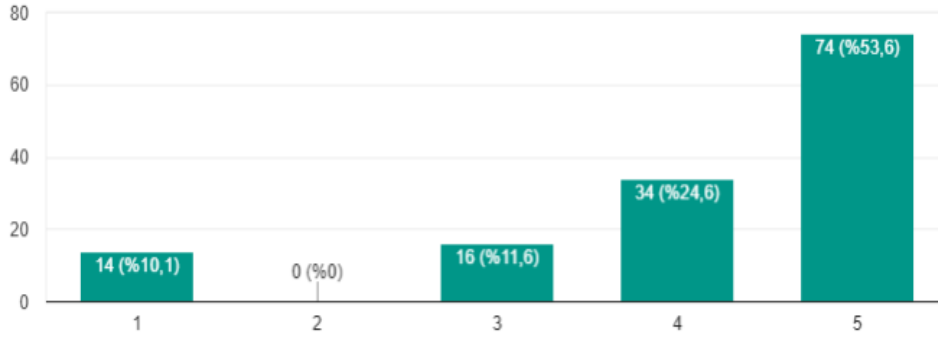
B3. Rehabilitasyon merkezleri fiziksel ortamını değerlendiriniz.

Şekil 18 - Soru 9: Rehabilitasyon merkezleri fiziksel ortamının değerlendirilmesi.

Katılımcılar 47.1% oranla özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin fiziksel ortamını çok yeterli bulmuştur. Katılımcıların 10.9% 'u ise bu soruya cevap olarak çok yetersiz yanıtını vermiştir. Genel görüş, yüksek oranla fiziksel ortamın yeterli olduğu yönündedir.

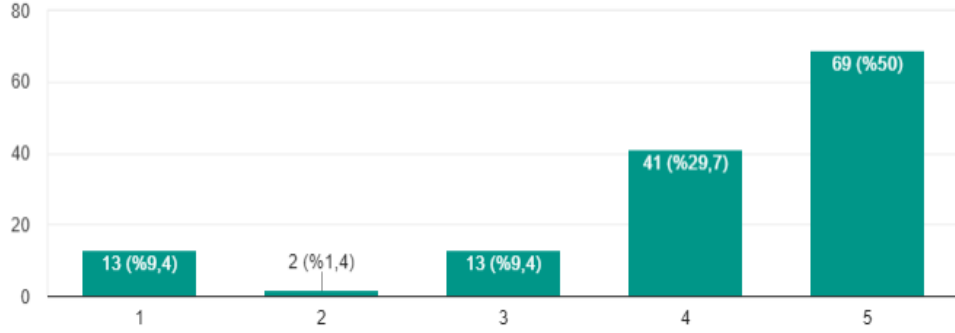
B4. Rehabilitasyon merkezleri eğitim kalitesini değerlendiriniz.

Şekil 19 - Soru 10: Rehabilitasyon merkezleri eğitim kalitesini değerlendirilmesi.

Katılımcıların 53.6% sı eğitim kalitesini çok yeterli bulduğunu belirtmiştir. Fiziksel ortamın yeterliliği konusuna benzer şekilde katılımcıların 10.1% 'i eğitimi çok yetersiz bulmuştur. Eğitim ve fiziksel ortamın yetersizliği ilişkili kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer çalışmaya konu olmakla beraber, rehabilitasyon merkezlerinin fiziksel durumunun geliştirilmesi ile eğitim performanslarının artırılması yönünde çalışmaların önemi açıktır.

B5. Rehabilitasyon merkezlerine gelmeniz engelli bireye ne seviyede katma değer sağlıyor?

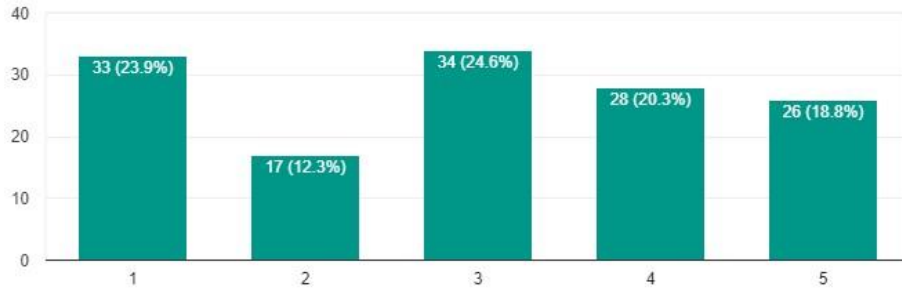

Şekil 20 - Soru 11: Rehabilitasyon merkezlerine gelmeniz engelli bireye sağladığı katma değerini değerlendirilmesi.

Katılımcıların 50% 'si rehabilitasyon merkezlerinin sağladığı katma değeri çok yüksek olarak adlandırmıştır. 29.7% lik bir oran da yüksek yanıtını vermiştir. Genel dağılım olumlu yanıt vermiştir. 9.4% 'lük bir oranla katılımcılar olumsuz yanıt vermiştir.

C1. Devletin size tanıdığı engelli hakları konusunda bilgi seviyenizi nasıl tanımlarsınız?

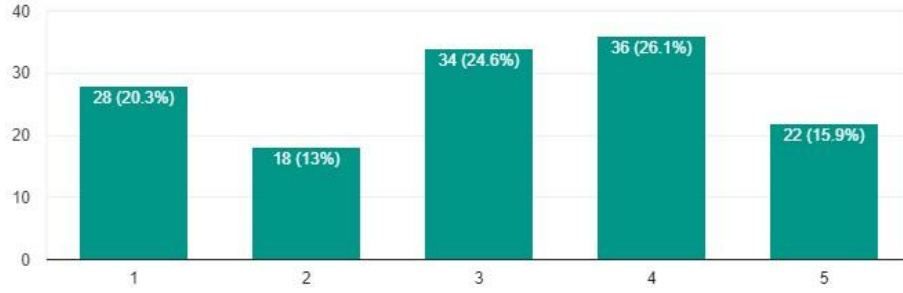
Katılımcılar engelli haklarının hangi alanlarda geçerli olduğuna çok yetkin olmadıklarını belirtmişlerdir. Genel olarak devletin sağladığı sosyal hakların engelli hakları ile karıştırıldığı gözlemlenmiştir. Anketör gerekli açıklamada bulunmuştur, bu kapsamda yanıt oranları şu şekildedir.

Şekil 21 - Soru 12: Engelli hakları hakkındaki bilgi seviyesinin değerlendirilmesi.

Katılımcıların 23.9% 'u bilgilerinin çok yetersiz olduğunu, 18.8% 'i ise çok yeterli seviyede bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir. Grafikte belirtildiği üzere yanıtlar uç noktalarda dağılım göstermemektedir. Çok yetersiz ve yetersiz bilgi sahibi olduğunu belirten katılımcılar bu alanda öğretici faaliyet isteklerini belirtmişlerdir.

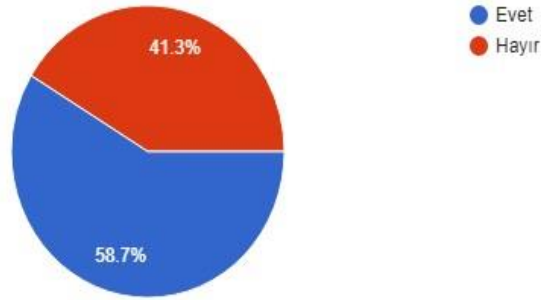
C2. Devletin size tanıdığı engelli haklarının sosyal yaşantınızda size faydasını nasıl değerlendirirsiniz?

Şekil 22 – Soru 13: Engelli haklarının sosyal yaşantıya etkisi.

Katılımcılar 15.9% oranla engelli haklarının sosyal yaşantıda uygulanmasının yüksek fayda sağladığını belirtmiştir. Katılımcıların 20.3% 'ü ise fayda durumunu çok az olarak nitelendirmiştir. Dağılım, engelli haklarının sosyal yaşantıyı destekleyen etki gösterdiğini belirtse de bu soruya olumsuz yanıt verenlerin oranı 30% üzerindedir.

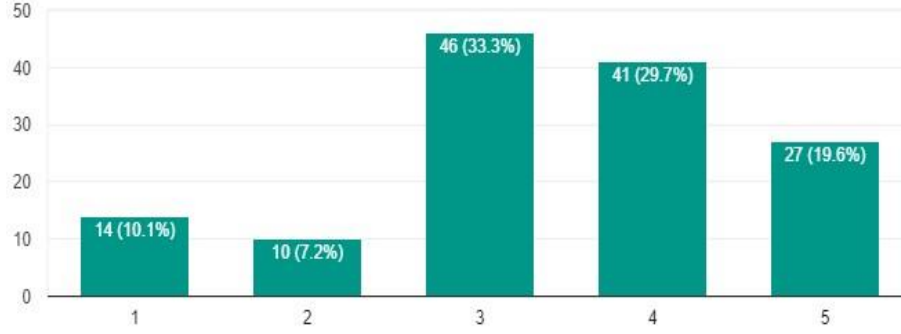
C3. Engelli haklarınızın uygulanabilirliği ile ilgili sorunlar yaşıyor musunuz?

Şekil 23 – Soru 14: Engelli haklarının uygulanabilirliği ile ilgili sorun yaşama bilgisi.

Katılımcıların 58.7% 'si engelli haklarının uygulanabilirliği ile ilgili sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir. Katılımcıların genel kanısı, engelli haklarının faydasının ve sosyal etkisinin olumlu yönde olduğudur. Uygulama ve bu hakların bilinmesi ile ilgili geliştirme çalışmaları ile hem uygulayıcı hem de faydalanıcı tarafında verimli çıktılar oluşacaktır.

D1. Engel durumunuz kamu bina/yaşam alanlarında ve kamu görevlileri ile olan diyaloglarınızda sizi ne seviyede etkilemektedir?

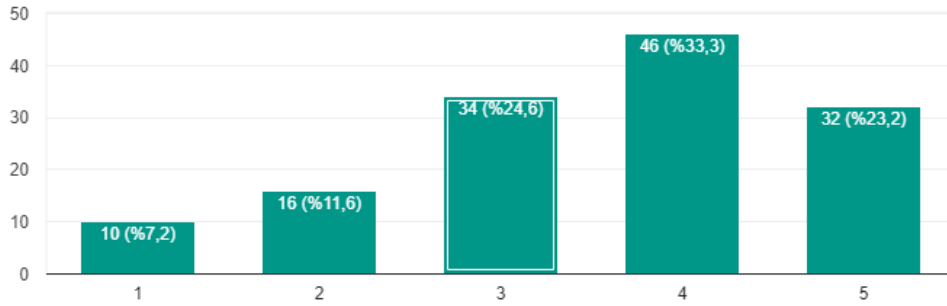

Şekil 24 - Soru 15: Engel durumunun kamusal alanlarda ve personel iletişiminde

Katılımcılar yüksek oranla engel durumlarının kamusal alanlarda ve ilgili personel iletişiminde öne çıkan bir unsur olarak değerlendirmektedir. Görüşmelerde engelli bireylerin sosyal ortama katılması ve kamusal alanlarda gerçekleşecek faaliyetlerden faydalanmasının önemi vurgulanmıştır. Psikolojik sorunlar ve çevre baskısı, insanların olumsuz tutumu katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

D2. Kamu ve temel hizmet birimlerindeki personelin size karşı tutumunu değerlendiriniz.

Katılımcılar görüşmelerde ve anket içeriğinde çoğunlukla personelin yardımsever ve desteğe meyilli olduğunu vurgulamaktadır. Bölge şehir yapısı ve kültürel faktörler düşünüldüğünde bu durumun daha da geliştirilebilir olduğu aşikardır.

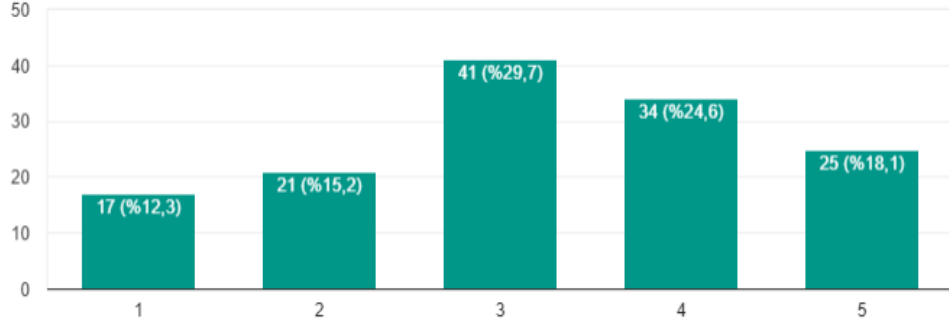

Şekil 25 - Soru 16: Engel durumunun kamusal alanlarda personelin tutumuna etkisi

Katılımcılar 60% 'dan fazla oranla personel tutumunu yeterli ve olumlu bulunduğunu belirtmiştir.

E1. Ulaşım ağında engelli bireyler için sağlanan hizmetleri değerlendiriniz.

Engelli bireylerin sosyal imkân ve olanaklardan faydalanması öncelikle bu imkanlara ulaşabilmelerinden geçer. Engel çeşidine bağlı olmakla beraber ulaşımda karşılaştıkları sorunlar yapılan etkinliklerin başarısını gölgeleyebilmektedir. Etkinlikler ulaşım imkanını sağlasa da muhtemeldir ki, lojistik yetersizliklerden dolayı ihtiyacı karşılayamayacaktır. Bu değerlendirme sorusu, toplu taşıma araçlarının engelliler tarafından kullanılması ve ilgili personelin gerekli yardımı engelli bireylere ne oranda sağladığını gözlemleyebilmek için hazırlanmıştır.

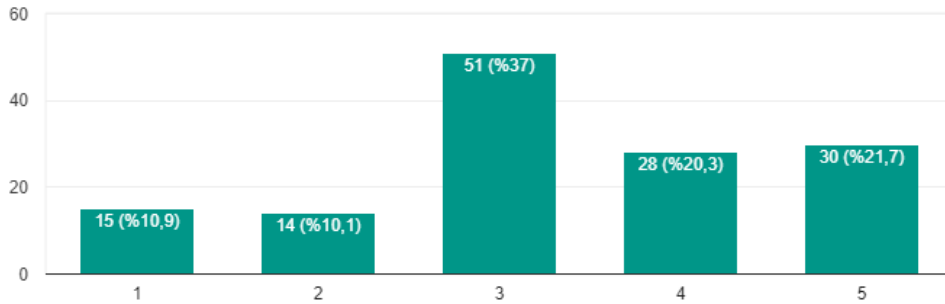

Şekil 26 - Soru 17: Ulaşım ağında engelli bireyler için sağlanan hizmetlerin değerlendirilmesi.

Katılımcılar 29.7% oran ile hizmetleri normal olarak nitelendirmiştir. 12.3% çok yetersiz, 15.2% ise yetersiz yanıtını vermiştir. 40% dan fazla oranla katılımcılar hizmeti yeterli bulunduğunu belirtmiştir.

E2. Ulaşım ağı personelinin tutum ve yardım / destek durumunu belirtiniz.

Katılımcılar toplu taşıma araçlarında personelin çoğunlukla yardımsever ve anlayışlı olduğunu belirtmiştir.

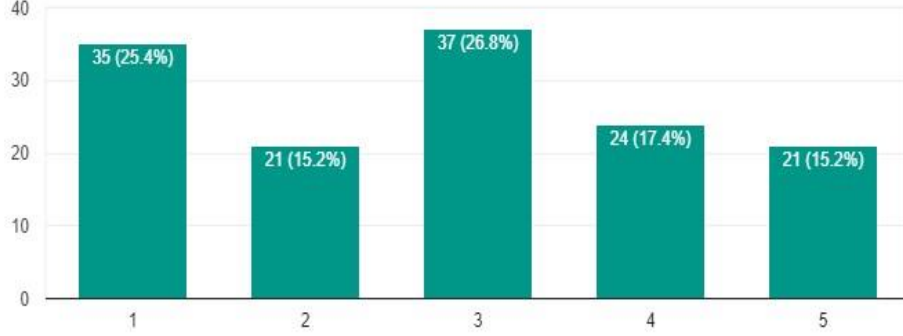

Şekil 27 - Soru 18: Ulaşım ağı personelinin size karşı tutum ve yardım / destek durumunun değerlendirilmesi.

Anket yanıtlarında toplamda %30 oranda yetersizlik belirtilmiştir. 37% normal ve toplam 50% oranla karşılaştıkları destek, yardım durumu yeterli olarak kayda geçmiştir.

F1. Kültürel alanlarda engelli bireyler için sağlanan hizmetleri değerlendiriniz.

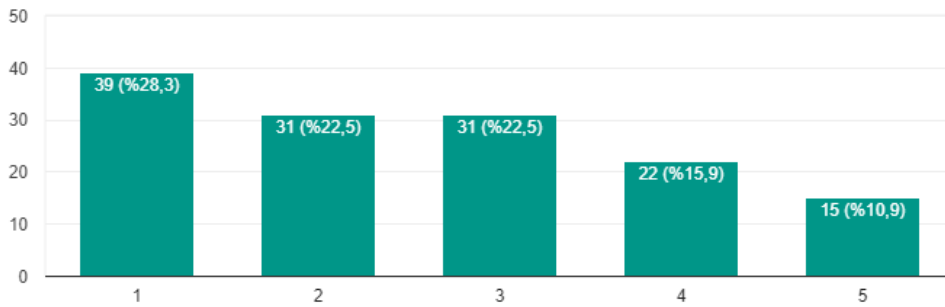
Katılımcılara bu soru sinema, tiyatro, konser gibi etkinliklerin yapıldığı alanlar, ayrıca müze ve sergi salonları gibi sanatsal faaliyetlerin sürdürüldüğü binalardaki hizmetlerin durumu göz önüne alınarak yöneltilmiştir.

Şekil 28 - Soru 19: Kültürel alanlarda engelli bireyler için sağlanan hizmet değerlendirmesi.

25.4% oranla katılımcılar hizmetleri çok yetersiz bulmaktadır. 26.8% oranda normal ve 15.2% ile çok yeterli yanıtları kayda geçmiştir. Engel çeşitlerine göre hizmet ihtiyacındaki değişim bu noktada karar merciine finansman planlaması zorluğu getirebilmektedir. Standartlaşmış engelli bireyler faydasına gerçekleşen iç mekân hizmetleri ve bireylerin etkinlikler öncesi bu erişilebilirlik standartlarına dair bilgi sahibi olması olumsuz yanıtları süreçte engelleyecek ve memnuniyet getirecektir.

F2. Yaşadığınız şehirde engelli bireylere yönelik gerçekleştirilen çevre düzenlemelerini değerlendiriniz.

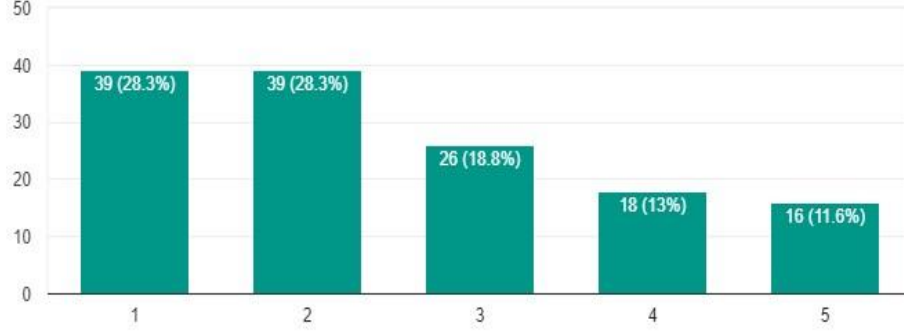

Şekil 29 - Soru 20: Yaşanılan şehirde engelli bireylere yönelik gerçekleştirilen çevre düzenlemelerinin değerlendirilmesi.

Katılımcıların 10.9% 'u çevre düzenlemelerini çok yeterli bulurken, 15.9% 'u ise yeterli bulmaktadır. Diğer yandan, katılımcılar yüksek oranla engelliler faydasına gerçekleştirilen çevre düzenlemelerini yetersiz bulduğunu belirtmiştir. 22.5% ise çevre düzenlemelerini normal olarak nitelendirmiştir.

F3. Yaşadığınız şehir parklarında engelli çocuklar için yapılan çevre düzenlemelerini değerlendiriniz.

Katılımcılar yüksek oranla yetersiz düzenlemelerin olduğunu ve çocukların bu parklarda oyun oynamakta sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Ortak çocuk bahçeleri ve engelsiz özelleştirilmiş oyun parklarına olan ihtiyaç vurgulanmıştır.

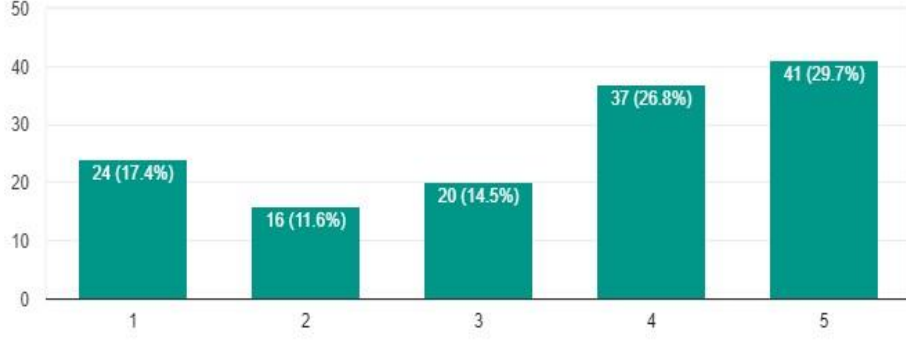

Şekil 30 - Soru 21: Şehir parklarında engelli çocuklar için yapılan çevre düzenlemelerinin değerlendirmesi.

Katılımcıların 28.3% 'ü çevre düzenlemelerini çok yetersiz, 28.3% 'ü ise yetersiz görmektedir. Toplamda 24% oranla katılımcılar yeterli görüşünde bulunmuşlardır. Çevre düzenlemelerini normal olarak nitelendiren katılımcı oranı ise 18.8% 'dir.

G1. Teknolojiden faydalanabilme seviyenizi belirtiniz.

Engelli birey ve ailelerinin sosyal medya ve web siteleri aracılığıyla etkinlik haberlerinden faydalanabilmesi önemli bir konudur. Teknoloji kaynakları her ne kadar mobil iletişim cihazları olarak görülse de burada bilgisayar ve bilgisayar yazılımlarını kullanabilme yetkinliği de vurgulanmıştır. Meslek edinme ve istihdam aşamasında ya da uzaktan çalışarak gelir elde edilebilecek iş imkanlarından yararlanma durumunda teknoloji önem taşımaktadır. Engelli bireyin doktoru ve kamu personeli ile iletişime geçebilmesinde, ortak şikâyet ve sorunların diğer engelli bireyler ile paylaşılmasında teknoloji kullanımı fayda sağlayacaktır.

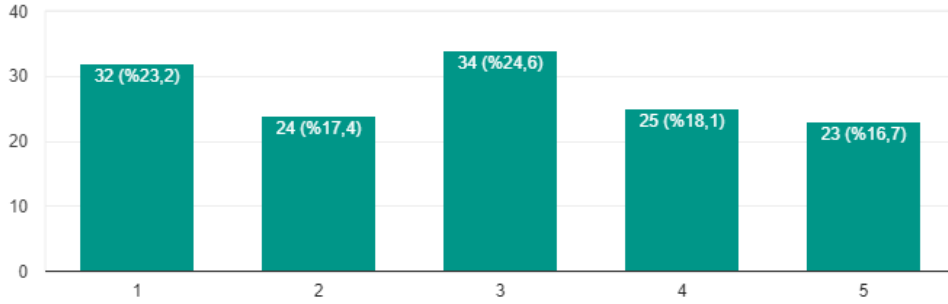

Şekil 31 - Soru 22: Teknolojiden faydalanabilme seviyesi.

Katılımcılar yüksek oranla (29.7% – çok iyi düzeyde, 26.8% iyi – düzeyde) teknolojiden faydalandıklarını belirtmiştir. 17.4% ise teknoloji kullanımında çok kötü düzeyde olduklarını belirtmiştir. Bu katılımcıların yaş ortalamasının yüksek oluşu bu oranı açıklar niteliktedir.

G2. Teknolojinin engelli bireyler için getirdiği yeniliklerden ne seviyede haberdarsınız?

Katılımcılar dijitalleşme konu detayı ile tanımlanan teknoloji kavramına uzak değildir. Yanıtlar tüm bilinç düzeyleri için birbirine yakın sonuçlar vermiştir.

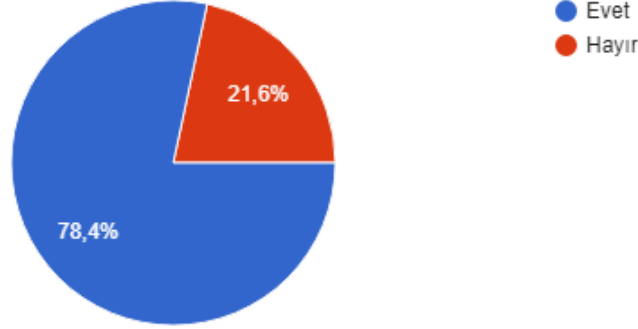

Şekil 32 - Soru 23: Teknolojinin engelli bireyler için getirdiği yeniliklerden haberdar olma seviyesi.

23.2% lik çok yetersiz ve 16.7% çok yeterli yanıtları kayda geçmiştir. Katılımcıların 24.6% sı yeniliklerden haberdar olma durumunu normal olarak adlandırmıştır.

H1. Kaynaştırma yoluyla eğitim projesini biliyor musunuz?

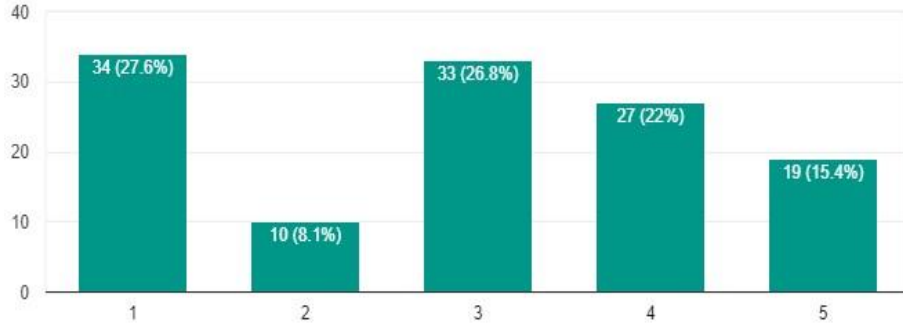
“Kaynaştırma yoluyla eğitim; özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak normal gelişim gösteren akranları ile birlikte resmî ve özel; okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamalarıdır.”³ Kaynaştırma eğitim projesi, okul çağında ve sınıf eğitimi almaya elverişli engelli bireylerin kaynaştırma projeleri ile sosyal hayata ve eğitim düzenine adaptasyonunu amaçlamaktadır.

Şekil 33 - Soru 24: Kaynaştırma yoluyla eğitim bilgi durumu.

Katılımcıların 78.4% 'ü bu proje hakkında fikir sahibi olduklarını belirtirken, 21.6% 'sı ise bu projeyi hiç duymadıklarını belirtmiştir.

H2. Uygulamadaki kaynaştırma yoluyla eğitim projesini değerlendiriniz.

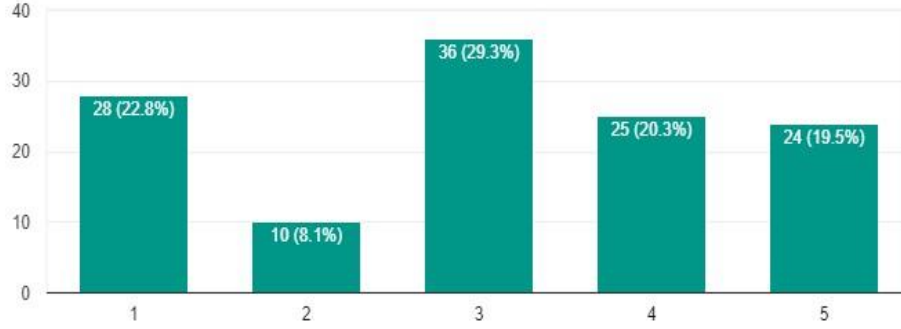

Şekil 34 - Soru 25: Kaynaştırma yoluyla eğitim projesi değerlendirmesi.

Katılımcıların 27.6% 'sı kaynaştırma eğitiminin çok yetersiz olduğunu belirtirken, 26.8% normal, 22% yeterli ve 15.4% çok yeterli görüşünü belirtmiştir. Görüşme sırasında olumsuz fikir belirten katılımcıların daha çok özel eğitim öğretmeni yetersizliklerinden yakındığı dikkat çekmiştir.

³ MEB mevzuatı, 4. Kısım, Bölüm 1, Madde 23 (http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26184_0.html)

H3. Kaynaştırma yoluyla eğitimde öğretmen ve öğrencilerin engelli öğrencilere karşı genel tutumunu değerlendiriniz.

Şekil 35 - Soru 26: Kaynaştırma yoluyla eğitimde öğretmen ve öğrencilerin engelli öğrencilere karşı genel tutum değerlendirilmesi.

Katılımcıların 22.8% 'i genel tavır ve tutumları olumsuz bulmakta ve çok yetersiz olarak adlandırmaktadır. 29.3% oranla normal, 20.3% oranla yeterli ve 19.5% oranla çok yeterli yanıtları kaydedilmiştir. Olumsuz yanıt veren katılımcıların genel kanısı, öğretmenlerin engelli çocuk eğitiminde yeterli bilgi sahibi olmadıkları yönündedir. Engelli bireylerin değil engelli olmayan bireylerin adaptasyonuna ilişkin sorunlar belirtilmiştir.

2.3. SWOT Analizi

SWOT analizi saha çalışmasında, DOKA sorumluluk bölgesindeki şehirlerde kamu kurum ve kuruluşlarının, belediye ve derneklerin ilgili iş birimleri ile görüşülmüştür. Literatür taramasına ek olarak, katılımcıların tutumlarını ölçmek için bu çalışmada birebir görüşme esasları uygulanmıştır. Görüşülen katılımcıların sahip oldukları yetki ve unvanları doğrultusunda sorular yöneltilmiştir. Tüm katılımcılar engelli bireyler ile sahada doğrudan çalışan ve birimleri bu alanda proje geliştiren personelden seçilmiştir. Böylece, engelli bireyler ile ilgili doğrudan bilgi alma olanağı sağlanmıştır. Katılımcılar ile ortalama kırk beş dakika görüşme sağlanmıştır. İndirgenmiş SWOT analizi çıkarımları başlıklar halinde aşağıda sunulmuştur.

a. Güçlü Yanlar

Bu başlık altında bölgede yeni dönem engelliler faydasına gerçekleştirilecek projelerde bölgenin güçlü yanları ifade edilmiştir. Bu dayanak etrafında yeni aktivitelerin başarısı hedeflenebilir.

Bölge halkı kültürüne bağlıdır. Sıcak ve samimi yapıları dolayısıyla yardımlaşmayı sevmektedirler. Gönüllülük esası ile çalışabilecek ve sosyal yardımlaşma projelerinde yer almak isteyen yurttaşlara ulaşmak kolaydır.

Toplum bilinci çok güçlüdür. İnsanlar engellilik konusunda hassasiyet göstermektedirler ve bu yönde yapılacak çalışmalara destek olmak istemektedirler. Bölgede engelli nüfusun fazla oluşu, engelli bir birey kendi ailesinde olmasa bile, vatandaşlara yakın çevrelerinde engelli bireyleri gözlemlene imkânı vermektedir. Engelli birey kişilerin yakın çevresinde var ise sosyal farkındalık bulunmaktadır.

Engelli bireylerin becerilerine yönelik şehirlerde sportif faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Spor alanında başarı elde edilmektedir. Elde edilen spor başarıları engelli bireyler ile bölge halkı arasında bağ oluşturmaktadır.

Devlet desteği belediyeler ve kamu kurumları aracılığı ile bölgeye ulaştırılmaktadır. Merkezi yapının güçlü oluşu hizmette kesintilerin olmasını engellemektedir.

Bölgede vakıf faaliyetleri valilikler bünyesinde gerçekleştirilmektedir. Maddi ve ayni yardımların gerçekleştirildiği bu yapı altında engelli birey ve aileleri soru, öneri ve şikayetlerini ilgili birimle doğrudan görüşerek yapabilmektedir. Bağış yapmak isteyen vatandaşların sayısı fazladır ve bu kişiler vakıflar üzerinden engelli bireylerin faydasına maddi yardım gerçekleştirebilmektedir.

Bölgede örnek ulaşım hizmetleri vardır. Belediyelerin araç temini ve engelli bireylerin istedikleri yere ücretsiz götürüldüğü çalışmalar yer almaktadır. Örnek nitelikteki bu çalışmalar ulaşım durumunun kolay olmadığı bir coğrafyada fayda sağlamaktadır.

Bölge proje yönetim tecrübesine sahip kurum ve kuruluşlara sahiptir. Bu durum, yeni dönemde yapılacak projelerin başarısını olumlu etkileyen bir faktördür. Dernek sayısının fazla olması bu projelerde aktif çalışacak hem gönüllü hem de yürütücü iş gücünü sağlamaktadır.

Sosyal hizmet merkezlerine ulaşmak ve bu merkezlerden faydalanmak kolaydır.

Personel bu alanda eğitim almıştır, iletişim becerileri ve yetkinlikleri fazladır.

Bölge halkı teknoloji kullanımına açık ve yatkındır. Engelli bireyler istihdam ve teknoloji konularında eğitim almak istemektedir.

b. Zayıf Yanlar

Bu bölüm içeriğinde, görüşmeler sonunda elde edilen notların özetine yer verilmiştir. Bölgede engelliler faydasına yapılan ya da yapılacak projeler, engelli bireylere halkın bakış açısı ve genel yapının zayıf yönleri kayda geçirilmiştir.

Bölgede gerçekleştirilen projeler bulunmaktadır. Bu projeler farklı dernek ya da kamu kurumları tarafından organize edilmektedir. Ancak, yapılan projeler sadece belirli engel gruplarını ve bölge genelinden ziyade sadece belirli bölgeleri kapsamaktadır. Bölge genelini kapsamayan projeler kısıtlı etki alanına sahip olmaktadır.

İlgili kurumlarda proje yürütme eğitimi ve bilgisine sahip personel sayısı azdır. Personel farklı alanlarda farklı projeler ile ilgilenmek durumunda kalmaktadır. Proje yönetim sistemindeki verimlilik ve proje takibi bu sebeplerle zamanında yerine getirilememektedir.

Engelliler faydasına gerçekleştirilen organizasyon yapılarının yeni ve tecrübesiz olması proje verimliliğini azaltmaktadır. Derneklerin personel sayısının azlığı ve proje eğitimlerinin olmayışı süreçte başarısızlıklara sebep olabilmektedir. Çalışma düzenini sağlayacak sistemin yerleşmesi zaman alacak bir konudur.

Erişilebilirlik ile ilgili kanun ve kurallar bulunmaktadır. Bina ve sosyal alanların bu sisteme adaptasyonu henüz bitirilmemiş ve sistem yeterince halka aktarılamamıştır. Fiziksel dönüşüm için eski binaların yeterliliği azdır. Bu binaları erişilebilir alanlar haline getirebilmek için yüksek maliyetli projeler ortaya çıkmaktadır. Bu adaptasyonu yapmakta zorluklarla karşılaşılmaktadır.

Engelli bireyler için oluşturulan yasalarda bazı uygulanabilirlik eksikliklerinin varlığı görüşmelerde vurgulanmıştır. Bu durumun düzeltilmesi için ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Ancak bu değişiklikler, hizmetlerden faydalanan bireylerde memnuniyetsizliklere sebep olabilmektedir.

Engellilik maaşı konusunda sorunlar belirtilmiştir. Engelli bireyler, engel seviyelerinden dolayı belirlenmiş maddi yardımlardan faydalanmaktadır. Engel durumu değişirse de süreçte bu bireylerin maddi imkanlarındaki artış bu yardımların kesilmesine sebep olmaktadır. Konu, bu maddi imkân artışlarının, dönemsel proje ve istihdam faaliyetleri sonucunda gerçekleşmesidir.

Engelli bireyler yardım faaliyetlerini bir hak olarak görebilmektedir. Kesintiler memnuniyetsizliklere yol açabilmektedir.

Devlet desteği alan ve engelliler için gerçekleştirilen maddi yardımlardan faydalanan bazı engelli bireylerin çalışmaktan uzaklaştığı konusu üzerinde fikirler belirtilmiştir. Kesin bir ifade ile bunu belirtmek güçtür ama yapılan desteklere ek olarak bireylerin sosyalleşmesi, çalışma imkanına sahip olanların ise ilgili işverenler ile görüştürülüp teşvik edilmesi önemlidir.

Engel durumu gözle görülebilir olmasa da yüksek engel seviyesine sahip olan bireyler toplumdan tam anlamıyla bir anlayış görememektedir.

Dağınık yerleşim yerlerinin varlığı ve bazı bölgelerin engebeli oluşu engelli bireylerin sosyal ortamlara erişimini zorlaştırmaktadır. Eğitim faaliyetleri gibi toplu ve belli süreler arasında gerçekleştirilen etkinliklere düzenli katılımları kendi imkanları ile sağlanamamaktadır. Kurum ve kuruluşlar tarafından sağlanan ulaşım imkanları bu açıdan yetersiz kalabilmektedir.

Engelli bireyler haklarını yeterince bilmemektedir. Kamu personelinin uygulaması gereken standart görevler engelli bireyler tarafından iyi niyet olarak adlandırılabilir.

Görevler ve haklar birbiri ile karıştırılabilmektedir.

Engelli bireyler bölgelerindeki faaliyetlerden yeterince haberdar olamamaktadır.

Derneklerin sağladığı faaliyetler sadece yakın çevre ve dernek üyelerinin katılım sağladığı küçük organizasyonlar halinde kalmaktadır. Küçük dernek faaliyetleri bütçe ve medya kullanımı eksikliğinden yeterince reklam yapamamaktadır.

Dernekler proje faaliyetlerini takip etmekte zorluk çekmektedir. Gönüllü ve hevesli yapı maddi imkân eksikliklerinden dolayı hedeflerine ulaşamamaktadır.

Bölge dışı göç vermektedir. Yaşlılık sebebi ile engel durumuna sahip olan bireyler aile desteğinden yoksun kalmaktadır. Devlet evde bakım hizmeti ve ilgili desteklerden faydalanan bu engelli bireyler zorluklarla karşılaşabilmektedir.

Birçok engelli birey bakıcı yardımına muhtaç durumdadır. Aile desteğinden yoksun, maddi imkana sahip olmayan kişiler bakım için gerekli şartları sağlayamamaktadır.

Engelli bireyler çoğunlukla ailelerine muhtaç durumdadır. Ailelerin psikolojik destek ihtiyacı yeterince karşılanmamaktadır.

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine gidilmesi için devlet tarafından sağlanan destek az görülmektedir.

c. Fırsatlar

Bu bölüm altında, bölgenin yeni dönem yaklaşımlar ve teşvikler ile başarabileceği fırsatlar özetlenmiştir.

Proje geçmişi ve tecrübesi bölgedeki kurum ve sivil toplum kuruluşlarına avantaj sağlamaktadır. Deneyimler yeni dönemde başlayacak projelerin başarısını arttıracaktır.

Proje birimlerinde görevli personel azlığı bölgedeki eksiklikler arasında bahsedilmiştir. Ancak, yeni projelendirme personel alımları ile birden fazla proje koordinasyonu yapılması ve dış fonlu projelerin de takibi mümkün hale gelecektir.

Bölgede gerçekleştirilen projeler belirli engel gruplarını kapsamaktadır. Yeni planlanacak projelerde engel gruplarının tümünü kapsayan bir planlamanın oluşturulması hem proje bütçesinin efektif kullanılmasını sağlayacak hem de daha fazla engelli bireye erişilmesinin yolunu açacaktır.

Yeni oluşturulacak projeler geçmiş projelerin devamı ya da yenilenmiş versiyonu halinde planlanır ise aynı faydalanıcı gruba ulaşılması sağlanacaktır. Önceki projelerde yarım kalan ve tam başarıya ulaşmamış konu başlıkları yeniden değerlendirilecektir.

Projeler arasında bağlantıların oluşturulması yolu ile farklı sonuçları hedeflese de bütçe genişliği sağladığı için engelli ve engelli olmayan bireylere yönelik ortak yaşam alanları oluşturulabilecektir. Yani, iki farklı proje amaçları farklı olsa da ortak yaşam alanlarının oluşturulması için bütçe havuzu oluşturabilecektir.

Engelli maaşları için hesaplanan kurallarda değişikliklere gidilebilir ve bu değişiklikler engelli bireyin maddi durumu belli bir seviye üstüne çıksa da kaldırılmayabilir.

Mobil cihazlar ve mobil cihazlar için tasarlanmış yazılımlar engellilerin günlük hayatlarını değiştirmekte kullanılabilir. Farklı engel çeşitleri için erişilebilirlik artırıcı, içinde yönergeler barındıran şehirlere özel yazılımlar geliştirilebilir. Belediyelerin yaptığı çalışmalar bu platformalar ile engelli birey ve ailelerine ulaştırılabilir.

Engelli ve engelsiz bireylerin çalıştığı kafeterya ve sosyal alanların oluşturulması toplumdaki farkındalık düzeyini arttıracaktır.

Engellilere yeni iş fırsatları ve eğitim faaliyetleri sağlayacak proje oluşumları engelli bireylerin topluma katılma motivasyonlarını arttıracaktır. Engelli bireyler arasında yetenek keşfi yapılarak özel alanlarda beceri sahibi engelli bireylere özel projelendirme çalışmaları yapılabilir.

Erişilebilirlik ile ilgili yenileme faaliyetlerinin bitirilmesi, çevre düzenlemelerinin ulaşımı kolaylaştırması ile engelli bireyler daha aktif olabilecektir.

Engellilerin istihdamına yönelik projelerin artırılması ilerleyen dönemde fırsatlar arasında belirtilmiştir.

d. Tehditler

Bölge şehirlerinin coğrafi yapısının engebeli ve dağınık yerleşime sebebiyet vermesi engelli bireylere kamu desteklerinin ulaşmasını etkileyen sürecin birincil riskidir. Riskler, proje bazlı engellenebilen öğeler olarak adlandırılacağı için bu faktörü kabul edip, kolaylaştırıcı unsurları sisteme dahil etmek gerekmektedir.

Engelli bireylerin ulaşım imkanlarını kullanıp temel ihtiyaçlarını karşılamaları günlük yaşantılarındaki temel konulardandır. Bölgede bu açıdan bakıldığında yeterli imkân ve olanak bulunmamaktadır. Mevcut proje ve hedeflerin tamamlanmamış olması bu alanda memnuniyetsizlik oluşturmaktadır. Engelli bireyler için belirtilen bu konu proje yürütücüleri için ise yüksek maliyet ve sürdürülebilirlik zorlukları nedeniyle tehditler kısmında belirtilmesi gerekli hususlardandır.

Bölgede engelli bireylerin ihtiyaçları ve kendilerine güveni sağlamaya yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Ancak, bölge halkının engellilik kavramına ilişkin bilinç düzeylerinin yüksek olmadığı kayda geçen başlıklardandır. Yapılacak çalışma ve projelerin gerekliliğini sorgulayan bu davranış refleksi, proje faaliyetleri başlamadan önce bölge halkına iyi aktarılmaz ise faaliyetlerin derinlemesine etki yapmasına olumsuz yönde bir tehdit niteliğindedir.

Engelli bireyler tarafında, sahip olunan haklar bilinse dahi bu hakların kullanılmasında gösterilen çekimserlik ya da gerek görmeme toplumda bu hakların keyfe keder uygulamalar olarak adlandırılmasına sebep olmaktadır. Yeni proje başlangıçlarında bilinç durumunun yükseltilmesi gereken önemli konulardan biri bu husustur.

Dernekler, vakıflar ve benzeri kuruluşların kendi aralarındaki husumetler, anlaşamama ve kişisel hesapların proje fikri ve hedefinin önüne geçme riski, yoğun dikkat gerektiren bir konu olarak belirtilmiştir. Öyle ki, anlamlı ve katma değerli hedeflere gidilecek projelerin iş gücü kayıplarına varacak ya da durma noktasına gelecek etkiler altında kalmasına sebep olma riski taşımaktadır.

Bölge halkının engellilere yönelik farkındalık düzeylerinin düşük olması faaliyetlerin sahada uygulanabilirliğini etkileyecek önemli risklerden görülmektedir. Çoğu zaman faydalanıcı kitle, uzun vadeli proje çıktıları olan faaliyetlerde, kazanılan haklarını diğer gruplar ile paylaşmak zorunda kalmaktadır. Engelli olmayan bireylerin engelli bireyler için oluşturulmuş faaliyetlere ve proje çıktılarına saygı gösterir olması önemli bir detaydır.

Teknoloji içerikli proje faaliyetlerine verilen önem durumu bu ürün ve araçların maliyetlerinin yüksek oluşu sebebi ile uygulanamaz hale gelebilmektedir. Finansman kısmında yaşanacak uygulama eksiklikleri önemli tehditler altında belirtilmektedir.

Proje yönetimi yapabilen ve uzun vadeli projelendirme tecrübesi olan kurum ve kuruluşların paydaş olmadığı kurguların bu anlamda tehditler altında belirtilmesi uygun olacaktır. Mantıklı ve başarı getirecek faaliyetlerin yarım kalmaması ve sonraki projeler ile eşlenik çalışabilmesinin önemi büyüktür. STK'lar için sadece bir proje yapıp geri kalan süreçte aktifliğini kaybetme riski görüşme notlarına yansımıştır. Bu anlamda teşviklerin yürütücü proje ekibine de uygulanması önem arz edecektir.

Engelliler için iş yerlerinde gerekli erişilebilirlik gereksinimlerinin tam anlamıyla sağlanması için gerekli maddi tutar, işletmelerin bu alanda azmini kırmaktadır. İstihdam odaklı projelerin geliştirilme aşamasında önemli gündem maddelerinden birisini bu husus oluşturmalıdır.

Engelli bireylerin aldıkları yardımların bazı aileler tarafından düzenli bir gelir olarak adlandırılması ve engel durumu eğer düzelebilecek bir seviyede olsa dahi bu duruma müdahale edilmemesi, denetim ve aile görüşmelerinde dikkate alınması gereken bir tehdit olarak adlandırılmıştır.

Geçmiş dönemlerde yapılan projelerin kısa vadeli etkiler bırakmış olması bölgede değişimin olmayacağı duygusunu uyandırmaktadır. Bu durum birey ve ailelerin proje ve uzun vadeli faaliyetlere katılmamasına sebeptir. Bu durumda, kısa ve sadece gününbirlik etkinlikleri destekleyen görüşün ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir.

Kaynaştırma eğitiminde öğretmenlerin tecrübesizliği ve sorunlar ile başa çıkmadaki eksiklikleri aileler arasında yayılabilmektedir. Gerçeği tam anlamıyla yansıtmasa da öğretmen ve eğitim sistemine karşı hissedilen güven duygusu yıpratıcı bir sorun olarak göze çarpmaktadır.

Engelli bireylerin ailelerinin maddi güçlerinin düşük olması evde ve aile desteği ile engelli bireylerin günlük bakımlarının düzenli yapılmasını sekteye uğratabilmektedir. Bölgede medyaya da yansıyan bazı örneklerde olduğu gibi engelli bireylerin toplumdan izole edilmeye çalışılıyor olduğu tehditler başlığı altında belirtilmektedir.

SWOT analizi saha personeli tarafından notlar halinde tutulmuş ve her şehir için özetlenmiştir. Bu notlar maddeler halinde ve her bölge şehri için aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

2.3.1. Artvin SWOT Analiz Notları

Güçlü Yanlar

- Artvin'de yaşayan halkın genel olarak sıcak ve samimi olması,
- Maddi yardımlar yeterli olarak yapılması,
- İstihdamın yeteri kadar sağlanması,
- Kaynaştırma eğitimin yaygın olarak uygulanması,

-
- Toplum vicdan ve bilincinin güçlü olması,
 - Toplumda farkındalık olgusunun kuvvetli olması,
 - Engelli haklarının yasal olarak yeterli olması,
 - Özel sektörde çalışan engelli bireylerin olması,
 - Teknolojiye erişilebilirliğin yeterli seviyede olması,
 - İnsanların engelli bireylere karşı hassasiyetinin kuvvetli olması,
 - Artvin şehrinin engellilere yönelik çalışmalarda ve toplum bilinci açısından büyük bir geliştirme göstermiş olması,
 - Ayhan Şahenk Meslek Lisesinde yaklaşık 18 tane kaynaştırma öğrencisinin olması,
 - İnsanların gönüllü olarak birçok çalışmada yer alıyor olması,
 - Ulaşılabilirlik için şehirde başarılı çalışmaların yapılıyor olması,
 - Yapılan denetimlerin yeterli düzeyde olması,
 - Devletin yasal olarak sunduğu düzenlemelerin yapılıyor olması,
 - Engelli bireylerin bireysel değerlerini şehirde hissedebiliyor olması.

Zayıf Yanlar

- Engelli bireylerin tekerlekli sandalye ihtiyacının karşılanamaması,
- STK yönünde yapılan çalışmaların az olması,
- Engelli haklarının uygulanabilirliğinin zayıf olması,
- Erişilebilirliğin tam anlamıyla sağlanamaması,
- Kamulaştırmanın yapılmaması ve bunun için yeterli bütçenin olmaması,
- Mevzuat ve altyapı arasında çelişkilerin olması,
- Sürdürülebilirlik ve planlamanın yetersiz kalması,
- Sosyal aktivitelerin sınırlı sayıda yapılması,
- Denetimlerin yapılıyor ancak düzenlemelerin yapılmıyor olması,
- Finans bittiğinde projenin devam ettirilemiyor olması,
- Engel sınıflandırılmasının profesyonel uzmanlar tarafından yapılmaması,
- Engelli birey ailelerinin kaynaştırma eğitim ile ilgili bilgisinin olmaması.

Fırsatlar

- Engelli birey ailelerinin sık sık evlerinde ziyaret edilmesi,
- Engelsiz Yaşam ve Kültür Sanat Merkezinin açılması,
- Halk Eğitimde engelli bireylere resmi kursların verilmesi,
- Eğitim alan öğrencilere cüzi miktarda para yardımlarının yapılması, Engellilere özel belediye otobüslerinin olması,
- Engelli ve yaşlı bireylere temizlik ve evde bakım hizmeti verilmesi,

-
- Yılda bir veya iki kere engelli birey ve ailelerinin evlerinden alınarak sosyal tesislere görülmesi ve bu sayede sosyalleşmelerinin sağlanması,
 - İskebe Engelli Parkının yapılması,
 - Valilik "Açık Kapı" hizmeti sayesinde engelli bireylerin tüm sorularına cevap bulabilmesi,
 - Öğretmenlerin okula gelmeyen öğrencilerin evine giderek eğitim veriyor olması,
 - Engelliler için iş okulunun olması,
 - Ardanuç Yatılı Rehabilitasyon Merkezinin olması,
 - Ayhan Şahenk Meslek Lisesi'nde engelli asansörü ve engelli tuvaletinin bulunması,
 - Aktif Yaşam Merkezinde engelli bireyler için aktivitelerin bulunması,
 - Engelliler ile yaklaşık 1000 kişinin katıldığı bir pikniğin yapılmış olması,
 - Engelsiz El İşleri Atölyesi sayesinde engelli bireylerin el becerileri kazanması,
 - Engelli sporcuların yetiştirilmesi.

Tehditler

- Artvin'in coğrafi yapısından dolayı engelli bireyin yaşam standartlarına uymuyor olması,
- Engelli birey ve ailelerinde özgüven eksikliği ve çekimserliğin olması,
- Engelli bireylerin sömürüye maruz kalması,
- Engelli nüfus oranının toplam nüfus oranına göre çok yüksek olması,
- Özel eğitim için eğitim çalışanı eksikliğinin olması,
- Toplumun engellilere acıma duygusu ile yaklaşması,
- Engelli ailelerinin beklentileri ile devlet imkanlarının farklı olması,
- Okullarda kaynaştırma eğitimi öğrencileri için özel eğitim öğretmenlerinin olmaması,
- Engelli bireylerin ve ailelerinin ekonomik gücünün olmaması,
- Engelli bireylerin izole edilmeye çalışılması.

2.3.2. Giresun SWOT Analiz Notları

Güçlü Yanlar

- Engelli bireylere karşı kültürel bir hassasiyetin bulunması,
- Teknolojiye yatkınlık olması ve yeni dönem projelerde teknoloji unsurlarının kullanılması,
- Zihinsel engelli birey olmasına rağmen bu kişilere kayıtlar dahilinde ulaşımın kolay olması,
- Eğitilmek istenen engelli bireylerin yetkili yerlere bunu bildirebilmesi,
- Eğitim sağlayan kurum ve eğiticiye şehir halkının ve engelli bireylerin destek vermesi,
- Engelli istihdamına açık bir yapı ile desteklenen faaliyetlerin bulunması,
- Devlet desteğinin ve katkısının olması,
- Devlet varlığı ve katkısı sayesinde iletişimin kolaylaşması,
- Devlet ve sivil toplum kuruluşlarının arasında ki bağ ile hızlı sonuçların alınması.

Zayıf Yanlar

- Bölgedeki coğrafi olumsuzlukların engelli bireylerin ulaşım olanaklarını sınırlaması,
- Ulaşım imkanlarının yetersiz olması,
- Engelli bireyler için çalışan kurumlar arasında iletişim kopukluğunun olması,
- Engelli bakım eğitimlerinin zor organize ediliyor olması ve katılımcıların konuya adapte olamaması,
- Coğrafi nedenlerin engelli iletişimini ve haklardan faydalanma durumunu zorlaştırması,
- Engelli bireyler ve aileleri ile iletişimde zorluk yaşanması,
- Engelli birey ve ailelerinin kamu dışı faaliyetlere katılmakta güvensizlik yaşaması,
- Erişilebilirliğin zayıf ve şehir imkanlarının yetersiz olması,
- Engelli yaş ortalamasının fazla ve sayıca çok olması,
- Engelli birey sayısının tam olarak bilinmemesi ve sadece devlet imkanlarından faydalanan kayda geçmiş engelli bireyler ile gerekli durumlarda iletişime geçilmesinin projelerin varlığını etkiliyor olması,
- Engelli bireylere ait diğer kurumlar ile eşlenik çalışacak bir veri tabanının olmamasının yapılan çalışmaları olumsuz etkilemesi.

Fırsatlar

- Şehirde kurulacak down sendromu kafesinin şehir halkının farkındalığını arttıracak olması,
- Engelli haklarının artırılması ve bu alanda eğitimlerin verilmesinin önemli fırsatlar oluşturacak olması,
- Şehirde ve bölgede engelliler için yapılacak memnuniyet anketlerinin yeni projelerin ve eski projelerde ki başarı oranının artırılmasını sağlayacak olması,
- Görme engelliler için gören göz cihazı projesinin teknolojik unsurları hayata geçirilmesi açısından güzel bir başlangıç projesi olması,
- Engelli örgütlenmesine verilecek destek faaliyetlerinin artırılmasının olumlu sonuçlar doğuracak olması,
- Engellilere farklı kurum ve kuruluşlar ile değil, çatı bir yapı ile devlet adı ile ulaşılmasının güven ve proje verimliliğini artırması,
- Engelli örgütlenmesine devlet teşvikinin artırılmasının geniş kapsamlı organizasyonların ortaya çıkmasını sağlıyor olması,
- Derneklere üyelik cazibesinin artırılmasının gerçekleştirilmesi,
- Okullarda engellilere yönelik iş kollarının oluşturulması,
- Hasta kayıtlarının yeteri kadar düzenli ve kontrollü tutulması halinde bireylere ulaşım ve hizmetlerin hızlı ve efektif götürülmesi,

-
- Engelli haklarının bilinirliğinin hem sağlık alanında hem de kurumsal alandaki faaliyetlerde hizmet kalitesini arttırması.

Tehditler

- Kamu kurumları arasındaki iletişimsizliğin proje faaliyetlerini olumsuz etkiliyor olması,
- Sağlık personelinin konusu ve uzmanlığı dışı alanlardaki engel durumlarında bilgi ve uygulama yetersizliğinin çalışmaları etkiliyor olması,
- Engelli bireyleri yapılan organizasyon ve faaliyetler çatısı altında toplamanın zor olması,
- Farklı engele sahip bireylerin aynı eğitim faaliyetlerine katılımının zor olması,
- Eğitim faaliyetlerinin yapılacağı yerin ve engelli bireylerin bu alanlara ulaşmalarının zor olmasının sürekli katılımı etkiliyor olması,
- Dış göç veren bir şehir yapısına sahip olmasından dolayı şehirde yaşayan genç yaştaki nüfusun bakım işlerini üstlenmesinin psikolojik sorunları ortaya çıkarması,
- Bölgenin coğrafi yapısı gereği tarım ve hayvancılık uygulamasının zor olmasının dış göçleri arttırması,
- Dönemsel göçler sebebi ile yaşlılık dolayısı ile engel durumuna sahip bireylerin zorluk çekmesi,
- Erişilebilirlik ile ilgili yasalaşan konuların uygulanmaması ya da eksik halde kalması,
- Engelli bireylere ulaşmak ve iletişim bilgilerine erişme yetkisi almanın zor olması.

2.3.3. Gümüşhane SWOT Analiz Notları

Güçlü Yanlar

- Projeler için yeterli maddi gelirin sağlanması,
- Kayıtlı olan tüm engelli bireylere maddi yardımın yapılması,
- İstihdamın sağlanması,
- Toplum vicdanının engelli bireyler için olumlu yönde olması,
- Ulaşım düzenlemeleri konusunda belediyenin yeterli denetimleri yapıyor olması.

Zayıf Yanlar

- Şehirde engellilere yönelik yeterli sosyal aktivitelerin yapılmaması ve engelli bireylerin birbirlerini tanımaması,
- Belediyenin vermiş olduğu desteklerin ihtiyacı karşılamaması,
- Derneklerin gönüllülük esasına göre çalışmaması,
- Belediyelerdeki farkındalık eğitiminin yetersiz olması,
- Ulaşım şartlarının engelli bireylere göre düzenlenmemesi,
- Fiziksel şartların diğer şehirlere göre ortalamanın altında kalması,
- Yapılan denetlemelerin yetersiz olması,

-
- Toplumda engellilere yönelik farkındalığın oluşturulmamış olması,
 - Projelerin devamının sağlanması adına sürdürülebilirlik ilkesinin ele alınmaması,
 - Engelli hakları konusunda engelli bireylerin ve toplumun bilinçsiz olması,
 - Okullarda erişilebilirliğin yetersiz olması,
 - AB'ye göre çok yetersiz ve geride kalan çalışmaların yapılması,
 - Erişilebilirlik ele alınarak projeler yapılmıyor olması,
 - Derneklerin bütçesinin ortalamasının altında olması,
 - Dernekler arası iletişimin kopuk olması,
 - Engelli haklarının uygulanabilirliğinin yetersiz olması,
 - Engelli bireylerin iletişim ve kişisel bilgilerine ulaşımın güç olması,
 - Yapılan proje sayısının az olması,
 - Engelli bireylerin sınıflandırılmasındaki eksikliklerin proje başarılarını olumsuz yönde etkiliyor olması,
 - Projelere verilen desteğin sadece maddi yönde olması.

Fırsatlar

- *“Engelsiz Yaşamı Engellemeyin”* adı altında yürütülen proje sayesinde engelli bireylerin meslek ediniminin sağlanması,
- Devletin parasal hibe yardımı yapması,
- *“Evde Bakım Projesi”* ile engelli bireylerin tüm kişisel bakımlarının ve evlerinde ihtiyaç duyacakları yardımların yapılması,
- Teknolojinin sürekli olarak değişiyor ve gelişiyor olması,
- Diğer ülke ve şehirlerde başarılı çalışmalardan örnek alınarak aynı uygulamanın kendi şehrimizde yapılmaya çalışılması,
- *“Kent Estetiği Projesi”* sayesinde engelli bireylerin yurt dışına gitme imkânı kazanması,
- Sağlıklı bireyler üzerinde drama eğitimleri ile farkındalık yaratılmaya çalışılıyor olması,
- Şehirde devlete bağlı iyi seviyede bir rehabilitasyon merkezinin bulunuyor olması,
- İstihdam için yeni alanların açılıyor olması,
- Engelli Komisyon ve Protokollerin kuruluyor olması,
- AB'den örnek alınarak yeni çalışmalar yapılıyor olması.

Tehditler

- Şehrin küçük olması ve kapalı bir topluma sahip olması,
- Engellilerin aileleri tarafından para odaklı kullanılarak sömürülmesi,
- Bilinçsizlik ve eğitimsizliğin şehir genelinde var olması,
- İnsanların haklarını kullanma konusunda çekimser davranması,
- Dernekler, vakıflar ve yardım kuruluşlarının net olmaması,

-
- Yardım konusunda sert tutum sergileyenlerin olması,
 - Teknoloji ürünlerinin çok pahalı olması,
 - STK'ların sadece projeyi bir kere yapıp bitirme odaklı çalışıyor olması,
 - Diğer bireylerdeki farkındalığın yetersiz olması,
 - Tüm iş yeri ve kurumların engelli erişimine uygun olması için ciddi bir bütçenin sağlanamaması,
 - İstihdam sağlansa dahi engelli bireylerin bağımlılıktan kurtulamıyor olması

2.3.4. Ordu SWOT Analiz Notları

Güçlü Yanlar

- Şehir halkının, engelliler ile ilgili projelerin yapılmasına katkı sağlıyor olması,
- Hevesli ve vizyonlu yapının projelerin yapılmasını kolaylaştırıyor olması,
- Belediyenin bu alanda tecrübe sahibi olması,
- Belediye bünyesinde projeler ile ilgilenecek personelin bulunuyor olması,
- Engelliler için spor faaliyetlerinin bulunması,
- Engelli basketbol takımı ve spor kulübünün bulunması,
- Engelliler için ihtiyaç durumunda araç temininin mevcut olması,
- Gönüllü insanların sayısının fazla olması ve proje çalışmalarında istekli olmaları,
- Maddi gönüllülerin varlığının hizmetlerin gücünü artırması,
- Vakıf faaliyetlerinin merkezi güç ile desteklenmesinin faaliyetleri başarılı kılması,
- Sürekli bağışçıların varlığının finansal gücü artırması,
- Nakdi ve ayni yardım yapılması,
- Engelli bireylere kaynaştırıcı etki sağlanması,
- Şehirde hayırsever sayısının fazla olması,
- Şehirde pozitif duyarlılığın hâkim olması,
- Daha önce yapılmış proje ve saha tecrübesi, iletişim becerilerinin yeni dönem projelerini olumlu etkilemesi,
- Engelliler faydasına eğitim faaliyetlerinin şehirde daha önce yapılmış olmasının tecrübe sağlamış olması,
- Derneklerin sosyal etkisinin fazla olması proje faaliyetlerinde başarı getirecek olması,
- Şehirde bağışçıların desteklerinin önemli etkiler sağlaması,
- Engelli bireylerin maddi haklarını çoğunlukla biliyor olması,
- Sosyal Hizmet Merkezlerine ulaşımın ve bilgi alınmasının kolay olması,

-
- Bireylerin devlet destekleri hakkında bilgi almak istediklerinde, hizmet merkezlerinde hızlı bilgi alınıyor olması.

Zayıf Yanlar

- Engelliler için yapılan genel bir proje bulunmaması,
- Yapılan projelerin genel ve küçük bir kitleye hitap ediyor olması,
- Belediye organizasyonunun yeni olmasının düzenli çalışmaları etkilemesi,
- Sistemin yerleşmemiş ve zamana ihtiyaç duyuyor olması,
- Kurumsal yapılaşmanın yeni ve yetersiz olması,
- Engelliler için fiziksel yapı yenilenmesinin yeni başlamış durumda ve yetersiz olması,
- Proje ekibi sayısının yetersiz bulunması,
- Engelli bireyler için oluşturulmuş yasalarda bazı eksikliklerin olması,
- Engelliler için hazırlanan yasa ve ilgili kararlarda değişikliklerin yapılması bireylerin kafalarını karıştırmaması ve bu durumun da hakların uygulanamadığı izlenimini oluşturuyor olması,
- Engellilik maaşını kesintiye uğratması durumunun engelli bireyleri zor durumda bırakıyor olması,
- 40% ve 60% engel durumu ve bu kapsama giren bireylerin teyidinde sorunların gözlemlenmesi,
- Engel durumu gözle görülebilir olmayan ancak yüksek engel grubundaki bireylerin sosyal ortamlarda zorluklarla karşılaşılıyor olması,
- Engellilik anlayışı ve toplumdaki karşılığının yetersiz olması,
- Dağınık yerleşim alanlarının varlığının engelli bireylerin sosyal hayata girişini zorlaştırıyor olması,
- İnsanların engelli bireylere karşı önyargılı davranışlarının engelli bireylerin toplumda uzaklaşmasına neden oluyor olması,
- Engelliler faydasına yapılan projelerde kazanılan gelirlerin engellilerin maaşlarının kesilmesine sebep olabiliyor olması,
- Derneklerin maddiyat eksikliğini faaliyetlerini sürdürmelerinde sıkıntı yaşamalarına neden oluyor olması,
- Engelli maaşlarının azlığının engelli bireylerin sosyal alanda tutunmalarını zorlaştırması,
- Okullarda erişilebilirliğin az ve yetersiz olması,
- Şehirde, dış göç olması sebebi ile yaşlıların yalnız kalması ve ileri yaş sebebi ile oluşan engel durumunda bu durumun bireylerin evde bakım hizmetlerine daha fazla muhtaç olmasına sebep olması,
- Bireylerin maddiyat eksiklikleri nedeniyle devlet destekleri ile yaşıyor olmasının sorun teşkil ediyor olması,

-
- Birçok engelli bireyin kendilerine yardım edecek bakıcıya muhtaç durumda olması ve maddi sorunların bu durumu zorlaştırıyor olması,
 - Engelli bireylerin ailelerine bağımlı durumda olması ve bu durumun aile bireylerini maddi ve manevi açıdan yıpratması.

Fırsatlar

- Bakım maaşının bireylere sosyal güvence sağlaması,
- Engelli maaşının verilmesini sağlayan kuralların değiştirilmesinin daha efektif kullanım sağlaması,
- Teknoloji kullanabilme olanağının engelli bireylerin sosyal adaptasyonu sağlamak için kullanılabilmesi,
- Görme engelli bireyler için yol tarifi yapan mobil uygulamaların yapılıyor olması,
- Belediyelerin yaptığı çalışmaların teknoloji aracılığıyla engelli bireylere aktarılmasının fırsat oluşturması,
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yeni projelerin açılması ve derneklerin bu projelere katılımının artırılmasının sağlanıyor olması,
- Kamu kurum ve kuruluşlarında engelli birimlerin ve dernekler ile eşlenik çalışacak birimlerin kurulması,
- Engellilere yeni iş fırsatları ve eğitim faaliyetleri sağlayacak proje oluşumlarının başlamış olması,
- Sadece engelliler için çalışacak bir bakanlık ya da kurumun kurulmasının daha verimli çalışmalar sağlayacak olması,
- Engelli bireyler arasında yetenek keşfi yapılarak özel alanlarda beceriye sahip engelli bireylere özel projelendirme çalışmalarının yapılması,
- Engellilerin istihdamına yönelik projelerin artırılması,
- Erişilebilirlik ile ilgili çalışmaların kısa sürede bitirilmesinin engelli bireylerin toplum içinde varlığını kolaylaştırması,
- Herhangi bir engele sahip olmayan kişilerin ve çocukların erken yaşta farkındalık eğitimlerine tabi tutulmasının uzun dönemli fayda sağlayacak olması.

Tehditler

- Engelli dernekleri ayrık bir yapılaşma içinde olması ve yaptıkları çalışmaların birbirinden kopuk olması,
- Derneklerin bireysel sorunlarının bulunması ve derneklerin tek bir çatı altında birleşmeye karşı tavır sergiliyor olması,

-
- Engelli bireylerin haklarını bilmiyor olması, bu durumun hizmetlerin ulaştırılmasını zorlaştırması,
 - Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının projelendirme eksikliğinin bölgedeki zayıf unsurlar arasında belirtilmiş olması,
 - Projelerin başlamasından sonra sürdürülebilirlik ile ilgili sorunların oluşması,
 - Engelliler faydasına yapılan çalışmaların sadece projelerin bünyesinde gerçekleştiriliyor olması,
 - Engelli maaşlarının verilmesi için hazırlanan kuralların kısa zaman aralıklarında değiştiriliyor olmasının uygulanabilirliği zorlaştırıyor olması,
 - Vatandaşların hakları konusunda bilgi eksikliğinin olması,
 - Engelli maaşlarının ilerleyen zamanlarda kesintiye uğraması memnuniyetsizlik oluşturması,
 - Proje bütçelerinin azlığının yeni dönem projelerini etkiliyor olması,
 - Maddi imkânı olmayan kişilerin teknolojiye erişme zorluğu,
 - Engelli bireylerin katıldığı projelerde bu bireylerin belli bir gelir seviyesine dönemsel olarak ulaşıyor olması ve bu projeler sırasında engelli maaşlarının kesintiye uğraması,
 - Uzak ilçe ve yerleşim yerlerinde engelli bireylere ulaşmanın güç olması ve bu yerlerde engelli bireylerin sayısının ve engel durumunun bilinmemesi,
 - Derneklerin sabit masraflarını ve derneklerinin kiralarını karşılamakta güçlük çekiyor olması,
 - Engellilerin yardım alma süreçlerinde karşılaştıkları prosedürün çok fazla olması
 - Engelli bireylere bakan yakınların engelli bireyler için sağlanan maddi haklardan faydalanması.

2.3.5. Rize SWOT Analiz Notları

Güçlü Yanlar

- Valilik asansörlerinde engelli bireylere uygun tüm düzenlemelerin yapılmış olması,
- Toplum genelinde engellilere yönelik hassasiyetin olması,
- Etkinlik izleme ve değerlendirmelerinin yapılması,
- Manevi tüm desteklerin gerek toplum gerekse devlet tarafından sağlanıyor olması,
- Engelli bireylere iletişim için oluşturulan veri tabanı sayesinde iletişim sıkıntısının yaşanmaması,
- Parasal yardımların büyük ölçüde yapılıyor olması,
- İstihdamın Rize'de yeteri kadar sağlanıyor olması,
- Yasaların ve kanunen hakların yeterli olması,

-
- Engelli bireyler için düzenlenen eğitimlerin verimli geçiyor olması (Engelli bireylerin asansörü kullanabilmeleri için engelli bireylere özel “Engelli Kart” veriliyor. Bu asansörlerden sadece engelli bireyler yararlanabiliyor)
 - Üst geçitlerde asansör hizmeti veriliyor olması,
 - Her şehirde olan rutin düzenleme ve etkinliklerin yapılıyor olması,
 - Kaynaştırma eğitimin uygulanması,
 - Belediye ve ÇAYKUR’un projeler için yeterli desteği sağlaması,
 - Gönüllülük esasının kuvvetli olması.

Zayıf Yanlar

- Farkındalığın eksik olması,
- Engelli sınıflandırılmasının doğru yapılmaması,
- Sosyalleşmenin engelli bireyler için eksik olması,
- Gözlemleyerek yeni projelerin üretilmemesi,
- Engelli bireylere öncelik verilmiyor olması,
- On sekiz yaşından büyük yaş grubuna gerekli özenin gösterilmiyor olması,
- Proje sayısının az olması,
- MEB ayağında eksikliklerin olması,
- Projelerin bir kereye mahsus düzenlenmesi ve sürdürülebilirliğin sağlanamıyor olması,
- Etkinlik sayısının az olması,
- İlçe otobüslerinin merkezdekiler kadar uygun olmaması,
- Hakların uygulanabilirliğinin yetersiz olması,
- Sadece maddi hakların üzerinde durulması,
- Denetimin yeterli düzeyde yapılmıyor olması,
- Erişilebilirliğin tüm şartlarının sağlanmaması,
- Ulaşım şartlarının yetersiz olması,
- Projelere devlet desteğinin verilmemesi,
- Kaynaştırma eğitimin amacına uygun sürdürülmemesi,
- Yapılan çalışma ve projelerin uygulanabilirliğinin yetersiz olması,
- Topluma ve engelli bireylere verilen eğitimin yetersiz olması,
- Ulaşılabilirlik için yapılan çalışmaların yetersiz olması,
- Drama eğitimlerinin yapılmaması,
- İstihdamın sağlandıktan sonra devamlılığının kontrol edilmemesi,
- Yönetmelikte eksikliklerin yapılan proje ve çalışmaları aksatması,
- İmar kural ve şartlarının geliştirilememesi,
- Teşvik ve katkının zorunlu olmaması,

-
- Kaynakların kullanımının yetersiz olması,
 - Toplum ve aile önyargısının olması,
 - İyi örneklerin çoğaltılmaması.

Fırsatlar

- Evde bakım eğitimlerinin yapılması,
- “Gönül Elçiliği Projesi” ile yardıma muhtaç engelli bireylere ulaşılması,
- “Gören Göz Projesi” ile görme engelli bireylere destek verilmesi,
- Valiliğin engelli takip sistemi sayesinde ailelerin ihtiyaçlarının sürekli olarak takip edilmesi,
- Kent konseyi engelli meclisinin olması,
- Engelliler için yaşam atölyesinin olması,
- “Sanatımla Ben de Varım” projesi sayesinde engelli bireylere el becerileri kazandırılması,
- Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi,
- Sosyal aktivitelerin yapıyor olması,
- Engelli Entegrasyon merkezinin olması,
- Devletin hibe desteği vermesi,
- Toplumda farkındalık oluşturulmaya çalışılması,
- Sosyal aktivitelere belediye tarafından hem maddi hem de manevi desteğin verilmesi,
- Tüm belediye otobüslerinin yenilenmesi,
- Şehirde Engelli Parkın olması ve 1 tane daha yapılmasının planlanması,
- İŞKUR ortaklığı ile meslek edindirme kursları verilerek istihdamın sağlanması,
- Sahilde Down sendromluların çalıştığı bir kafenin olması,
- Hobi atölyesinde tüm etkinliklerin ücretsiz olması,
- Engelli ve sağlıklı bireylerin ikili etkileşimlerinin sağlanması,
- Engelli bireylerin yaptığı çalışmalar için sergi düzenlenmesi,
- On beş günde bir engelli birey aileleri ile toplantı düzenlenip bilinçlendirilmeleri,
- Belediyenin Hobi atölyesi için kira bedeli almaması,
- Belediyenin 160m²'lik yeni bir hobi atölyesi için alan temin etmesi,
- “Sevgiyle Sporla Farklı Hayatlara” projesi ile engelli bireyler için spor atölyesinin inşa edilmesi,
- Eğitim ve uygulama okulunun birçok engelli bireye eğitim açısından fırsat oluşturması.

Tehditler

- Toplum ve engelli bireylerin ailelerinin bilinçsiz olması,
- Paylaşım ve gözlemin olmaması,
- Dernekler ve kurumlar arasında birlikteliğin olmaması,
- Toplum düşünce ve davranışlarının olumsuz olması,
- Okullarda farkındalık çalışmalarının yapılmaması,
- Engelin bulaşıcı hastalık olarak görülmesi,
- Engelli hakları hakkında bilgisizlik,
- Halk tarafından engelli bireylerin dışlanması ve izole edilmeye çalışılması,
- Engellilere yönelik bütüncül bir yaklaşımın olmaması,
- Lokal düzenlemelerin yapılmaması,
- İstihdam ve çalıştırma açısından dar bir bakış açısının olması,
- İnsanların sadece acıma duygusu ile yaklaşması,
- Engellilerin üretime katılması için destek verilmemesi,
- Engellilerin toplum ve aileleri tarafından sömürüye maruz kalmaları,
- İnsanların önyargılı yaklaşması,
- Engelliler ile ilgili konularda uzman olmayan kişilerin söz sahibi olması,
- Kurullar, sosyal aktiviteler ve yapılan projelerde somutluk olmaması,
- Kaynaştırma eğitiminin doğru uygulanmamasından kaynaklı olarak engelli çocukların psikolojik açıdan yıpranması,
- Genel yaşam becerileri kazandırmak için çalışmaların yapılmaması,
- Evde destek hizmetinin verilmemesi,
- Engelli bireylere yönelik hassasiyetin suiistimal edilmesi, Toplumun eğitilmemesi,
- Empati istasyonlarının olmaması.

2.3.6. Trabzon SWOT Analiz Notları

Güçlü Yanlar

- Engelli birey ve aileleri ile sosyal aktivite çalışmalarını yapıyor olması,
- Ortahisar ilçesinde evde bakım hizmetinin veriliyor olması,
- Farkındalık programlarının düzenlenmesi,
- Engelli bireylerin kişisel bilgilerinin saklanması konusunda kurumlar arasında ortak bir çalışmanın mevcut olması,
- Mağduriyet sıralamasına göre hizmet veriliyor olması,
- Bölgede engelli bireyler için yeterli istihdamın sağlanıyor olması,

-
- Erişilebilirlik konusunda çalışmaların yapıyor olması,
 - 80% oranında erişilebilirliğe uygun otobüsler ile ulaşımın sağlanıyor olması,
 - Vakıf tarafından 16 otizmli çocuğa yüzme dersinin verilmiş olması.

Zayıf Yanlar

- Tespit ve denetim eksikliğinin olması,
- Kanuni değişiklik ve düzenlemelerin yeterli düzeyde yapılmaması,
- Engelli bireylerin sürekli raporları olmasına rağmen her işlem için tekrar rapor isteniyor olması,
- Belediyenin faal olarak çalışan derneklere ayırabileceği ayrı bir bütçesinin olmaması,
- Engelli birey ve ailelerine yeterli eğitim verilmemesi,
- Muhtaçlık sınırı belirlenirken evde bulunan eşyaların durumunun değerlendirilmeye tabi tutulmasının yanlış tespitlere neden oluyor olması,
- Bütçe yetersizliğinden dolayı çalışmaların yarım kalması,
- Şehirdeki erişilebilirliğinin yetersizliğinin engelli bireylerin yaşam şartlarını zorlaştırıyor olması,
- Dernekler yasasında eksikliklerin olması,
- Maddi imkanların yetersiz olması,
- Tüm kurumların dağınık çalışıyor olmasının projelerin sürdürülebilirliğini etkiliyor olması,
- Evde bakım hizmetinin ekip eksikliğinden dolayı yetersiz olması,
- Hissedilebilir zemin ve kaldırım çalışmalarının ihale sistemi ile yapıyor olmasının uygulamada eksikliklere neden oluyor olması,
- Engelli asansörlerin şehir genelinde mevcut ancak çalışmıyor olması,
- Kamu personeline konu hakkında verilen eğitimlerin yetersiz olması,
- Engelli sınıflandırılmasının yapılmaması,
- Toplum vicdanının hassasiyetinde yetersizlik olması,
- Engelli bireylerin tarihi mekanlara ulaşımının sağlanamıyor olması,
- Etkinliklerin reklam ve tanıtım aşamasında eksiklik olması,
- Eğitim yetersizliğinin olması.

Fırsatlar

- Engelli koordinasyon merkezinin kurulmuş olması,
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının bünyesinde proje ekibinin bulunuyor olması,
- Bakanlığın standartların belirlenmesi için TSE'ye çalışma yaptırmış olması,
- Engelli birey ve engelsiz bireylerin bir arada yararlanabileceği etkinlikler ile farkındalığın yaratılması,

-
- Muhtaçlık sınırında sınıflandırmanın yapılmasının yapılan yardımların doğru bireylere doğru şekilde ulaşıyor olmasını sağlayacak olması,
 - Yeni yapılan binaların erişilebilirlik standartlarına uygun yapılması,
 - Trabzon'da Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezleri sayesinde engelli bireylerin sorunlarına daha hızlı çözüm buluyor olması.

Tehditler

- Engelli bireylerin SGK kaydı olduğunda muhtaçlık yardımı alamaması,
- Derneklerin birçoğunun amacına uygun hizmet vermiyor olması,
- Birbirinden farklı engel raporlarının verilmesi,
- Muhtaçlık sınırının belirlenmesindeki yöntemin vatandaşı adres yalanlaması gibi yanlış davranışlara sevk ediyor olması,
- Engelli bireylere sadece bakıcılık yapılabilir düşüncesinin sabit olması,
- Derneklerin aynı çatı altında toplanmak istemiyor olması,
- Sağlık, nüfus, dernek entegrasyonunun sağlanamamış olması,
- İleri derecede Otizm tanısı konmuş çocukların yaşlılarıyla uyum problemi yaşıyor olması.

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Engellilik konusuna bakışta tıbbi-bireysel ve sosyal olmak üzere hâkim iki paradigma söz konusudur. 20. yüzyılın başlarında hâkim sağlık modeli klasik bilim anlayışının birçok özelliğini içermekteydi. Bu bağlamda sağlık kavramı da “hastalık halinin olmayışı” olarak tanımlanmaktaydı. Bu perspektif içinde insan bedeni çevresinden bağımsız bir makine olarak düşünülmüştür. Bundan dolayı hastalık da insan makinesi içinde meydana gelen, ancak doktorların tamir edebileceği bir bozulma olarak görülmüştür. İnsan bedenine dair bu mekanistik bakış tıbbi-bireysel modelin kaynağıdır (16). Tıbbi-bireysel modele göre engellilik, bireyin kendisinden kaynaklanan “eksiklik” veya “kusur” olarak değerlendirilir. Bu bakış açısıyla paralel olarak, toplum içinde de engelli bireyler, “yardıma muhtaç”, merhamet ve acıma duyguları gösterilmesi gereken zayıf, eksik kişiler olarak görülür. Bu nedenle engelli bireylerin sadece temel bakım ihtiyaçlarının olduğu, bunların ailesi ve yakınları tarafından karşılanması gerektiği düşünülür. Veyahut da engel türüne göre tıbbi cihaz ve malzeme ihtiyaçları sosyal yardımların konusu yapılmıştır. Çeşitli dernekler tarafından yardım kampanyaları ve yemekler düzenlenerek engelli bireylerin temel tıbbi ihtiyaçlarının karşılanması veya sosyallik ihtiyaçlarının giderilmesi gibi etkinlikler tıbbi bakış açısının ürünüdür. Engelli bireylerin de eğitim, istihdam, fiziksel çevre düzenlemeleri, hukuki düzenlemeler gibi sosyal, ekonomik, kültürel ve hukuki gereksinimlerinin olduğu çoğu zaman göz ardı edilmiştir.

Kusur, eksiklik, acıma ve merhamet duygularının nesnesi olmaları beraberinde, engellilere karşı ayrımcılığı da beslemiştir. Engelliler, ihtiyaçları ve mevcut durumları hakkında bir bilgiye sahip olunmadığı için, toplum üyelerinin çoğunluğu tarafından önyargı geliştirilen bir kesim olmuştur. Çünkü bir durumu veya kişiyi ne kadar az bilerseniz, hakkında önyargı geliştirmeniz veya var olan önyargınızın beslenmesi o kadar kolay olur.

Tıbbi model özellikle 1960'larda yapılan psikolojik ve sosyolojik analizlerde eleştirilmiştir. Çünkü insanlar toplum halinde yaşarlar ve bundan dolayı bireysel koşullar ile toplumsal koşullar arasında kesişmeler söz konusudur. Bireyi, içinde yaşadığı toplumsal koşullardan ayrı bir varlık olarak değerlendirmenin yanlışlığı tıbbi modelin eleştirilmesini ve sosyal modelin geliştirilmesini sağlamıştır. Hatta sağlık kavramının, “fiziksel, mental ve sosyal olarak iyi olma hali” şeklinde tanımlanması bu gelişmeyle birlikte olmuştur. Yani, kişilerin sadece fiziksel olarak iyi olmaları yeterli değil, aynı zamanda içinde yaşadıkları sosyal ortamların da iyi olması gereklidir. Bu nedenle engellilik terimi, sadece fiziksel veya mental bir rahatsızlığı tanımlayan bir terim olarak değil, engelli bireyin engel durumunu artıran fiziksel ve sosyal çevre şartlarını da vurgulayan bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Çünkü, engelli bireyin yaşadığı durum sadece tıbbi

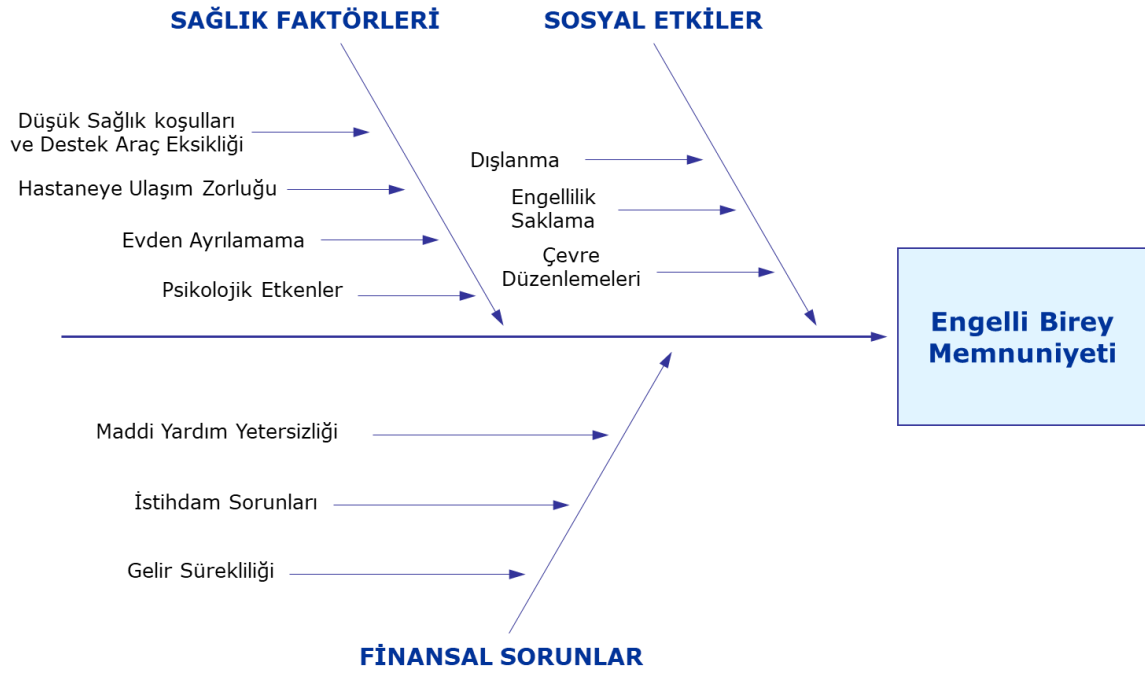
terimlerle açıklanamaz. Biyolojik işlev sınırlılığı, geniş toplumsal dünya içinde sosyal sınırlılıklara dönüşebilmektedir. Bu nedenle, 1960'lı yıllarda engelli aktivistler, engelli bireylerin yaşamlarını şekillendiren ve onları bağımlı hale getiren yoksulluk, barınma yetersizliği, düşük istihdam oranları ve eğitim eksikliği gibi etkenlerin biyolojiden değil, engelli kişileri tam bir sosyal katılımdan sistemik bir biçimde dışlayan, toplumsal olarak inşa edilmiş bariyerlerden kaynaklandığını dile getirmişlerdir (17). Sosyal modelde engellilik süreci, kişisel, sosyal ve çevresel faktörler birbirleriyle etkileşim süreci içinde bir bütün olarak ele alınır. Sosyal model, bedenin sadece biyolojik bir varlık olmadığı, aynı zamanda sosyal olarak inşa edildiği kabulünden yola çıkarak, engelliliği, bireysel, çevresel, hukuki, siyasi vb. birçok faktörün bir araya gelerek oluşturduğu bir deneyim alanı olarak görüp, araştırma odağını engelli birey ve ailesinden uzaklaştırıp geniş toplumsal dünyaya yöneltir. Bu nedenle bu modelin, engelli araştırmaları yapan çoğu bilim disiplininden insanlar için değeri tartışılmazdır. Sosyal model, bireyi geniş toplumsal bir bağlamda ele almamız gerektiğini göstererek, bireyi engelli yapan veya engelini artıran dışsal güçleri politize etmemizi de sağlar. Bu bağlamda hak kavramı önem kazanır. Engelliliği yoksunluk, yetersizlik ve muhtaçlık etrafında değerlendirdiğimizde, yapılan yardımlar "hak" değil, lütuf olarak yapılır. Engelliliği sadece sosyal yardımların nesnesi haline getirmeyip hak kavramının öznesi olarak düşünmek gerekmektedir. Hatta, engelli hakları ve tıbbi sosyoloji alanında üretken bir yazar olan Irving Zola, politik boyutunun da ötesinde, engelliliğin yaklaşan evrenselliğine işaret ederek bunun evrensel bir politika haline getirilmesi gerektiğini söylemiştir. Ona göre, engelliliğe "özel ihtiyaçlar" çerçevesinde geliştirilen bakış kısa vadelidir. Engelli insanlar özel ihtiyaçlara, isteklere ve haklara sahip bir grup olarak tanımlandığında, nüfusun geri kalanının ihtiyaçları, istekleri ve hakları karşısında engelli grubu azınlık bir grup olacaktır. İhtiyaç duyulan şey, bütün bir nüfusun, yaşlanma, kronik hastalıkların yaygınlaşması ve sağlığı tehdit eden risklerin küreselleşmesi gibi demografik ve sosyolojik durumların yol açacağı muhtemel bir engellilik hali konusunda "risk altında" olduğunun farkına varılması ve buna yönelik daha evrensel politikaların yapılmasıdır (18).

Sosyal modelin bize verdiği bakış ile engelli çalışmalarında, engelliliğin hukuki boyutu (engelli hakları), STK'larla ilgisi (ne yapıyorlar?), fiziksel/çevresel düzenlemeler boyutu (kamu binalarında rampa, asansör ve tuvalet olması, kaldırımlar, yaya geçitleri vb.), toplumsal kalıp yargılarla yaratılan boyutu (araz, iş görmez, muhtaç, deli vb. olumsuz kalıp yargılar), eğitim boyutu (eğitime ne kadar dâhil oluyorlar? Öğretmen yeterlilikleri, kaynaştırma sınıfları), istihdam boyutu (iş gücünün ne kadarını oluşturuyorlar? İstihdamın önündeki engeller neler?) dikkate alınmakta ve sorgulanmaktadır. Bu sorunlar araştırma ve projelerde tespit edilmekte ve çözüme yönelik politikalar geliştirilmektedir. Ancak, hukuk, istihdam ve eğitim meseleleri tam olarak halledilmiş değildir.

Türkiye’de engellilik üzerine yapılan büyük çaplı araştırmalarda benzer sorunların sürekli yinelenmesinden bunu anlayabiliriz. ‘Türkiye Özürlüleri Araştırması’na göre (2002 yılında Başbakanlık Özürlüleri İdaresi Başkanlığı’nın Devlet İstatistik Enstitüsü’ne yaptırdığı bir araştırma), 12,9% oranında engelli nüfusu vardır. Sonrasında yapılan ‘Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor Araştırması’nda, görüşme yapılan kişilere “özürlü” denildiğinde akıllarına ne geldiği sorulmuş, katılımcıların 33,9%’luk önemli bir kısmı, “yardıma muhtaç, acınacak insan, Allahtan gelen bir şey, şanssızlık, zorluk” cevaplarını vermişlerdir. Bu sonuç, engellileri belli toplumsal kalıp yargılar içinde değerlendirdiğimizi gösterir. Hatta bazı engel türleri toplum tarafından daha olumsuz görülmektedir. Yine bu araştırmaya göre, ruhsal sorunu olanlar ve zihinsel özürlüleri yakın arkadaş, iş arkadaşı, eş ve komşu olarak bir iş yerine çalışan olarak, bir günü geçirmede bir partner, bir eş olarak tercih edilmemektedir. Görüşülenler, en çok bu engel grubunu, kendi başlarına gelse en zor baş edebilecekleri grup olarak görmüşlerdir.

Bununla paralel olarak, yapılan bazı araştırmalarda, ailelerin, engelli bir çocuğa sahip olmayı stres, depresyon, kaygı, tükenmişlik, zayıflık, güçsüzlük veya çaresizliğe yol açan bir durum olarak gördükleri ortaya konmuştur. ‘Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor Araştırması’nda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmaya göre, engelli bireyin varlığından ailelerinin günlük yaşamının etkilendiği belirlenmiştir.

TÜİK’in yaptığı, “Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması’na (2010) göre, ulusal engelliler veri tabanına kayıtlı olanların 29,2%’si zihinsel engelliler, 25,6%’si süregen hastalığı olan engellilerdir. Engelli bireylerin 66,9%’u kaldırımların, yaya yollarının ve yaya geçitlerinin engelli bireyin kullanımına uygun olmadığını düşünmektedir. Yaşadıkları yerdeki fiziksel çevre düzenlemeleri ile ilgili olarak, engelli bireylerin %66,3’ü oturdukları binanın, 59,5%’i dükkân, market, mağaza ve lokantaların, 58,4%’ü kamu binalarının, 55,4%’ü postane ve banka benzeri yerlerin engelli bireylerin kullanımına uygun olmadığını belirtmiştir. Yine büyük bir çoğunluğu, şehir içi ulaşım imkânlarını kullanmakta güçlük yaşadığını belirtmiştir. Ulaşım imkânlarını hiç kullanmayanların çoğunluğu, buna neden olarak, refakatçi olmadan dışarı çıkamamaları cevabını vermiştir. Bunlar ve elde edilen diğer veriler erişilebilirlik, uygulanabilirlik, içerme-kapsama gibi engelli sorunlarının etrafında odaklandığı başlıkları ortaya koymaktadır.

Şekil 36-Engelli Birey Memnuniyet Etkenleri Kılçık Diyagramı

Konu başlıkları her ne kadar geniş ve toplumsal etkenler ile karmaşık bir yapı olsa da asıl unsurun engelli bireylerin yaşamsal memnuniyetlerinin artırılması olduğu unutulmamalıdır. Yaşam kalitesinin artırılması, diğer vatandaşlara sağlanan haklardan engelli bireylerin de yararlanması için erişilebilirlik imkanlarının normalleştirilmesi önemlidir.

Günlük yaşamsal memnuniyet durumu etkenleri genişletilebileceği gibi temelde üç başlık altında incelenebilir. Sağlık faktörleri, sosyal etkiler ve finansal sorunlar.

Sağlık faktörleri, bireyin engel durumundan kaynaklı yoğun olarak gözlemlenen sağlık durumundaki yetersizlik ve ani değişimlerden, günlük faaliyetlerini gerçekleştirirken vücut tepkilerinin yaşam kalitelerini düşürmesinden kaynaklı sorunlar ile baş etmelerini sağlayacak desteği ifade eder. Gitmek istediği anda hastaneye ulaşabilmesi, doktoru ile telefonda görüşebilmesi, evden ayrılmak ve alışverişi yapmak için dışarı çıktığında karşılaştığı sorunlar hep bu çatı altında düşünülebilir. Diğer yandan, psikolojik etkenler dolayısı ile kişinin toplum içinde var olmak istemeyişi, engel durumunu kabul etmeme sebebi ile iletişim kurma isteksizliği, evden dahi çıkmak istemeyerek kendini ortaya koyabilir sorunlardır. Farklı açılardan gün içinde karşılaştıkları bu sorunların tamamen olmasa da büyük oranla değiştirilme, önlenme imkânı tıbben bulunmaktadır. Konu, engel durumunu değiştirmekten ziyade, rahatlatmak, kolaylaştırmak şeklinde ifade edilebilir. Keskin ifadeler yerine destekçi olmak projelerin ana teması haline gelebilir. Sağlık Bakanlığı ve ilgili kurumların bu alanda çalışmalarının olduğu ve olacağı aşikardır. Tamamlayıcı ve doğrudan bireyler ile temaslarla gerçekleştirilen ek faaliyetler ise doğrudan

memnuniyete yansiyacaktır. Engelli bireylerin aidiyet duygularının artmasında etken rol oynayacaktır.

Sosyal etkiler ise doğrudan engelli bireyin kendisinden kaynaklanmayan ancak içinde buldukları toplumsal yapı ve kültürün etkisi ile kendilerine gösterilen istemsiz tepki, merak ve acıma duygusunun bir sonucudur. Engelli bireyler fiziki açıdan engel sahibi olmayan bireylerden farklılık gösterebilmektedir. Engelli bireye karşı hissettirilen ‘Sen yapamazsın.’, ‘Senin yerine başkası bu işi tamamlayabilir.’, ‘Bu iş için uygun değilsin.’ söylemleri, uzun sürede kanıksanmakta ve gerçekten kendini yetersiz ve iş görme yetisinden uzak engelli bireyler ortaya çıkabilmektedir. Fakat, ‘Bu işi daha iyi yapman için ne sağlanabilir?’, ‘Nasıl verimli çalışabilirsin?’ gibi pozitif destek söylemleri gerçekten ayakları üzerinde duran bireylere katkı sağlayacaktır. Dışlanma hissini uzaklaştırılması için toplum hassasiyetinin, acıma duygusundan uzak bir şekilde tekrar inşası gerekmektedir. Engel durumu belirgin olmayan ya da gözle görülebilir olsa da diğer insanlardan bu durumu saklama eğilimini uzun vadede yok edecek proje önerilerinde, sosyolojik çalışmaların gerekliliği açıktır. Çevre düzenlemelerinde engelli bireylerin özgür olabilecekleri alanların inşası, zorunlu alanlara sıkıştırılmış engelli alanları yerine tüm tasarımın engellilik durumlarına uygun hale getirilmesi, üretim aşamasından başlayan engel dostu araçlar, mobilyaların üretiminin teşviki toplumdan ayrışmayı uzun vadede yok edecektir.

Tüm bu etkenlerin maddi ihtiyaçlar ile doğrudan bağlantılı olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Öyle ki, düzenli gelir sağlayamama, istihdam edilememe, temel ihtiyaçlarını karşılayamama, başkasına bağımlılık hissi çatı etkisi ile hem sosyal hem de psikolojik etkilere sebep olabilmektedir. İstihdam başlıklı projelerin gerekliliği ve etki gücü yüksek olacaktır.

Farklı kaynaklar, saha çalışmaları, uzman görüşleri sonucunda genel görüş engelli bireylerin doğrudan proje içinde yer aldığı, ailelerin de engelli bireylerin yanında duruş sergileyeceği, zamana yayılmış ancak süreklilik gösteren proje başlıklarının oluşturulmasıdır. Bölgedeki bağış ve maddi gönüllülük mekanizmasının sisteme katıldığı bir yapının oluşturulmasıdır. Dernekler üstü bir yapılandırmanın özel sektör dinamikleri ve devlet güvencesi ile halka aksettirilebilmesidir. Bağışçıların uzun süre ve düzenli destek sağlayabileceği bir yapının oluşturulabilmesidir.

“TR90 Bölgesi Engelli Profili ve İhtiyaç Analizi Raporu”nun hazırlanması çerçevesinde, Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon olmak üzere Doğu Karadeniz’de bulunan altı ilde, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde gerçekleştirilen anket çalışması sonucunda olumlu olarak değerlendirilebilecek veriler elde edilmekle birlikte, engelli sorunlarına yönelik yukarıda bahsettiğimiz sorun alanlarına yakın sorunlar ve veriler de tespit edilmiştir.

Engelli bireyler ve anneleri engelli bireyler için yapılan sosyal etkinliklerden faydalanıyorlar; şehrin sağladığı sosyal imkanları yeterli görüyor ve yapılan etkinliklere katılıyorlar; devam ettikleri rehabilitasyon merkezinin fiziksel ortamını, eğitim kalitesini yeterli görüyor ve aldığı eğitimi yeterli bulmaktadır. Fakat engelli haklarına gelince durum biraz değişmektedir. Bu konuda çoğunluk kendini yeterli bilgiye sahip görmekle birlikte, kendini oldukça yetersiz görenlerin oranı göz ardı edilemez düzeydedir. Aynı sonuçları, engelli haklarının sosyal yaşantısına olan etkisini ve uygulanabilirliğini değerlendirirken de görmekteyiz. Katılımcılar, kamu görevlileri ile olan diyaloglarında herhangi bir ayrımcılığa uğramadıklarını belirtmektedirler. Yine çoğu katılımcı, ulaşım hizmetlerini yeterli gördüğünü belirtmiştir. Yaşanılan şehirde engelli bireylere yönelik çevre düzenlemelerini ve parklarda engelli çocuklara yönelik çevre düzenlemeleri çoğunluk tarafından yetersiz görülmektedir. Çoğunluğu teknolojiden faydalanıyor olsa da engelliler için teknolojinin getirdiği yeniliklerden yeterince haberdar değildir. Yine, çoğunluk kaynaştırma eğitimden haberdar ama bir kısmı bu eğitimi yeterli bulmamakta, öğretmen ve öğrencilerin engelli öğrencilere yönelik tutumlarını da olumlu görmemektedir.

Bölgede engelliler faydasına faaliyet gösteren derneklerin birbirinden kopuk hareket ettiği ve çoğu zaman kişisel anlaşmazlıklardan dolayı etkili çalışmadıkları gözlemlenmiştir. Dernekler devletin sağladığı engelliler için yapılmış proje çıktılarını takip edememektedir. Görev ve sorumluluklarını tam anlamıyla bilmemektedir. Az sayıda personel ve maddi yetersizlikler faaliyetlerinin sürekli olmasını engellemektedir. Ortak bir çatı altında toplama, derneklerin ödev ve sorumluluklarının aktarıldığı eğitim faaliyetlerinin kamu tarafından gerçekleştirilmesi önem kazanmaktadır. Yasal şartları sağlasa bile üye sayısı ve yardım edilen bireylerin teyidi ile dernek faaliyetlerinin kontrol altına alınması gerekebilir. Derneklerin faaliyetlerini gerçekleştirmek için aldığı finansmanın kontrolü ve kamu ile iletişimde sahip oldukları imkanların tüm bölge dernekleri için sağlanmasının önü açılmalıdır.

Yukarıda saydığımız altı ilde bulunan kamu kurumlarından ve çeşitli engelli deneklerinden kişilerle yapılan mülakatlar sonucu şu verilere ulaşılmıştır:

- Engelli hakları konusunda engellilerin ve toplumun bilinçsiz olması.
- Engelli haklarının uygulanabilirliğinin yetersiz olması.
- Şehirlerde fiziksel/mimari düzenlemelerin (kamu binaları, üstgeçitler, okullar, yollar, kaldırımlar ve çocuk parkları) yetersiz olması.
- Engelli bireylerin sosyalleşmesinin az olması.
- Ulaşım hizmetlerinin yetersiz olması.
- Kaynaştırma eğitimin yetersizliği.
- Engelliler hakkında toplumun bilgisizliği.

-
- Engelli eğitiminin temelden aşılammaması ve yetersizliği.
 - Engellilere yönelik toplumsal önyargıların olması.
 - Okullarda engellilere yönelik farkındalık çalışmalarının yapılmaması.
 - Özel eğitim öğretmenlerinin ve çalışanlarının az olması.
 - Engelli bireylerin ailelerinin maddi imkânlarının yetersiz ve eğitim düzeylerinin düşük olması.
 - Engellilere yapılan yardımların hayırseverlik çerçevesinde yapılıyor olması.
 - Engellilerin kendi aralarında veya diğer bireylerle sorunsuzca bir araya gelecekleri ortak veya karma alanların eksikliği.
 - Engelli bireylerin bir kısmının kayıt altına alınmış olması.
 - Yapılan denetlemelerin yetersiz olması.
 - Dernek faaliyetlerinin çok ve birbirinden kopuk bir yapıda ilerlemesi.
 - Projelerin yapılması ama sürdürülebilir olmamaları.

Araştırmanın anket kısmından ve mülakatlardan ulaşılan sonuçlar doğrultusunda, erişilebilirlik, uygulanabilirlik, sürdürülebilirlik, denetlenebilirlik, içerme-kapsama gibi kavramlar engellilerin insan onuruna yakışır bir hayat sürdürmelerinde önemli kavramlar olarak öne çıkmaktadırlar. Öncelikle engelli sorunlarının tespit edilmesi, ona yönelik çözümler üretilmesi, uygulamaya konulması, uygulamaların sürdürülebilir olması ve denetlenmesi gerekmektedir.

Bu rapor kapsamında gerçekleştirilen araştırmada öne çıkan sorun alanlarına yönelik öneriler şu başlıklar altında toplanabilir: *eğitim, rehabilitasyon merkezleri, teknoloji, istihdam, ulaşım, ortak alanlar*.

3.1. Eğitim

Hem engelli bireylerin buldukları durum ve toplumsal yapı içerisindeki rollerinin anlaşılır şekilde anlatılması için hem de engelli bireylerin farkındalığının artırılması için eğitim faaliyetlerinin önemi büyüktür. Eğitim, sadece sorunu bizzat yaşayan kişilere değil, aile ve öğretmenleri de kapsayan bölge halkını da hedeflemelidir. Toplumsal farkındalık, cinsiyet ayrımcılığının engellenmesi, stres kontrolü, sorunları aşma yetilerinin yükseltilmesi, istihdamın arttırılması için mesleki yeterlilik eğitimleri, sanatsal eğitimler, öğretmenlere yönelik farkındalık ve mesleki yetkinlik eğitimleri planlanması gerekli başlıklardandır.

Engelli birey aileleri hangi yaşta olursa olsun gün içinde sürekli olarak engelli bireyin bakımı ve ihtiyaçları ile ilgilenmektedir. Ailelerin sorunlar karşısında maddi ve manevi yönden zinde kalabilmesi için bu ailelere destek ve kişisel gelişim eğitimlerinin verilmesi gereklidir. Bu eğitimlerin zamana yayılmış ve eğitim sonuçlarının uygulanabilirliğinin gözlemlendiği bir kontrol mekanizmasının geliştirilmesi önemlidir. Belirli sürelerde gerçekleştirilip tamamlanan ancak

etkilerinin gözlemlenmediği eğitimlerin verimliliği düşük olacaktır. Bunun önüne geçmek için bölgede yer alan üniversitelerde ilgili alanlarda çalışma gerçekleştiren akademisyenlerin kontrolünde eğitimler planlanmalıdır. Ailelerin kişisel ve engelli bakımı ile ilgili eğitimler alması sağlanmalıdır. Eğitimler aşamalı planlama ile kurgulanmalıdır. Böylece, her bir eğitim sonu, başarı kontrol altında tutularak, diğer eğitimlere girdi olarak aktarılacaktır.

Ataerkil aile yapısına sahip olan toplumsal yapı gereği, çocuklardan anneler sorumlu görülmektedir. Engelli bireylerin hassasiyetleri gereği de engelli annelerinin gün içindeki rolleri daha fazla ve yorucu olabilmektedir. Annelerin psikolojilerinin normal seviyede tutulması, karşılaştıkları sorunlar ile baş edebilme yetilerinin artırılması önemlidir. Çünkü, kadınların ev içinde toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan görevleriyle birlikte engelli çocuklarının sorumluluklarını da üstlenmeleri onları tüketebilmektedir. Başta baba olmak üzere diğer aile üyelerinin bu sorumlulukları paylaşması aile içi iletişimin daha sağlıklı olması ve engelli çocuğun bakımının daha düzenli yapılması açısından önemlidir. Bu nedenle, eğitimin birinci aşaması ebeveynlere toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminin verilmesidir.

Engelli bireyler devlet okulları ya da özel okullarda eğitim almaktadır. Kamu desteklerinden faydalanarak rehabilitasyon faaliyetlerine katılmaktadır. Maddi sınırlar sebebi ile eğitim faaliyetleri bazı durumlarda tamamlanamamakta ve/veya eksik kalmaktadır. Burada, ikinci aşama eğitim kurgusu devreye sokulmalıdır. Ebeveynlerin, engelli çocuğun aldığı bir veya birkaç saatlik eğitim ile yetinmeyip daha fazlasını verebilmeleri için bu eğitim başlıkları konu uzmanları tarafından hazırlanmalıdır. Eğitim planlaması hem yatay hem de dikey (uzun vadeli) bir süreçtir. Engelli çocuklar yaz tatillerinde veya eğitim dönemlerinde, eğitim aldıkları saatler sonrasında da eğitilmelidir. Yaşam boyu eğitim kapsamında, sadece eğitim uzmanlarından alınan destek ile yetinilmemesi hedeftir. Ebeveynlerin uzman olmasalar bile, belli oranda kişisel bakım, sağlık, el becerisi kazandırma eğitimleri almaları çocuklarına bağımsız yaşam için düzenli eğitim vermelerini sağlayacaktır. Engelli eğitiminde önemli olan konunun, engelli bireyi bağımsız yaşam için eğitmek ve desteklemek olduğu proje ana temasını oluşturmalıdır.

Üçüncü aşama eğitim içeriği ise ebeveynlere ve engelli bireylere engelli hakları ve yasal mevzuatlar hakkında bilgilendirme amaçlı eğitim verilmesi olmalıdır. Bu eğitimler, ilgili bakanlık personeli desteği ile gerçekleştirilmelidir. Ek olarak, eğitimlerle eşlenik süreçte hem engelli bireylere hem de ebeveynlere temel bilgisayar kullanımı ve spor kursları da verilebilir.

Gerçekleştirilecek faaliyetlere ailelerin de dahil edilmesi oldukça önemlidir. Engelli birey ailesiyle birlikte bir bütün olarak düşünülmelidir. Aile figürü bağımsız yaşam için güçlendirilmeli ve eğitilmelidir. Böylece, olası sosyal açıdan güçsüz aile ve annenin bu durumu çocuğa

yansıtmasının önüne geçilmiş olacaktır. Toplumsal değişimin uzun ve yavaş bir süreç olduğunu belirterek ilk etapta, anneyi ve engelli ailesini güçlendirerek toplumsal dışlanmaya karşı koymasını sağlamak gerekli ve önemlidir. Güçlü engelli birey ve aileler toplum içinde var olacak, toplum onları yaşamsal alanlarda gördükçe algı değişecektir.

3.2. Rehabilitasyon Merkezleri

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri, Millî Eğitim Bakanlığının denetimindedir. Bu merkezlerde, engelli birey ve engelli birey anneleri ile görüşme sağlanmıştır. Rehabilitasyon merkezlerinden ve eğitim içeriğinden genel olarak memnuniyet belirtilse de oransal olarak göz ardı edilmemesi gereken bir kesim olumsuz görüş yansıtmıştır. Temel husus, bu ailelerin hangi amaçla bu merkezlere geldiği, memnuniyeti nasıl değerlendirdiği ve diğer şehir ve ülkelerdeki benzer merkezlerdeki koşulların farkında olup olmadıklarıdır. Avrupa ve Türkiye’de bu anlamda başarılı merkezler bulunmaktadır. Hem fiziksel hem de merkezi konumları dolayısı ile örnekler seçilmeli ve engelli ailelerinin belirli dönemlerde bu merkezlere ziyaretlerde bulunması sağlanmalıdır. Farkındalığın hizmet tarafında sağlanması ile istekler artacak bu durumda işletmecilerin daha fazla özen göstermelerini sağlayacaktır. Rehabilitasyon merkezlerinin alt istekleri sağlayarak özel kurs yeri mantığından uzaklaşması sağlanacaktır. Belli engellilik çeşitleri için açılmış alanlar yerine tüm engel çeşitlerini kapsayan sosyal alanlar haline gelebileceklerdir.

Özel rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin mesleki yetkinliklerinin ve sorun çözme becerilerinin artırılması için öğrenim gördükleri okullarda zorunlu dersler devreye sokulabilir ve bu dersleri alma şartını işletmeler işe girişte şart olarak koşabilir. Öğretmenlerin belli aralıklar ile ilgili bakanlıkların denetim ve sertifikalı kurslarına katılmaları teşvik edilebilir. Art arda gerçekleştirilen ders sonrasında performans düşüşünün önüne geçebilmek adına öğretmenlerin günlük ders sayıları ve mola saatlerinin düzenlenebilmesi için rehabilitasyon merkezi yöneticileri ile görüşmeler sağlanabilir.

Merkezlerin bölgedeki etkinliklerin bir habercisi olarak kullanılması sağlanabilir, kamu bilgilendirmeleri sabit panolarda zorunlu hale getirilebilir. Rehabilitasyon merkezlerinde görevli öğretmen ve eğitimcilerin doğrudan katılımı ile bir proje oluşturulup, mesleki yeterliliklerin geliştirilmesi hedefi ile yeni bir vizyon oluşturulabilir. Bu etki, okul yönetimlerini hem veli hem de çalışanlar tarafından geliştirilebilir yaşam alanlarına sevk edecektir.

Başlıklar altında belirtmek üzere,

- Öğretmenlerin mesleki yeterliliklerin artırılması için denetim ve sertifikalı eğitimlerin sağlanması,
- Sürekli hizmet içi eğitimin desteklenmesi,
- Öğretmen olma koşullarının incelenmesi,

- Rehabilitasyon merkezlerinde ailelere psikolojik destek imkanının getirilmesi,
- Bilgilendirici seminerlerin düzenlenmesi,
- Öğretmen motivasyonunun artırılması için seminerlerin geliştirilmesi,
- Rehabilitasyon okullarının fiziki şartlarının iyileştirilmesi,

oluşturulacak proje faaliyetlerinde yer almalıdır.

3.3. Teknoloji

Teknoloji başlığı altında ifade edilen proje tanımları geniş bir alanı kapsamaktadır. Rapor kapsamında ise temelde, hem bölge verilerinin analiz edilebilir bir hale getirilmesi, hem de bu alanda gerçekleştirilecek eğitim faaliyetleri, istihdama etkisi, yazılım geliştirilmesi yolu ile engelli bireyler faydasına ürünlerin oluşturulmasını ifade etmektedir.

3.3.1. Engelli Bireyler Veri tabanı

Kurumlar arası doğabilecek olası iletişimsizlik, en önemlisi kurumlar ve engelli bireyler arasındaki iletişim problemi, yapılan çalışma ve projelerin sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Saha çalışmasında elde edilen genel kanı, engelli bireylerin iletişim ve kimlik bilgilerinin kamu kurumlarında bulunmadığı ve bu sebeple oluşan erişim probleminin olmasıdır. Yapılan çalışmalar bu sebeple aksayabilmektedir. Özellikle, yapılan etkinlikler konusunda engelli bireye ve ailelerine gerekli bilgilendirilmelerin yapılmamasından; kurumların ise yapılan etkinliklere katılım yetersizliğinden şikayetçi olduğu gözlemlendi. Bu anlamda engelli bireylerin bilgilerinin saklanabileceği ve devlet kurumlarında rahatlıkla erişim sağlanabilecek bir veri tabanının olmayışı, yapılan çalışmaların amacına ulaşmamasına neden oluyor. Bu kapsamda Rize Valiliği'nde yapılan bir çalışma bulunmaktadır. Rize Valiliği, kendi bünyesinde Rize ili merkez, ilçe ve köylerini kapsayan engelli bireylere ulaşım konusundaki engelleri aşmak için bir ekip oluşturarak, tüm hanelere ziyaretler gerçekleştirmiş ve engelli bireylerin iletişim ve kimlik bilgilerini içeren bir veri tabanı oluşturmuştur. Elde edilen veri tabanı ile takip sistemi oluşturularak takip sistemi doğrultusunda tüm etkinlik ve yardımlar konusunda kişiler bilgilendirilerek daha faydalı çalışmaların yapılması hedeflenmiştir. Bu anlamda diğer illerde de bu kapsamda çalışmalar yapılarak engelli bireylerle iletişim sorununu çözmek gerekmektedir.

Günümüz teknolojik gelişmeleri sebebi ile kurum ve kuruluşlar kişi verilerini fiziksel ve bulut ortamında hazırlanmış veri tabanlarında tutmaktadırlar. Bu veriler işlenebildiği gibi arşiv niteliğinde de tutulabilmektedir. Farklı kamu kurumlarında engelli bireylere ait veriler bulunmaktadır. Bu veriler, ilgili kurumlardan faydalanan bireylerin kaydı ile oluşturulabildiği gibi devlet sayımı ile de yapılabilmektedir. Verilerden anlamlı sonuçlar çıkarılması için düzenli kayıt ve veri temizliğinin başarılı şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Valilikler kontrolünde ve saha

çalışmasında TÜİK'ten destek alınarak gerçekleştirilecek sayım çalışması merkez teşkilatlarda veri güvenliğinin sağlandığı veri tabanlarında muhafaza edilebilir. Hem fiziksel depolama hem de bu verilerin raporlanabilir hale getirilmesi süreci projelendirilerek yürürlüğe sokulabilir. Dönemsel olarak kayıt altındaki engelli bireyler ile görüşmeler sağlanabilir. Devlet sisteminde tanımlı engelli birey sayısı ve bu bireylerin sağlık, sosyal imkanlardan yararlanma durumu çeşitlilik göstermektedir. Hizmetlerden yararlanma durumlarının takibi ve engel çeşitlerine göre ayrıştırılmış kitlelerin oluşturulması bu bireylere ulaştırılacak hizmet takibini de kolaylaştıracaktır. Bu sayede, hem maddi hizmetlerin yerine ulaşması kontrol altında tutulacak hem de engelli bireylerin engel durumu değişiklikleri, etkinliklerdeki aktifliği gözlemlenerek kişisel ve bölgesel durum değerlendirmeleri yapılabilir.

Engel çeşitlerinin ve engelli birey girdilerinin tek bir veri tabanında birleştirilmesi ve benzer özellik gösteren bireylerin gruplanarak bu gruplara yönelik etkinlik ve hizmetlerin sağlanması projelendirilebilir. Ortak engelli veri tabanı ile farklı kurumların verileri engelli bireyin sağlık durumu takibi, maddi yardımlardan yararlanma durumunun kontrolü ve sosyal faaliyetlerde yer alması açısından ilişkilendirilebilir. Çalışma, engel seviyesindeki olumlu ve olumsuz değişimlerde ve maddi yardımlar konusunda takibi de sağlayacaktır. Proje ve eğitimler sebebi ile belli bir gelir artışı sağlayan bireylerin devlet desteğinden kesildiği gözlemlenmiştir. Yasal düzenlemeyi bozmadan eğitim ve geçici istihdam faaliyetleri bu veri gruplamaları ile ilişkilendirilebilir. Engellilerin takip edileceği veri tabanı, engelli birey ve ailelerinin sosyal faaliyetlerden haberdar olabileceği bir platforma entegre edilerek kalkınma ajansı web sayfasında ortak çalışmalarda kullanılabilir.

Şekil 37- Web Portal Projelendirme Akışı

3.3.2. Engellilik Farkındalık Endeksinin Oluşturulması

Endeks belirli bir olaya ait sayısal verilerde zaman veya mekân boyutunda meydana gelen oransal değişimin göstergesidir (TÜİK, 2008). Bu oransal değişim genellikle yüzdesel olarak ifade edilmektedir ve genelde 0-100 arasında değerler almaktadır. Günümüzde endeksler ekonomik göstergelerin yorumlanması, demografik özelliklerin incelenmesi, üretim faktörlerinin incelenmesi gibi stratejik işlemlerde kullanılmaktadır. Endeks, incelemesi yapılan konu ile ilgili önemli bir göstergedir ve karar vericinin kararını önemli ölçüde etkilemektedir.

Bölgede engellilik kavramının hem engelli bireyler hem de toplum tarafında bilinirliğinin artırılması yönünde çalışmalar yapılmakta ve hedeflenmektedir. Gerçekleştirilen çalışmaların verimliliğini ve bölgeye kattığı sonuçları endeks oluşturma çalışması ile gözlemlemek mümkündür. Veri tabanı oluşturulması, saha çalışmasına endeks oluşturulma süreci de eklenerek, hem başlangıç bölge durum tespiti gerçekleştirilecek olup hem de ileri dönem çalışma tekrarı gerçekleştirildiğinde geçmişteki veri ve endeks değerleri ile kıyası sağlanacaktır.

Engellilik farkındalık endeksi engel kavramının ne kadar tanındığı, engelli bireyler ile iletişim ve sosyal bilinç ölçümünde katma değer sağlayacak bir çalışma olarak öngörülmüştür.

Konu	<i>DOKA sorumluluk şehirlerinde engelli birey ve ailelerini kapsayan bilinç endeks çalışması.</i>
Detay	<i>Engelli birey ve ailelerinin haklarını ne kadar bildiği, toplumsal baskılar ve psikolojik etmenlerden ne kadar etkilenmiş oldukları konularında anket çalışması ile endeks değerlerinin üretilmesini ifade eder. Bölge için tasarlanan bu sayısal ifadeler dönemsel raporlar ve gelişme raporlarına girdi oluşturabilir. Ön saha faaliyetleri ile anket tasarımı ve saha çalışmasından toplanan veri analizinin gerçekleştirilmesini bünyesinde barındırır.</i>
Hedef kitle	Bölgede yaşayan engelli birey ve aileleri.
Paydaşlar	DOKA, ASPB, SB, Valilikler, özel sektör.

Tablo 3-Engellilik bilinç endeksi projelendirme örnek tablosu

Farkındalık endeks çalışması ile istihdam projelerini birleştirip, dikkat ve vizyonu engelli bireyleri iş hayatında desteklemek olan iş yerlerine web sitelerinde kullanmaları için dijital armaların ajans tarafından sağlanması teşvik edici olacaktır.

3.3.3. Web Portali

Kalkınma ajansının yetki bölgesinde yer alan şehirlerin istatistik veri ve göstergeleri TÜİK gibi veri analizi ve temini yapan kurum veritabanlarında bulunmaktadır. Bölge dinamiklerini gösteren raporlar, görseller ve endeks çalışmalarını barındıran bu yapılar web portaller oluşturularak araştırmacılara ve bölge halkının bilgisine sunulabilir.

Şekil 38-Web Portal Oluşturulması

Oluşturulan istatistik portallerde bölgede yaşayan engelli bireylerin sayısı, engelliler faydasına yapılan faaliyet ve olanaklar sunulabilir. Bu durum, yeni dönem yapılacak faaliyetlerin takibi ve bölge halkının bilgilendirilmesi için kullanılabilir.

3.3.4. Mobil Yazılımların Geliştirilmesi

Mobil cihazlarda çalışabilen yazılımların geliştirilmesi, bölgede yaşayan engelli bireylerin gerçekleştirilen faaliyetlerden haberdar olmaları, uzaktan eğitim ve birbirleri ile olan iletişimlerini sağlamak için önem taşımaktadır. Mobil akıllı telefonların gündelik hayatta çokça kullanılması, düşük maliyet ve değiştirilebilir arayüzlere sahip yazılımların geliştirilebilir olması farklı engel çeşitlerine sahip bireylere yönelik uygulama geliştirilmesinin önünü açmaktadır. Ses ve görüntü ile uyarılar sağlayarak bu yazılımlar engelli bireylerin sokakta yönlendiricileri olabilirler. Acil durumda mobil uygulama engelli bireyin yakınına konum bilgileri ve alarm notları gönderebilir ve bu sayede zor durumların üstesinden yardım alarak gelebilirler. Kamera ve ses kullanarak engelli bireylerin birbirleri ile rahatça iletişim kurmalarını sağlayan platformlar geliştirilebilir. Üyelik gerekliliği olan kullanımı zor uygulamalar yerine basit ve anlaşılır iletişim araçları tasarlanabilir. Toplu etkinlik habercileri oluşturularak derneklerin katkıları ile kullanım alanı genişletilebilir projelere dönüştürülebilir. İlaç hatırlatıcıları ve tedavi takip arayüzleri ile engelli bireyin ailesinin takip sağlayabildiği sosyal kapalı bir ağa çevrilebilir.

3.4. İstihdam

Engelli bireylerin istihdam faaliyetleri devlet destek ve teşviki ile Türkiye genelinde olduğu gibi bölgede de yüksek oranda gerçekleştirilmektedir. Bu faaliyetler, bireyin engel çeşidi ve engel seviyesi göz önüne alınarak gerçekleştirilmektedir. Engelli personele uygun iş ortamı, fiziksel ortamın elverişli olması ve bu personelin iş yapabilir beceri ve yetkinliğine sahip olması önemlidir. İş yerinin fiziksel yetkinliği, ilgili yasa ve düzenlemelerle kontrol altında tutulmaktadır.

Engel sahibi ve engel seviyelerinden dolayı iş yerlerinde çalışma yeterliliğine sahip olmayan bireyler yaşadıkları evlerinden istihdama tabi tutulabilirler. İnternetin ve bilgisayarın günlük hayatta çok kullanılıyor olması, iş hayatında uzaktan çalışarak para kazanma imkanlarının artması ve bu seviyede iş çıktılarını sağlayan bilgisayar fiyatlarının karşılanabilir olması bu düşünceyi kuvvetlendirmektedir.

Okullarda bilgisayar ile kodlama çalışmaları yapılmaktadır. Bilgisayar yazılımları için kodlama yapabilme becerilerinin geliştirilmesi önümüzdeki yılların önemli kişisel yeteneklerinden sayılacaktır. Bu açıdan, engelli bireylerin bu alanda da çalışabilir olması önemli bir istihdam fırsatıdır. Engel durumu imkân sağlayan bireyler için eğitim yeterlilikleri yok ise uzaktan eğitimler ile bu alanda beceri kazanmaları sağlanabilir.

Engelli bireyler aldıkları mesleki eğitimler sonunda sadece engelli bireylerin satış yaptığı ve engellilik durumunun net ifade edildiği işletmeler yerine büyük marketlerdeki raflarda ürettikleri ürün satışlarını gerçekleştirebilir hale gelmelidirler. Toplumdaki algının kırıldığı, sadece yardım

amaçlı satışlar yerine gerçekten kaliteli ve güzel işçilik sahibi ürünler hedeflenmelidir. Reklamcılık faaliyetleri ile medyada bu yönde görsellerin oluşturulması projelendirilebilir.

3.5. Ulaşım

Ulaşım alanında engelli birey ve ailelerinin ihtiyaç ve proje isimlendirmelerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

- Ulaşım ağında erişilebilirlik imkanlarının hedeflere uygun hale getirilmesi,
- Ulaşım personeli farkındalık eğitimlerinin gerçekleştirilmesi,
- Özel servis araçlarının denetim ve uyum süreçlerinin takibi,
- Uzun yol ve şehir içi erişimde engelli bireylere sağlanan imkanların resmiyet kazanması,
- Yol ve kaldırım düzenlemelerinde AB standartlarına uyum sağlanması,
- Farklı engel türlerinin farkındalığının artırılması için yol güzergahlarındaki afiş vb. unsurların kullanımı,

3.6. Ortak Alanlar

İlgili yasa ve düzenlemelerin getirdiği yönergeler ile engelli bireylerin ve ailelerinin toplumsal faaliyetlerde yer almaları, kültürel aktiviteler, park ve bahçe gibi alanlarda engel durumlarından en az etkilenecek yer almaları için erişilebilirlik faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Belediyeler engelliler faydasına çalışmalar gerçekleştirmektedir. Ancak, farklı engel gruplarının ihtiyaç ve gereksinimlerini eş zamanlı karşılamak uygulama zorluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Engel çeşitlerinin doğru adlandırılıp, gerçekleştirilecek çevre düzenlemelerinin sadece belli engel çeşitleri için sağlanmaması hedeflenmelidir.

İlgili yasa ve düzenlemelerin getirdiği yönergeler ile engelli bireylerin ve ailelerinin toplumsal faaliyetlerde yer almaları, kültürel aktiviteler, park ve bahçe gibi alanlarda engel durumlarından en az etkilenecek yer almaları için erişilebilirlik faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Belediyeler engelliler faydasına çalışmalar gerçekleştirmektedir. Ancak, farklı engel gruplarının ihtiyaç ve gereksinimlerini eş zamanlı karşılamak, uygulama zorluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Engel çeşitlerinin doğru adlandırılıp, gerçekleştirilecek çevre düzenlemelerinin sadece belli engel çeşitleri için sağlanmaması hedeflenmelidir.

Ortak alanlar, içinde yaşadığımız dünyanın kamusal alanlarıdır. Kamusal alan, doğası gereği bütün insanları kapsmalıdır. Ancak, kamusal alanın genellikle sağlıklı, genç, zinde ve herhangi bir kısıtlılığı olmayan bireylere uygun tasarlandığı görülmektedir. Herhangi bir engeli olanlar ile yaşlı ve hamileler genellikle kamusal alanın imkanlarından daha az

faydalanmaktadırlar. Kamusal alanı bütün toplum üyelerine açmak, sağlıklı bir toplum olmak için gerekli koşuldur.

Engellilik kavramı, sosyal model doğrultusunda, bireyde mevcut olan zihinsel veya fiziksel sakatlığa değil, bu sakatlık nedeniyle bireye yaşatılan toplumsal kısıtlamalara vurgu yapan bir kavramdır. Yani engellilik kavramı, toplumsal bağlama bakmamızı gerektiren bir kavramdır. İnsanların biyolojik farklılıklarının neden kendileri için kamusal alanda bir statü kaybına ve hatta kamusal alanlardan dışlanmalarına sebep olduğu üzerinde düşünmek gerekmektedir. Rapor kapsamında, eğitim, teknoloji, istihdam, ulaşım gibi başlıklar altında sıralanan bütün öneriler engelli bireylerin sosyal yönden içerilmesine hizmet etmektedir. Özel alanlara, özel merkezlere hapsederek bakım vermek değil (ki bu oldukça değerli ama yeterli değildir) onları engelli olmayan bireylerle eşit şartlarda kamusal alanları kullanmaya davet etmek gerekmektedir. Bu başlıklar altında, belirtilen bütün öneriler nihayetinde, herkesin kamusal alanları hak prensibi etrafında, ortak kullanımını arttırmaya yöneliktir. Kamusal alanlar iyileştirildiklerinde, engelli bireylerin diğer bireylerle karşılaşmaları ve etkileşime geçmeleri daha mümkün olacaktır. Eğer çevresel/mimari, hukuki düzenlemeler iyileştirilirse/yapılırsa, istihdam artarsa, eğitime daha çok dâhil edilirse, yani engelli bireyi ortak yaşam alanlarından uzaklaştıran engeller ortadan kalkarsa, engelli bireylerin bakım hizmetine bağımlılığı daha da azalacak ve aciz, yetersiz, iş yapamaz, çalışamaz, eğitilemez gibi damgalamalara maruz kalmayacaklardır.

Ortak yaşam alanlarına yönelik olarak bütün belirtilenlere ek olarak:

- Bir kamusal alan olarak okul bahçeleri, engelli çocukların kullanımına uygun hale getirilebilir. Çünkü okul içinde gerekli düzenlemeler kadar, derslik dışı alanların da düzenlenmesi önemlidir. Engelli çocuk bahçeye çıkabilmeli ve orada mümkünse oynayabilmelidir.
- İnsanların sıklıkla kullandıkları çarşı, pazar ve AVM gibi sosyal alanlar da engelli bireylerin kullanımı dikkate alınarak düzenlenebilir.
- Stadyumlar, yüzme salonları ve spor komplekslerinde engelli bireylerin bu alanları kullanabilmesi için gerekli mimari düzenlemeler yapılabilir. Örneğin özellikle yüzme havuzları ve spor kompleksleri haftanın belirli günlerinde, bir eğitmenin gözetiminde, engelli bireylerin ücretsiz kullanımına açılabilir.
- Yerleşim bölgelerinde yer alan parklar ve bahçeler mutlaka engelli bireylerin kullanımına uygun düzenlenmelidir. Bu alanlardaki düzenlemeler için “yapılabilir” fiili yerine “yapılmalıdır” demek daha uygun olur. Çünkü engelli çocuklar için sokaklar henüz yeteri kadar güvenli değildir. Ebeveynler bu yüzden çocuklarını dışarı çıkarmamakta, çocuklarını götürecekleri park veya bahçe bulmakta zorluk

çekmektedirler. Engelli olmayan çocuklar için park ve bahçe düzenlemelerinin artırılması gerekmektedir. Park girişlerinde rampalar, yeterli aydınlatma sistemleri, elektrikli araçlar için araç şarj üniteleri, engelli çocukların da oynayabileceği oyuncaklar bulunmalıdır. Ayrıca çocuk parkları tasarlanırken veyahut da düzenlenirken parkta yer alan gereksiz çukurlar ve bozuk aydınlatma ekipmanları mutlaka güvenli hale getirilmelidir.

Bu noktada, ebeveynler, gerekli düzenlemeler yapılsa bile yine de çocuklarını ortak kullanılan oyun parklarına götürürler mi sorusu önem taşımaktadır. Bu alanların ortak kullanıma uygun hale getirilmesinin yeterli olup olmayacağı üzerinde düşünülmesi gereklidir. Yapılan proje ve iyileştirmelere rağmen, aileler, toplumsal kalıp yargılar, yani engellilere yönelik olumsuz tanımlamalar ve damgalamalar sebebi ile çocuklarını bu alanlara götürmek istemeyebilir. Toplumsal dışlama pratikleri engellileri kamusal alanlardan uzak tutmaktadır. Diğer ebeveynlerin bakışları, meraklı soruları veya engelli çocukla oynamama gibi birçok olumsuz tutum ve davranışlar, engelli çocukların ebeveynlerini, ortak yaşam alanı olarak tasarlanmış oyun parklarına gitmekten alıkoyabilmektedir.

Konu, iki öneri başlığı altında toplanabilir:

- Mevcut bir oyun parkının bir kısmının engelli çocuklar için ayrılması ve engelli çocuklara uygun hale getirilmesi,
- Sadece engelli çocuklar için bir oyun parkı yapılması.

Engelliler için ayrılmış alan sadece oyun parkı değil, bununla birlikte bir sosyal yaşam alanı olarak da tasarlanabilir. Tamamen engelli çocuklara göre tasarlanmış bir oyun parkı ve yanında annelerin rahat nefes alacağı, çay içip diğer engelli anneleriyle sohbet edeceği kapalı bir yaşam alanı kurulabilir. Tesis yaşam alanı içinde çeşitli amaçlar için kullanılmaya yönelik tasarlanmış odalar (bunlar atölyeler, seminer odaları, spor odası olarak kullanılabilir) olmalıdır. Örneğin:

- Resim, ebru, takı tasarımı, ahşap boyama gibi faaliyetlerin yapılacağı sanat atölyesi,
- Spor eğitmeninden destek alınarak spor merkezi,
- Ebeveynlere düzenli güçlendirme, sağlık ve bakım eğitimlerinin verildiği, tepegözü bulunan bir seminer odası,
- Birkaç bilgisayarın olduğu bir oda (bilgisayar eğitimi verilebilir, internet üzerinden araştırma yapılabilir, e-kütüphanelerden kitap okunabilir vb.).

Engelli bireyler tıbbi ve özel eğitim alırken aile dışarıda kalır. Bu eğitimlerin önemini göz ardı etmemekle birlikte, eğitimi sadece engelli bireye yönelik verilen bireysel bir iş olmaktan çıkarıp, bütün ailenin dahil olacağı bir etkinliğe çevirmek gerekmektedir. Engelli birey kendi başına bağımsız yaşamı kucaklayamaz. Ailelerin engelli eğitimi konusunda bilgili, entelektüel, sosyal ve

psikolojik bakımdan güçlenmiş olması, engelli bireyi de bağımsız yaşama hazırlayacaktır. Tıpkı engelli sorunlarını sosyal bağlam içinde düşünmek gerektiği gibi, engelli bireyi de ailesi içinde düşünmek gerekmektedir. Bu nedenle, oyun parkı ve sosyal yaşam alanı olarak tasarlanan alanlarda, çeşitli amaçlara göre tasarlanmış odalarda, engelli birey ve ailesi hem eğitim alacak hem de diğer engelli aileleriyle bir araya gelerek deneyim paylaşımı yapacaktır. Kendileriyle benzer deneyimleri yaşayanları görmek, başlarına gelen şeyleri konuşmaları, birbirlerine destek olmalarını ve birbirlerini güçlendirmelerini sağlayacaktır. Eğitim başlığı altında saydığımız, toplumsal cinsiyet eğitimi, ebeveynleri güçlendirme eğitimi, engelli hakları eğitimi, teknoloji ve spor eğitimleri gibi eğitimler burada rahatlıkla planlanabilecektir.

Bir bütün olarak ele alınan ve engelli bireylerin toplumsal hayatın içinde daha çok var olduğu projelerin hayata geçirilmesi ile bölge farkındalığı pozitif yönde ivme kazanacaktır. Doğru projeler daha mutlu bireyler ve aileler oluşturacaktır. Böylece, bölgede memnuniyetin her alanda artması sağlanacaktır.

EK 1: Anket Soruları

TR90 BÖLGESİ ENGELLİ PROFİLİ VE İHTİYAÇ ANALİZİ RAPORU ENGELLİ BİREY DURUM ANALİZ ANKETİ

Görüşme Yeri:
Anket Kim Tarafından Cevaplandırılmıştır: ☐ Engelli Bireyin Kendisi ☐ Eşi/Yakını ☐ İtmeni ☐
Engel Türü:
Cinsiyet:
Yaş:

Aşağıda belirtilen sorular için 1 "çok kötü" ve 5 "çok iyi" ifadesini tanımlar şekilde seçim yapınız.
Soruların anlaşılmaması durumunda lütfen anketörden yardım alınız.

Anket soruları	Ölçek				
	D ü ş ü k	Orta			Yük s ek
A1. Engelli bireyler faydasına gerçekleştirilen sosyal imkanlardan faydalıyor musunuz?	0		1		
A2. Yaşadığınız şehirde engelli bireylerin erişebildiği sosyal imkanları değerlendiriniz.	1	2	3	4	5
A3. Yaşadığınız şehirde ve bölgede engelliler yararına yapılan bir etkinliğe katıldınız mı?	0		1		
A4. Etkinlik haberini/bilgisini nereden aldınız?	Sosyal Medya	Gazete / Dergi	Afiş / Reklam	TV / Radyo	Arkadaş / Tanıdık aracılığıyla
A5. Katıldığınız etkinlik ile ilgili düşüncenizi belirtiniz.	1	2	3	4	5
A6. Yapılan etkinlik kim tarafından düzenlenmişti?	Okul / Üniversite	Kamu Kurumu	Dernek	Belediye	Hiçbiri (Belirtiniz.)
B1. Rehabilitasyon Merkezlerine gidiyor musunuz?	0		1		
B2. Rehabilitasyon merkezleri genel memnuniyet durumunuzu belirtiniz.	1	2	3	4	5
B3. Rehabilitasyon merkezleri fiziksel ortamını değerlendiriniz.	1	2	3	4	5
B4. Rehabilitasyon merkezleri eğitim kalitesini değerlendiriniz.	1	2	3	4	5
B5. Rehabilitasyon merkezlerine gelmeniz engelli bireye ne seviyede katma değer sağlıyor?	1	2	3	4	5
C1. Devletin size tanıdığı engelli hakları konusunda bilgi seviyenizi nasıl tanımlarsınız?	1	2	3	4	5
C2. Devletin size tanıdığı engelli haklarının sosyal yaşantınızda size faydasını nasıl değerlendirirsiniz?	1	2	3	4	5
C3. Engelli haklarınızın uygulanabilirliği ile ilgili sorunlar yaşıyor musunuz?	0		1		
D1. Engel durumunuz kamu bina/yaşam alanlarında ve kamu görevlileri ile olan diyaloglarınızda sizi ne seviyede etkilemektedir?	1	2	3	4	5
D2. Kamu ve temel hizmet birimlerindeki personelin size karşı tutumunu değerlendiriniz.	1	2	3	4	5
E1. Ulaşım ağında engelli bireyler için sağlanan hizmetleri değerlendiriniz.	1	2	3	4	5
E2. Ulaşım ağı personelinin size karşı tutum ve yardım / destek durumunu belirtiniz.	1	2	3	4	5
F1. Kültürel alanlarda engelli bireyler için sağlanan hizmetleri değerlendiriniz.	1	2	3	4	5
F2. Yaşadığınız şehirde engelli bireylere yönelik gerçekleştirilen çevre düzenlemelerini değerlendiriniz.	1	2	3	4	5
F3. Yaşadığınız şehir parklarında engelli çocuklar için yapılan çevre düzenlemelerini değerlendiriniz.	1	2	3	4	5
G1. Teknolojiden faydalanabilme seviyenizi belirtiniz.	1	2	3	4	5
G2. Teknolojinin engelli bireyler için getirdiği yeniliklerden ne seviyede haberdarsınız?	1	2	3	4	5
H1. Kaynaştırma eğitim projesini biliyor musunuz?	1		2		
H2. Uygulamadaki kaynaştırma eğitim projesini değerlendiriniz.	1	2	3	4	5
H3. Kaynaştırma eğitimde öğretmen ve öğrencilerin engelli öğrencilere karşı genel tutumunu değerlendiriniz.	1	2	3	4	5

Kaynakça

1. www.who.org.tr, Dünya Sağlık Örgütü.
2. Ramazan Tiyek, Burak Hamza Eryiğit, Emrah Baş. Engellilerin Eirşilebilirlik Sorunu ve TSE Standartları Çerçevesinde Bir Araştırma.
3. haklari.htm, http://www.ozida.gov.tr/yenimevzuat/engelli_kisilerin.
4. Çakmak, M.N. (2008). Amerika Birleşik Devletlerindeki Engelli Tanımı Hakkında Bir İnceleme. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 57(2),52-68.
5. <http://orgm.meb.gov.tr>, 5378 Sayılı Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.
6. http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf., Dünya Engellilik Raporu.
7. www.turged.org.tr/Hukuk-Engelli.../Avrupa_Engellilik_Stratejisi_2010_2020.doc., Avrupa Engellilik Stratejisi.
8. http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf., Dünya Engellilik Raporu.
9. 5378 Sayılı Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. <http://orgm.meb.gov.tr>.
10. <http://www.artvinozelidare.gov.tr/stratejik-plan-2015-2019>., Artvin Belediyesi Stratejik Plan.
11. <http://orgm.meb.gov.tr>, 5378 Sayılı Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.
12. https://www.meb.gov.tr/earged/earged/ilk_kaynas_eg_uyg_deg.pdf., İlköğretim Okullarındaki Kaynaştırma Uygulamalarının Değerlendirilmesi.
13. <http://orgm.meb.gov.tr>, 5378 Sayılı Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.
14. <http://www.tuik.gov.tr>, Kamu kurum ve kuruluşlarından beklentilerinin özür türüne göre dağılımı. 2010.
15. <http://www.tuik.gov.tr>, Fiziksel çevre düzenlemelerinin özürli bireyin kullanımına uygun olmadığını düşünenler. 2010.
16. Fougeyrollas, P. Beauregard, L. Handbook of Disability Studies, Disability: An Interactive Person- Environment Social Creation. s.l. : California: Sage Publication, Thounds Oaks, 2001.
17. Prilleltensky, O. Eleştirel Psikoloji, Eleştirel Psikoloji ve Engelli Çalışmaları: Anaakımı Eleştirmek, Eleştiriye Eleştirmek. s.l. : İstanbul: Ayrıntı Yay, 2012.
18. Zola, I. K. Disability Policy: Restoring Socioeconomic Independence, Toward the Necessary Universalizing of a Disability Policy. The Milbank Quarterly, Vol. 67, Supplement 2 (Part 2). 1989.

